

Správa o dodržiavaní ľudských práv

vrátane zásady rovnakého
zaobchádzania
v Slovenskej
republike za rok

2016

SPRÁVA
O DODRŽÍAVANÍ ĽUDSKÝCH PRÁV
VRÁTANE ZÁSADY ROVNAKÉHO ZAOBCHÁDZA-
NIA
v SLOVENSKEJ REPUBLIKE
ZA ROK 2016

BRATISLAVA

2017

**Názov: Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania
v Slovenskej republike za rok 2016¹**

Autori: Kolektív autorov – odborných pracovníkov Slovenského národného strediska pre ľudské práva

Vydalo: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, v Bratislave 2017

Za obsah a jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

Text neprešiel jazykovou úpravou.

© Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Nepredajné

ISBN: 978-80-89016-90-7

Správa o dodržiavaní ľudských právach vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2016, bola spracovaná za obdobie od 1. 1. 2016 do 31. 12. 2016 (okrem 3 Novela zákona o sťažnostiach). Písomný podklad vypracovali zamestnanci Slovenského národného strediska pre ľudské práva z dostupných zdrojov a doručených odpovedí v mesiacoch január – marec 2017.

OBSAH

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK	8
ÚVOD	11
ZOZNAM ODPORÚČANÍ STREDISKA	13
1 SLOBODA PREJAVU A EXTREMIZMUS	20
1.1 EXTREMIZMUS A LEGÁLNE MEDZE VÝKONU PRÁVA NA SLOBODU PREJAVU	20
1.1.1 LIMITY VÝKONU PRÁVA NA SLOBODU PREJAVU VO SVETLE JUDIKATÚRY EURÓPSKEHO SÚDU PRE ĽUDSKÉ PRÁVA	21
1.2 VÝKON PRÁVA NA SLOBODU PREJAVU A EXTREMISTICKÉ PREJAVY ŠÍRENÉ PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU	25
1.3 PRIORITA PREVENCIE PRED REPRESIOU	29
ODPORÚČANIA	32
2 OCHRANA PRÁV OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM	34
2.1 DEBARIERIZÁCIA	35
OKRESNÉ RIADITEĽSTVO POLICAJNÉHO ZBORU V DOLNOM KUBÍNE	36
POŠTA V KOŠICIACH	42
ODPORÚČANIA	48
2.2 NOVELA ZÁKONA O PEŇAŽNÝCH PRÍSPEVKOCH NA KOMPENZÁCIU ŤÁŽKÉHO ZDRAVOTNÉHO POSTIHNUTIA	49
ODPORÚČANIA	56
3 NOVELA ZÁKONA O SŤAŽNOSTIACH	57
ODPORÚČANIA	67
4 RÓMOVIA	69
4.1 PROTIRÓMSKE PLOTY	69
ODPORÚČANIA	73
4.2 NEZÁVISLÉ ZISŤOVANIE V ZARIADENÍ NÚDZOVÉHO BÝVANIA KOTVA	75
ODPORÚČANIA	78
4.3 DISKRIMINÁCIA RÓMOV PRI POSKYTOVANÍ UBYTOVACÍCH SLUŽIEB	79
ODPORÚČANIA	81

5 PRÁVO NA VZDELANIE	82
5.1 SEGREGOVANÉ ŠKOLY NA VÝCHODE SLOVENSKA	82
KONKRÉTNE PRÍPADY SEGREGÁCIE	84
ODPORÚČANIA	88
5.2 DIAGNOSTIKA V PROCESE ZARAĐOVANIA DO ZÁKLADNÝCH ŠKÔL	89
5.3 PREKÁŽKY ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA PRE ABSOLVENTOV ŠPECIÁLNYCH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL	97
5.3.1 PROBLÉMY VYPLÝVAJÚCE Z ABSOLVOVANIA ŠPECIÁLNEJ ZÁKLADNEJ ŠKOLY	98
ODPORÚČANIA	100
6 NÁSILIE NA ŽENÁCH	101
6.1 VNÍMANIE RODOVO-PODMIENENÉHO NÁSILIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	103
6.1.1 KOORDINAČNO-METODICKÉ CENTRUM PRE RODOVO PODMIENENÉ NÁSILIE A NÁRODNÁ LINKA PRE ŽENY ZAŽÍVAJÚCE NÁSILIE	106
6.1.2 BEZPEČNÉ DOMY A PORADENSKÉ SLUŽBY PRE TÝRANÉ ŽENY	108
6.2 LEGISLATÍVNE ZMENY	110
6.3 ISTANBULSKÝ DOHOVOR	112
6.3.1 POSTOJ OBČANOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY K ISTANBULSKÉMU DOHOVORU	113
ODPORÚČANIA	114
7 PRÁVA STARŠÍCH	115
7.1 VÝSKUM „CHUDOBA A SOCIÁLNE VYLÚČENIE STARŠÍCH OSÔB NA SLOVENSKU“	119
ODPORÚČANIA	124
8 DOČASNÉ VYROVNÁVACIE OPATRENIA	125
8.1 PROJEKTY A PROGRAMY S ČRTAMI DOČASNÝCH VYROVNÁVACÍCH OPATRENÍ REALIZOVANÉ V ROKU 2016	126
8.1.1 PROJEKT ZDRAVÉ KOMUNITY	126
8.1.2 PROJEKTY BALÍKA TAKE AWAY	127
8.1.3 ĎALŠIE PODPORNÉ PROJEKTY NA INTEGRÁCIU RÓMSKEJ MENŠINY	129
8.1.4 VZDELÁVANIE RÓMOV - PROJEKT AJ TY MÁŠ ŠANCU! A INÉ PROJEKTY ZAMERANÉ NA VZDELÁVANIE RÓMOV	130
8.1.5 ĎALŠIE PROJEKTY V OBLASTI VZDELÁVANIA	133
8.1.6 DOTAČNÝ PROGRAM KULTÚRA ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN OBYVATELSTVA	134
8.1.7 PROJEKTY ZAMERANÉ NA RODOVÚ ROVNOSŤ, ROVNOSŤ PRÍLEŽITOSTÍ MUŽOV A ŽIEN A ZOSÚLADENIE RODINNÉHO A PRACOVNÉHO ŽIVOTA	135
8.2 VÝSKUM NA ZISTENIE POZNANIA A VYUŽÍVANIA DVO ORGÁNMI ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY	137
ODPORÚČANIA	141
9 DÔSLEDKY ŠIKANY	142
9.1 PSYCHOSOCIÁLNE OCHORENIA A ICH VPLYV NA PRACOVNÚ ČINNOSŤ	142
9.2 PSYCHOSOCIÁLNE OCHORENIA – POJEM A PROBLEMATIKA	144

9.3 PRÁVNE ASPEKTY PSYCHOSOCIÁLNYCH RIZÍK	145
9.4 FAKTY O PRACOVNÝCH PODMIENKACH	147
9.4.1 ŠIKANA AKO PROSTRIEDOK DEFORMÁCIE ĽUDSKEJ PSYCHIKY NA PRACOVISKU	147
9.5 VÝSKUM PREZENTOVANÝ NA PRÁVNOM SEMINÁRI V BRUSELI (25.11.2016) A JEHO VÝSLEDKY	148
ODPORÚČANIA	149

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

ADZ – zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (antidiskriminačný zákon)

BSK – Bratislavský samosprávny kraj

CPPPaP – Centrum pedagogicko psychologického poradenstva a prevencie

CSP – zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

CŠPP – Centrum špeciálno-pedagogického poradenstva

CVEK – Centrum pre výskum etnicity a kultúry

CVTI SR – Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky

Dohovor – Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Dohovor ZP – Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím

DVO – dočasné vyrovnávacie opatrenia

ESLP – Európsky súd pre ľudské práva

EÚ – Európska únia

EUBA – Ekonomická univerzita v Bratislave

Fórum – Fórum pre pomoc starším

GP SR – Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

Istanbulský dohovor – Dohovoru Rady Európy opredchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu

koordinačno-metodické centrum – Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie

Kotva – Zariadenie núdzového bývania Kotva IV v Banskej Bystrici

KPÚ – Krajský pamiatkový úrad Košice

magistrát – Magistrát mesta Košice

MK SR – Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky

MPaRV SR – Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

MPC – Metodicko-pedagogické centrum

MPK – medzirezortné pripomienkové konanie

MPSVaR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

MRK – marginalizované rómske komunity

MS SR – Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

MVO – mimovládna organizácia

MZ SR – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

MZVaEZ SR – Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky

NAP – Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2014 - 2019

národná linka – národná bezplatná nonstop linka pre ženy zažívajúce násilie

NBS – Národná banka Slovenska

NP – národný projekt

NR SR – Národná rada Slovenskej republiky

NROZP SR – Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v Slovenskej republike

OR PZ v DK – Okresné riaditeľstvo Policajného zboru, Bysterecká ul., Dolný Kubín

OSN – Organizácia Spojených národov

osoba ŤZP – osoba s ťažko zdravotným postihnutím

OZ – občianske združenie

PZ SR – Policajný zbor Slovenskej republiky

SOI – Slovenská obchodná inšpekcia

SP – Slovenská Pošta, a.s

SP Košice 1 – Slovenská pošta, a.s., na Poštovej ulici v Košiciach 1

Správa o LP – Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike

sprostredkovateľka – zodpovedná osoba zo spoločnosti

SR – Slovenská republika

ST – Slovak Telekom, a.s.

Stredisko – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

suma životného minima – suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa osobitného predpisu

školský zákon – zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ŠŠI – Štátna školská inšpekcia

Trestný poriadok – zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov

ÚHA – referát Útvaru hlavného architekta mesta Košice

Úrad vlády SR – Úrad vlády Slovenskej republiky

Ústava SR – Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Ústavný súd SR – Ústavný súd Slovenskej republiky

ÚSV SR pre RK – Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity

Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím – Výbor Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť pre osoby so zdravotným postihnutím

vyhláška - vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 532/2002

Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

zákon – zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o sťažnostiach – zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov

zákon o priestupkoch – zákon č. 372/1990 Z. z. o priestupkoch v znení neskorších predpisov

zákon o PZ – zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

zákon o sociálnych službách – zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

zákon o Stredisku – zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva

Zákonník práce – zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov

ZOS – zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších právnych predpisov

Ľudské práva sú neoddeliteľnou súčasťou života každého človeka, či už sa jedná o práva detí, starších osôb, cudzincov, ľudí v hmotnej núdzi, zdravotne postihnutých a iných. Dodržiavanie ľudských práv nielenže podporuje rozmanitosť v rámci spoločnosti, ale tiež poskytuje možnosti na seberealizáciu a sebaurčenie osôb patriacich do rizikových skupín, pričom poskytuje množstvo výhod pre majoritnú skupinu obyvateľstva. S ľudskými právami ide ruka v ruke aj potreba tolerancie a nediskriminácie v spoločnosti. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej v texte ako „Stredisko“) v sebe spája tieto dve dôležité oblasti ochrany práv človeka, a to podporu a ochranu ľudských práv, vrátane práv detí, spolu s propagáciou a pomocou v rámci nediskriminácie.

Stredisko bolo zriadené zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej v texte ako „zákon o Stredisku“) s účinnosťou od 1. januára 1994, a to na základe Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a Organizáciou Spojených národov (ďalej v texte ako „OSN“) o zriadení Strediska, publikovanej oznámením Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 29/1995 Z. z.

Ako je už vyššie spomenuté, Stredisko pôsobí v dvoch vymedzených, avšak úzko súvisiacich oblastiach. Tou prvou je ochrana a podpora ľudských práv, ktorá vyplýva zo zákona o zriadení Strediska. Druhá oblasť pôsobenia Strediska bola určená zákonom č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „ADZ“). Na základe uvedeného zákona pôsobí Stredisko ako jediná slovenská inštitúcia pre rovnoprávnosť a pre posudzovanie dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania.

Stredisko má v systéme ľudskoprávných inštitúcií Slovenskej republiky osobitné postavenie. Z medzinárodného hľadiska pôsobí ako národná inštitúcia pre ľudské práva v rámci systému OSN. Z pohľadu Európskej únie Stredisko v Slovenskej republike reprezentuje špecializovaný Národný orgán pre rovnaké zaobchádzanie (National Equality Body) zapojený do celoeurópskej siete EQUINET.

Na základe svojho postavenia Stredisko monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd, ako aj dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike. V súlade s ustanovením § 1 ods. 4 zákona o zriadení Strediska každoročne do 30. apríla vypracúva a zverejňuje na svojej webovej stránke Správu o dodržiavaní ľudských

práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike (ďalej v texte ako „Správa o LP“). Táto kompetencia Stredisku vyplýva aj z bodu 3 písm. a – iii Parížskych princípov (v rámci ľudskoprávnej oblasti) a z ustanovení antidiskriminačných smerníc Európskej únie² (v oblasti diskriminácie a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania).

Správa o LP za rok 2016 sa v jednotlivých kapitolách venuje ľudským právam a slobodám, problematike extrémizmu, dodržiavaniu zásady rovnakého zaobchádzania a otázkam diskriminácie. Obsahovo sa zameriava na vybrané ľudské práva a slobody, ktoré boli v roku 2016 predmetom verejných diskusií, pri uplatňovaní ktorých sa v praxi prejavili nedostatky, alebo ktorých ochrana sa ukázala v uplynulom roku ako problematická.

Cieľom Správy o LP je poskytnúť objektívny, pravdivý a aktuálny obraz o dodržiavaní ľudských práv na území Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „SR“) za uplynulý rok v sledovaných oblastiach a súčasne uviesť aj odporúčania na zabezpečenie zefektívnenia ochrany a uplatňovania ľudských práv a základných slobôd. Z uvedeného dôvodu sa Stredisko obrátilo na široký okruh orgánov verejnej správy, verejnoprávne inštitúcie, mimovládne organizácie (ďalej v texte ako „MVO“) pôsobiace v oblasti ľudských práv so žiadosťou o poskytnutie relevantných informácií potrebných na čo najpresnejšie zobrazenie situácie na Slovensku v rámci ľudských práv.

Správu o LP za rok 2016 prerokovala v zmysle § 3a ods. 7 písm. h) zákona o Stredisku Správna rada Strediska na svojom zasadnutí dňa 28. apríla 2017.

² Napríklad čl. 12 ods. 2 písm. c) Smernice Rady 2004/113/ES a čl. 20 ods. 2 písm. c) Smernice Európskeho parlamentu a Ray 2006/54/ES.

SLOBODA PREJAVU A EXTREMIZMUS

1. MŠVVaŠ SR, aby venovalo viac pozornosti výchove dospievajúcej mládeže v školskom prostredí a prostredníctvom vzdelávacieho procesu v základných a stredných školách upozorňovalo mládež na nebezpečenstvá a riziká spojené so šírením nenávisti vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva a prispôbilo tomu osnovy výučby.
2. Médiam, aby o migračnej kríze informovali verejnosť citlivo a neprispievali svojou činnosťou k nárastu výskytu nenávistných prejavov v spoločnosti a k zvyšovaniu miery radikalizácie spoločnosti.
3. MVO a občianskym iniciatívam, ktorých predmetom činnosti je šírenie osvetu v boji proti extrémizmu, aby pravidelne informovali verejnosť o svojich aktivitách.
4. Administrátorom sociálnych sietí a prevádzkovateľom webových stránok, aby vytvárali etické kódexy slušného správania sa prispievateľov vo virtuálnej realite a aby tým dali jasne najavo, že ich webové portály nie sú miestom pre šírenie nenávisti vo vzťahu ku konkrétnym skupinám obyvateľstva.

OCHRANA PRÁV OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

1. MV SR pokračovať v debarierizácii objektov patriacich do pôsobnosti rezortu ministerstva a vyčleniť dostatočné finančné prostriedky na dosiahnutie tohto cieľa.
2. Kompetentným subjektom v prípade SP Košice 1, prijať vyhovujúce, kompromisné riešenie debarierizácie vstupu do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1, a to v čo najkratšom možnom čase.
3. SP v prípade, že sa kompetentné subjekty nezhodnú na riešení predmetného nepriaznivého stavu, zvážiť možnosť presídlenia pobočky SP Košice 1 do vhodnej bezbariérovej budovy.
4. MPSVaR SR pripraviť novelu zákona (zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení

niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), ktorý už medzičasom nadobudol účinnosť dňa 1. 1. 2017. V rámci tohto návrhu zrušiť obmedzenie v súvislosti s výškou hodnoty daru do 12-násobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa osobitného predpisu a súčasne nastaviť zákonné podmienky poskytovania peňažného príspevku na opatrovanie tak, aby sa odstránili rozdiely vo výške poskytovaného peňažného príspevku na opatrovanie, výška ktorého je diferencovaná v závislosti od toho, či je opatrovateľom osoby s ŤZP fyzická osoba, ktorá je v produktívnom veku, alebo poberá niektorú zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok.

5. MPSVaR SR do budúcnosti, pri úprave pomerov týkajúcich sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia, akceptovať pripomienky osôb s ŤZP a subjektov, ktoré zastupujú ich záujmy.

NOVELA ZÁKONA O SŤAŽNOSTIACH

1. Poslancom NR SR chrániť záujmy všetkých osôb pri prístupe k podaniu sťažností a presadiť takú úpravu zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach, ktorá umožní univerzálny prístup k tejto forme domáhania sa svojich práv skutočne každému, bez priamych či nepriamych obmedzení a znevýhodnenia, rešpektujúc zásadu rovného zaobchádzania.
2. Poslancom NR SR, v súvislosti s odporúčaním č. 1, zvážiť v rámci legislatívneho procesu popri písomnom podaní sťažnosti aj ponechanie možnosti jej ústneho podania do záznamu a teda následne v týchto intenciách upraviť znenie § 5 ods. 7 Vládneho návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov.
3. Orgánom verejnej moci, bez ohľadu na schválenie novely zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach, v súvislosti s podávaním sťažností zabezpečiť univerzálny prístup k tejto forme domáhania sa svojich práv skutočne každému, bez priamych či nepriamych obmedzení a znevýhodnenia, rešpektujúc zásadu rovného zaobchádzania.
4. Orgánom verejnej moci, v súvislosti s podávaním sťažností v elektronickej podobe prostredníctvom prístupového miesta, zabezpečiť ich prevádzku a komunikáciu v jednotnom formáte, priateľskom voči užívateľom, prehľadnom a zrozumiteľnom

pre každého, a taktiež spracovateľnom v súlade s požiadavkami prístupnosti aj asistenčnými technológiami zdravotne postihnutých osôb.

5. Na úrovni poskytovateľov právnej pomoci, už z radov štátom financovaných inštitúcií - Centrum právnej pomoci a Stredisko, ako aj poskytovateľov právnej pomoci z radov mimovládnych organizácií a napokon poskytovateľov služieb sociálnej práce zaradiť k poskytovaným službám aj pomoc resp. právnu pomoc, asistenciu a inštruktaž pri príprave a písomnom podávaní sťažností, s cieľom predchádzania a eliminácie znevýhodnenia z akéhokoľvek dôvodu pri domáhaní sa svojich práv touto formou.

RÓMOVIA

1. MPSVaR SR v spolupráci s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, rozvíjať jasné politiky v oblasti bývania na odstránenie segregácie.
2. MPSVaR SR zlepšiť podmienky bývania Rómov prostredníctvom sociálnej práce.
3. MPSVaR SR znížiť mieru priestorovej rezidenčnej segregácie Rómov.
4. MPSVaR SR v spolupráci so samosprávou miest a obcí zvýšiť podiel obydľí Rómov s prístupom k základnej infraštruktúre.
5. MPSVaR SR v spolupráci so samosprávou miest a obcí zvýšiť podiel rómskych obyvateľov žijúcich v legálnych obydliach a na právne vysporiadaných pozemkoch.
6. MV SR nájsť spôsob financovania Rómskych občianskych hliadok prostredníctvom finančných dotácií, grantov a pod.
7. Obciam a mestám v prípade ich možnosti využívať tzv. Rómske občianske hliadky.
8. Mestu Banská Bystrica v súvislosti s prevádzkou Zariadenia núdzového bývania Kotva pravidelne monitorovať situáciu v zariadení najmä s ohľadom na účel ochrany práv a právom chránených záujmov klientov.
9. Majiteľom ubytovacieho zariadenia okamžite upustiť od konania diskriminujúceho osoby z dôvodu príslušnosti k etnickej skupine v prístupe k ubytovaniu.
10. Majiteľom ubytovacieho zariadenia upustiť od segregačného rozdelenia poschodí ubytovacieho zariadenia.

1. SR prostredníctvom siete svojich vzdelávacích a metodických inštitúcií zvyšovať úroveň a rozvoj profesionálnych schopností pedagógov, budovať v nich schopnosť podporovať osobnostný rozvoj a toleranciu u všetkých žiakov a žiačok.
2. SR ďalej kapacitne aj kvalitatívne rozvíjať dostupnosť predškolskej výchovy tak, aby bola lokálne aj obsahovo dostupná pre všetky deti, s možnosťou prirodzeného začleňovania detí zo sociálne vylúčených spoločností.
3. SR prehlbovať a udržiavať zvýšené financovanie obcí a miest podľa počtu detí, potrebné na kapacitné dobudovávanie a skvalitňovanie škôl, predškolských zariadení, vzdelávanie a činnosť pedagógov, školských asistentov a CPPPaP.
4. MŠVVaŠ SR špecifikovať a následne metodicky spracovať a školám vysvetliť a pomáhať pri zavedení rôznych učebných a pedagogických postupov, podporujúcich nielen desegregáciu, ale ďalej aj inklúziu.
5. MŠVVaŠ SR, školám, školským zariadeniam a ich zriaďovateľom obciam a vyšším územným celkom aktívne komunikovať a kooperovať s rómskymi rodičmi, vytvárať, finančne aj odborne podporovať a flexibilne prispôbovať podporné vzdelávacie aktivity sociálne hendikepovaných žiakov aj mimo riadneho vyučovania.
6. Školám a školským zariadeniam, integrovať deti z rómskeho etnika s nerómskymi vo všetkých možných prípadoch, pretože zmiešané triedy sú prínosné pre sociálne a spoločenské vzdelávanie detí so všetkých skupín a môže napomôcť k lepšej akceptácii odlišností v dospelosti.
7. Školám a školským zariadeniam realizovať výchovno-vzdelávacie aktivity v školách pre žiakov a žiačky tak, že budú schopné flexibilne reagovať na odlišnosť a rôznorodosť ako prirodzený spoločenský jav.
8. Školám a školským zariadeniam prehlbovať schopnosť reagovať na odlišné potreby žiakov a žiačok bez toho, aby ich to trvalo kategorizovalo.
9. Školám a školským zariadeniam, obciam a mestám vytvoriť, udržiavať a aktívne ponúkať mimoškolské aktivity a záujmovú činnosť tak, aby boli dostupné pre všetky deti.
10. MŠVVaŠ SR zmapovať a navrhnúť optimalizáciu dostupných foriem podpory absolventov špeciálnych základných škôl, ktorí prejavia záujem o získanie nižšieho stredného vzdelania (sekundárne vzdelanie).

11. MŠVVaŠ SR vykonať prieskum súčasného reálneho stavu v oblasti organizovania vzdelávania na získanie nižšieho stredného vzdelania (sekundárne vzdelanie) základnými a strednými odbornými školami a v nadväznosti na to navrhnúť opatrenia na zvýšenie ich dostupnosti.
12. MŠVVaŠ SR vykonať prieskum súčasného reálneho stavu uskutočňovania rediagnostiky v špeciálnych základných školách pre žiakov s mentálnym postihnutím.
13. MŠVVaŠ SR umožniť individuálnu úpravu vzdelávacieho programu smerom k zvýšenej náročnosti vzdelávania v špeciálnej základnej škole pre deti s mentálnym postihnutím, ktoré vykazujú lepšie intelektuálne schopnosti ako sa predpokladalo na základe realizovanej diagnostiky, a to za účelom dosiahnutia nižšieho stredného vzdelania (sekundárne vzdelanie).
14. MŠVVaŠ SR preskúmať možnosti vytvorenia špeciálnych tried na stredných odborných školách pre vybrané odbory vzdelávania, kde ľahšia mentálna porucha nie je prekážkou v pokračovaní vo vzdelávaní.

NÁSILIE NA ŽENÁCH

1. SR ukončiť ratifikáciu Istanbulského dohovoru v stanovenom termíne.
2. MPSVaR SR, NR SR predložiť a prijať novú právnu úpravu v oblasti ochrany žien pred násilím.
3. MPSVaR SR, MV SR, mimovládneho sektoru a odbornej verejnosti zvyšovať povedomie spoločnosti o problematike násilia na ženách a šíriť povedomie o skutočnosti, že násilie na ženách je úplne neakceptovateľné a malo by byť právne postihnutelné.
4. MV SR a PZ SR vzdelávať príslušníkov a príslušníčky PZ SR, ktorí sa dostávajú do kontaktu s obeťami násilia, o problematike násilia na ženách a o práci a adekvátnej komunikácii s takýmito obeťami.
5. Samosprávnym krajom, mestám, obciam a mimovládneho sektoru zvyšovať počet domovov pre týrané ženy.

PRÁVA STARŠÍCH

1. MPSVaR SR zabezpečiť efektívne a nezávislé hodnotenie podmienok kvality poskytovanej sociálnej služby a venovať náležitú pozornosť hodnoteniu naplňania kritéria dodržiavania ľudských práv a slobôd bez ďalšieho odkladu.
2. Kompetentným ministerstvám v rámci grantových schém podporovať projekty a aktivity zamerané na aktívne starnutie a celoživotné vzdelávanie obyvateľov SR.
3. Kompetentným ministerstvám a iným orgánom verejnej moci vytvárať a dôsledne a efektívne implementovať opatrenia zamerané na boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu ohrozených skupín, vrátane starších osôb.
4. Mestám, obciam a samosprávnym krajom organizovať a podporovať kultúrne, osvetové a vzdelávacie podujatia pre seniorov a seniorky s cieľom podporovať ich zapájanie sa do spoločenského života.

DOČASNÉ VYROVNÁVACIE OPATRENIA

1. Ministerstvu financií Slovenskej republiky a NR SR vyhradiť finančné prostriedky na podporu rodovej rovnosti vo forme dočasných vyrovnávacích opatrení zo štátneho rozpočtu.
2. MPSVaR SR participovať na viacerých projektoch DVO zameraných na rovnosť príležitostí v praxi pre ženy na pracovnom trhu, vrátane ich výraznejšej participácii vo vedúcich a riadiacich pozíciách, v technických smeroch a zahrnúť do aktivít aj BSK.
3. Ministerstvu zdravotníctva SR a organizácii Zdravé komunity pokračovať v projekte Zdravé komunity a zároveň dôsledne dbať na to, aby sa asistenti osvedy zdravia nezneužívali nad rámec ich pracovnej činnosti.
4. MŠVVaŠ SR a iným kompetentným subjektom podporovať a realizovať projekty DVO na úseku všetkých stupňov vzdelávania, zamerané na rómsku menšinu.
5. ÚSV SR pre RK spustiť balík Take away a dbať na čo najvyššiu mieru efektivity vynaložených finančných prostriedkov.
6. Všetkým subjektom prijímajúcim DVO pri tvorbe nových DVO nadväzovať na už prebehnuté alebo prebiehajúce DVO zamerané na totožných adresátov DVO.

7. Všetkým subjektom prijímajúcim DVO plniť si svoju zákonnú notifikačnú povinnosť voči Stredisku a podávať mu správy o prijatých DVO v zmysle ADZ.

DÔSLEDKY ŠIKANY

1. MZ SR, v spolupráci so Slovenskou lekárskou komorou, vypracovať presné označenie pojmu „psychosociálne ochorenie“ podľa vzoru 12 šátov EÚ, ktoré toto pomenovanie už poznajú na základe medicínskych poznatkov.
2. MS SR legislatívne zakotviť pojem psychosociálne ochorenie v rámci § 9 ods. 1 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a o doplnení niektorých zákonov v nasledujúcom znení: „*Občan so zdravotným postihnutím na účely tohto zákona je občan uznaný za invalidného podľa osobitného predpisu a občan so psychosociálnym ochorením podľa osobitného predpisu*“. Osobitným právnym predpisom je Vyhláška MZ SR č. 542/2007 (§ 2, ods. 1, písm. f)).
3. MPSVaR SR a MZ SR zabezpečovať pravidelný monitoring a aktívne vyhľadávanie diskriminujúceho a šikanózneho správania na pracoviskách a šírenie osvedy pre podnety týkajúce sa vplyvov prostredia na psychosociálnu záťaž.

1 SLOBODA PREJAVU A EXTRÉMIZMUS

1.1 Extrémizmus a legálne medze výkonu práva na slobodu prejavu

Podľa ustanovení § 1 ods. 2, písmen a) a b) zákona o Stredisku, je Stredisko právnickou osobou, ktorá monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv, pričom zároveň zhromažďuje a na požiadanie poskytuje informácie o rasizme, xenofóbii a antisemitizme v SR.

Preto je obsahom nasledujúcich podkapitol analýza súčasného stavu v oblasti výkonu práva na slobodu prejavu a jeho zákonných limitov v kontexte tzv. extrémistických či radikálnych prejavov. Limity výkonu práva na slobodu prejavu nevyplývajú len z príslušnej nadnárodnej legislatívy, ale pri hľadaní odpovede na otázku obmedzenia výkonu práva na slobodu prejavu, možno už zohľadňovať relevantné závery, vyplývajúce z ustálenej rozhodovacej praxe Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej v texte len ako „ESLP“).

V mnohých prípadoch je však konštantnosť rozhodovacej praxe súdnych autorít ťažko identifikovateľná. Je vždy vecou individuálneho posúdenia súdnych orgánov, či v konkrétnom prípade verejne prezentovaného názoru ide napríklad o konštruktívnu a vecnú kritiku migračnej politiky Európskej únie (ďalej v texte ako „EÚ“) alebo je verejne prezentovaný názor charakteristický svojím nenávisným obsahom smerujúcim proti určitej skupine obyvateľstva

(v kontexte migračnej krízy by sme mohli hovoriť o skupinách obyvateľstva označovaných pojmami imigranti, moslimovia a pod.)

Tak ako pri výkone každého práva, existujú aj pri výkone práva na slobodu prejavu určité medze a v žiadnom prípade si túto základnú slobodu nemožno vykladať v absolútnom zmysle slova.

1.1.1 Limity výkonu práva na slobodu prejavu vo svetle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva

Stredisko dôsledne analyzuje judikatúru najvyšších súdnych autorít a jej závery aplikuje na súčasný stav poznania v oblasti výkonu práva na slobodu prejavu. Poukazuje na zistené nedostatky a do popredia kladie odporúčania, ktoré majú potenciál prispieť k jasnejšiemu vymedzeniu predstavy o limitoch výkonu práva na slobodu prejavu.

Výkon práva na slobodu prejavu predstavuje základné subjektívne právo každej osoby. Tomuto právu zodpovedá povinnosť každého, vrátane štátu, aby nikomu vo vyjadrovaní jeho názorov nebránil. ESĽP v tejto súvislosti uvádza nasledovné: „*Sloboda prejavu predstavuje jeden zo základných pilierov demokratickej spoločnosti, ktorý je základným predpokladom celospoločenského pokroku a rozvoja každého jednotlivca.*“³

Sloboda prejavu v sebe neinkorporuje len slobodu myslenia, ale jej významnou súčasťou je sloboda v prejavovaní názoru navonok, teda verejne. Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „Ústavný súd SR“) vo svojom náleze uvádza, že „*slobodou prejavu sa človeku umožňuje vyslovenie alebo zamlčanie jeho citov, myšlienok a názorov.*“⁴

Právo na slobodu prejavu možno klasifikovať tiež ako základné politické právo. Prvý odsek článku 10 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd⁵ (ďalej v texte ako „Dohovor“) je vyjadrením konkrétnych súčastí komplexného konceptu práva na slobodu prejavu. Patrí sem predovšetkým názorová sloboda, sloboda prijímania informácií alebo myšlienok a v neposlednom rade sloboda ich rozširovania. Judikatúra ESĽP však za-

³ Rozhodnutie ESĽP vo veci *Handyside proti Veľkej Británii*, číslo sťažnosti 5493/72. Dostupné na elektronickej adrese: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"Handyside\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\"\],\"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-57499\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

⁴ Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. II ÚS 28/96, zo dňa 12. 5. 1997. Dostupný na elektronickej adrese: http://oad.sk/archiv/infolaw/verdicts?q=system/files/II_US_28-96_nahravanie_NS_SR_Stefanko.pdf

⁵ Dohovor, dostupný na elektronickej adrese: http://www.echr.coe.int/documents/convention_slk.pdf

chádza ešte ďalej a zextenzívňuje aplikáciu čl. 10 Dohovoru aj na iné aspekty práva na slobodu prejavu, a to konkrétne na právo na informácie, právo na nezverejnenie identity novinárskych zdrojov, právo mlčania, právo na ochranu spôsobu získavania informácií či právo na ochranu technických spôsobov výkonu práva na slobodu prejavu.

Výkon práva na slobodu prejavu však napriek tomu nemožno chápať v jeho absolútnom zmysle slova. Obmedzenia výkonu tohto práva sú prípustné a predvídané už samotnými ustanoveniami Dohovoru. Musí však dôjsť k naplneniu podmienok uvedených v čl. 10 ods. 2 Dohovoru. Uvedené ustanovenie Dohovoru, ako aj rozhodovacia prax ESLP naznačujú, že výkon práva na slobodu prejavu a predovšetkým prejav šírený prostredníctvom masových komunikačných prostriedkov, predstavuje silný nástroj vyjadrovania a šírenia vlastných myšlienok či názorov, avšak s jeho používaním treba byť veľmi opatrný. Sloboda prejavu je síce na jednej strane kľúčovou pre presadzovanie demokracie, odhaľovanie nepravostí a pre politický, umelecký, vedecký a ekonomický rozvoj, na druhej strane je však nevyhnutné uvedomiť si skutočnosť, že sloboda prejavu nemôže byť využívaná s cieľom podnecovania nenávisťi, násilia, ohrozenia bezpečnosti či k zásahom do súkromného života. Uvedené ustanovenie čl. 10 ods. 2 Dohovoru kladie explicitne dôraz na skutočnosť, že výkon práva na slobodu prejavu zahŕňa aj povinnosti a zodpovednosť vykonávateľa tohto práva. Medze rozsahu výkonu práva na slobodu prejavu upravuje zároveň čl. 17 Dohovoru, podľa ktorého *„nič v tomto Dohovore sa nesmie vykladať ako oprávnenie pre štát, skupinu alebo osobu, vykonať činnosť alebo uskutočniť skutok s cieľom narušiť práva alebo slobody v Dohovore zakotvené, alebo na obmedzovanie týchto práv a slobôd vo väčšom rozsahu než je stanovené v Dohovore.“* V tomto prípade ide o tzv. klauzulu zneužitia výkonu práva na slobodu prejavu.

Uvedené ustanovenie hrá rozhodujúcu rolu vo vzťahu k rozsahu aplikovateľnosti práva na slobodu prejavu, a to konkrétne predovšetkým vo vzťahu k podnecovaniu k násiliu (napr. rozsudok vo veci *Sürek proti Turecku*⁶), antisemitizmu (rozsudok vo veci *Pavel Ivanov proti Rusku*⁷), revizionizmu (napr. rozsudok vo veci *Witzsch proti Nemecku*⁸), či vo vzťahu

⁶ Rozhodnutie ESLP vo veci *Sürek proti Turecku*, číslo sťažnosti 26682/95. Dostupné na elektronickej adrese: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"Sürek\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\",\"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-58279\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

⁷ Rozhodnutie ESLP vo veci *Ivanov proti Rusku*, číslo sťažnosti 35222/2004. Dostupné na elektronickej adrese: <http://hudoc.echr.coe.int/websearch/content/pdf/001-79619?TID=kmwsdlzfb>

⁸ Rozhodnutie ESLP vo veci *Witzsch proti Nemecku*, číslo sťažnosti 7485/03. Dostupné na elektronickej adrese: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-72786&filename=001-72786.pdf&TID=ozrxydcxik>

k antiprist'ahovaleckej, resp. antimoslimskej rétorike (napr. rozsudok vo veci *Norwood proti Spojenému kráľovstvu*⁹).

Vzhľadom na absenciu ustálenej súdnej praxe našich súdov vo veciach súvisiacich so zákonným obmedzením práva na slobodu prejavu, Stredisko upriamuje pozornosť predovšetkým na rozhodovaciu prax ESLP. Z existujúcej judikatúry k čl. 10 Dohovoru možno vyvodit' závery, že sloboda prejavu zahŕňa expresívne výrazy len vo veľmi obmedzenej miere. Pokiaľ však ide o obsah prejavu, ESLP z právnej ochrany výkonu práva na slobodu prejavu vylúčil (v mnohých prípadoch s odvolaním sa aj na znenie čl. 17 Dohovoru) tie prejavy, ktorých obsahom bol revizionizmus, antisemitizmus či antimoslimská rétorika. V súvislosti s migračnou krízou je však namieste konštatovanie, že každý prípad treba vyhodnocovať individuálne vzhľadom na okolnosti, za ktorých k výkonu práva na slobodu prejavu v uvedenom kontexte došlo.

Koncept zneužitia práv, ktorý je zakotvený v uvedenom čl. 17 Dohovoru bol v súvislosti s čl. 10 Dohovoru niekoľkokrát použitý tak na pravicový, ako aj na ľavicový extrémizmus. Všeobecne je možné taktiež konštatovať, že antisemitské prejavy nepoživajú ochranu čl. 10 Dohovoru. Typickým príkladom je rozhodnutie vo veci *Pavel Ivanov proti Rusku*, kde sťažovateľ vo svojich novinách opakovane volal po vylúčení Židov zo spoločenského života, označoval „sionisticko-fašistické vedenie židovstva“ za zdroj všetkého zla v ruskej spoločnosti a spochybňoval existenciu „židovského národa.“ V tejto rétorike pokračoval aj v priebehu vnútroštátneho súdneho konania. Podľa ESLP bolo jediným cieľom činnosti sťažovateľa vyvolať nenávisť voči židovskému obyvateľstvu, pričom takýto útok na jednu etnickú skupinu je v rozpore s hodnotami Dohovoru, a to predovšetkým s toleranciou, sociálnym mierom a zákazom diskriminácie. Z toho dôvodu ESLP sťažnosť sťažovateľa zamietol ako neprijateľnú.

V ďalšej veci, v ktorej rozhodoval ESLP, a to vo veci *Garaudy proti Francúzsku*¹⁰ bol sťažovateľ odsúdený za vydanie knihy s názvom „*Les mythes fondateurs de la politique israélienne*“ (Štyri základné mýty izraelskej politiky). Sťažovateľ – filozof, spisovateľ a významný politik, ktorý konvertoval k islamu – v tejto knihe o. i. ostro kritizoval štát Izrael a židovskú komunitu, obviňoval židovskú komunitu z tzv. „šoa-biznisu“ a spochybňoval legitimitu No-

⁹ Rozhodnutie ESLP vo veci *Norwood proti Spojenému kráľovstvu*, číslo sťažnosti 23131/03. Dostupné na elektronickej adrese: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-67632&filename=001-67632.pdf>

¹⁰ Rozhodnutie ESLP vo veci *Garaudy proti Francúzsku*, číslo sťažnosti 65831/01. Dostupné elektronicke na adrese: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-788339-805233&filename=003-788339-805233.pdf>

rimberského tribunálu, súdiaceho nacistických zločincov po druhej svetovej vojne. Podľa francúzskych súdov cieľom knihy nebola kritika štátu Izrael, ale šírenie rasovej neznášanlivosti. ESLP sa s touto kvalifikáciou činu stotožnil a zamietol sťažnosť sťažovateľa ako zjavne nedôvodnú.

V kontexte výkonu práva na slobodu prejavu a prejavov popierajúcich holokaust, ESLP neváha aplikovať čl. 17 Dohovoru priamo, a to bez ohľadu na skutočnosť, či ide o ničím nepodložené vyhlásenie alebo o „kvázivedeckú“ snahu o otvorenie diskusie na túto tému. Za popieranie holokaustu ESLP považuje nielen popieranie holokaustu ako takého, ale aj popieranie okolností spojených s holokaustom, akými sú napríklad existencia plynových komôr, počet obetí holokaustu či popieranie skutočnosti, že Adolf Hitler a Národnosocialistická nemecká robotnícka strana vedeli o vyhladení Židov a organizovali ho (v tejto súvislosti pozri Rozsudok ESLP vo veci *Witzsch proti Nemecku*, na ktorý Stredisko odkazuje vyššie).

Okrem problematiky antisemitizmu sa v konaní pred ESLP v poslednom čase objavujú kauzy súvisiace s výkonom práva na slobodu prejavu a antiprist'ahovaleckou či antimoslimskou rétorikou.

Vo veci *Norwood proti Spojenému kráľovstvu* ESLP neváhal aplikovať čl. 17 Dohovoru. V uvedenej veci sťažovateľ vyvesil rasistický plagát, ktorý anglická polícia a následne aj súdy klasifikovali ako priestupok proti verejnému poriadku a sankcionovali ho pokutou 300 libier. Obsahom plagátu, ktorý sťažovateľ umiestnil za oknom svojho bytu, bolo zobrazenie veží Svetového obchodného centra v plameňoch, spolu s nápisom „Islam preč z Británie – Chráňte britských občanov“. ESLP skonštatoval, že podobný všeobecný útok na určitú náboženskú skupinu spadá pod aplikáciu čl. 17 Dohovoru a takýto prejav nepožíva právnu ochranu v kontexte výkonu práva na slobodu prejavu. Sťažnosť tak bola vyhodnotená ako nezlučiteľná s ustanoveniami Dohovoru.

Vzhľadom na uvedené, Stredisko dospelo k dôvodnému záveru o tom, že akékoľvek prejavy, ktoré sú reálne spôsobilé podnecovať k nenávisti či násiliu vo vzťahu k určitej sociálnej skupine osôb (homosexuáli), náboženskej skupine (kresťania, moslimovia a pod.), národnosti (maďarskej, ukrajinskej a pod.) či etniku (napr. rómskemu, židovskému), sú prejavmi, ktoré nepožívajú ochranu v súvislosti s výkonom práva na slobodu prejavu.

Vyplýva to predovšetkým z ustálenej rozhodovacej praxe ESLP, ktorý v uvedených rozhodnutiach zamietol sťažnosti tých sťažovateľov, ktorí sa domáhali právnej ochrany

v súvislosti s konkrétnym skutkovým stavom, ktorý podľa právneho názoru ESLP nebolo možné vyhodnotiť v medziach výkonu práva na slobodu prejavu. Do tejto skupiny patria podľa rozhodovacej praxe jednej z najvyšších súdnych autorít, akou ESLP nepochybne je, aj verejne prezentované názory sympatizujúce so skupinami, ktorých predmetom činnosti je, prípadne v minulosti bolo, potláčanie základných ľudských práv a slobôd.

Právo na slobodu prejavu rovnako nechráni verejnú prezentáciu revizionizmu, rasizmu, xenofóbie či antisemitizmu.

1.2 Výkon práva na slobodu prejavu a extrémistické prejavy šírené prostredníctvom internetu

S nenávisťnými prejavmi (anglický termín „*hate speech*“) sa čoraz častejšie možno stretnúť nielen v reálnom živote ale aj vo virtuálnom svete, pričom tieto prejavy predstavujú čoraz frekventovanejší nástroj hanobenia rôznych skupín obyvateľstva, či podnecovania k nenávisti alebo k násiliu voči určitým skupinám obyvateľstva. Často ide pritom predovšetkým o podnecovanie či ospravedlňovanie nenávisti pre rôzne dôvody, ktoré sú v mnohých prípadoch totožné s dôvodmi diskriminácie¹¹ uvedenými priamo v ustanoveniach ADZ.

Nenávisťné prejavy sú prezentované najmä verejným verbálnym a písomným prejavom, často krátkym a anonymným vo virtuálnom internetovom svete. V tomto kontexte je vhodné uviesť si skutočnosť, že správanie sa jednotlivcov vo virtuálnej realite nie je správaním, ktoré je oproti prejavom v objektivizovanej realite v imunita a je rovnako regulované normami platného a účinného práva na území SR.

Ústava Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „Ústava SR“) zaručuje výkonu práva na slobodu prejavu ústavnoprávnu ochranu a explicitne ho vymedzuje v čl. 26. V súčasnej politicko-spoločenskej situácii je však potrebné pripomenúť odsek 4 uvedeného článku, ktorý ustanovuje možnosť obmedzenia slobody prejavu zákonom.

Výkon práva na slobodu prejavu možno obmedziť v prípade ochrany práv a slobôd iných skupín obyvateľstva, a to predovšetkým vtedy, keď takýto výkon práva presahuje hranice a samotným prejavom dochádza k hanobeniu či podnecovaniu nenávisti vo vzťahu k rasám, národom, vierovyznaniu či presvedčeniu. Teda výkon práva na slobodu prejavu preto

¹¹ Bližšie pozri ustanovenie § 2, ods. 1 ADZ, ktorého znenie je dostupné na elektronickej adrese: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/365/20160102>

nemožno chápať v jeho absolútnych medziach, čo potvrdzuje aj relevantná rozhodovacia prax ESLP.

V rámci svojej monitorovacej činnosti Stredisko zaznamenalo v kalendárnom roku 2016 viacero nenávistných prejavov, pričom pre väčšinu z nich bolo charakteristické to, že išlo o nenávistné prejavy šírené prostredníctvom internetu. V mnohých prípadoch navyše nešlo o prívržencov tzv. ultrapravice, ale o radikálne postoje ostatnej časti obyvateľstva, a to často o témach, ktoré nie sú založené na poznaní objektívnej pravdy.

Stredisko upozorňuje, že problematika nenávistných prejavov má masový charakter a diskutéri často využívajú sociálne siete či diskusné fóra pod falošnou identitou. Príčinou stupňovania miery radikalizácie, v kontexte obsahu nenávistných prejavov, býva často podpora tzv. prikláňajúcej sa väčšiny, ktorá priamo neprezentuje nenávistné prejavy, ale jej členovia s obsahom takýchto prejavov sympatizujú. Stredisko vníma zvýšenie miery nenávistných prejavov v spoločnosti v dôsledku udalostí spojených s tzv. migračnou krízou. Táto kríza, často nepochopiteľne spájaná s moslimskou kultúrou a teroristickými útokmi v Európe, sa stala podkladom pre proces nenávistnej informatizácie spoločnosti, žiaľ, aj prostredníctvom médií.

Šíritelia nenávistných prejavov vo virtuálnom svete sa často odvolávajú na výkon práva na slobodu prejavu. Internetoví diskutéri často považujú akýkoľvek spôsob obmedzenia výkonu tohto práva za cenzúru, potláčanie práva snahu o umlčovanie v prípadoch, kedy chcú verejne vyjadriť svoj názor, postoj a nespokojnosť v akejkoľvek oblasti diskusie. Považujú sa za obeť prenasledovania v dôsledku vyjadrenia názoru.

Právo na slobodu prejavu nespochybniteľne chráni konštruktívnu a vecnú kritiku politickej situácie. Preto prejavy, ktorých obsahom je vecná kritika migračnej politiky EÚ, nemôžu byť považované za prejavy vybočujúce z medzí výkonu práva na slobodu prejavu.

Stredisko však dáva do pozornosti skutočnosť, že šíritelia nenávistných prejavov zahlcujú internetový priestor názormi, ktoré zaobalia do problematiky migračnej krízy, no v mnohých prípadoch je ich prioritným zámerom šírenie nenávisti vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva. Identifikovateľné sú predovšetkým národnostné menšiny, sexuálne menšiny a príslušníci moslimského vierovyznania.

Stredisko prisudzuje zvyšovanie výskytu uvedených nenávistných prejavov predovšetkým mediálnym správam, ale nemožno opomenúť ani výstupy politických autorít či verejnosti známych osobností. Kľúčovú úlohu pri vytváraní tzv. nenávistného virtuálneho prostredia však vytvárajú práve médiá, ktorých výstupy majú potenciál ovplyvniť veľké množstvo konečných odberateľov informácií. Pritom v mnohých prípadoch ide o informácie

s neovereným obsahom, z rôznych a neoverených zdrojov, čo má za následok vysoký stupeň dezinformovanosti obyvateľov.

Média v demokratickej spoločnosti nemajú *de facto* obmedzenia pri šírení informácií. Samé si určujú, ktoré informácie zverejnia i to, v akom kontexte a obsahu budú tieto informácie zverejnené. V mnohých prípadoch však práve mediálne správy vytvárajú priestor pre stupňovanie nenávistných prejavov čitateľov. V súčasnosti je tento proces prakticky nezastaviteľný, a to predovšetkým s prihliadnutím na slobodu tlače a právo verejnosti na informovanosť o veciach verejných.

Sloboda tlače má však odrážať predovšetkým verejný záujem na informovaní spoločnosti a nie vyvolávanie senzácií. Je nevyhnutné poznamenať, že v kontexte nenávistných prejavov je dôležité diferencovať medzi producentom, resp. pôvodcom *hate speech* a jej šíriteľmi. Nebezpečné šírenie nenávistných prejavov jednotlivcami s radikálnymi postojmi prostredníctvom internetu, prispieva k existencii umelo vytvorených prípadov, kedy dochádza v konečnom dôsledku k verejnému odsudzovaniu a podnecovaniu k nenávisti vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva. V slovenskej virtuálnej realite ide predovšetkým o moslimov a Rómov.

Výkon práva na slobodu prejavu je neodmysliteľnou súčasťou základov demokratickej spoločnosti. Zverejňovanie vlastných názorov prostredníctvom internetu je verejnou sebarealizáciou jednotlivca. Verejné vyjadrovanie myšlienok, názorov alebo pocitov je však ohraničené základnými právami a slobodami iných skupín obyvateľstva. Ich nerešpektovanie a potláčanie môže v krajnom prípade viesť aj k trestnoprávnemu postihu šíriteľov takýchto nenávistných prejavov.

Platí to aj pre tzv. priestor virtuálnej reality. V praxi to znamená, že nikto nemôže prejavovať svoje názory bez akýchkoľvek mantinelov. V opačnom prípade by takýto spôsob výkonu práva na slobodu prejavu mohol viesť k obmedzovaniu práv ostatných skupín obyvateľstva. Dovoľený výkon práva na slobodu prejavu končí a jeho limity začínajú tam, kde sa verejné a teda aj tzv. internetové prejavy menia na hanobenie rasy, národa, národnosti, vierovyznania či presvedčenia alebo nenávistnými výrokmí podnecujú k etnickej, rasovej či národnostnej nenávisti.

Stredisko v uvedených súvislostiach zdôrazňuje potrebu preventívneho riešenia problémov virtuálneho sveta. Apeľuje tak na administrátorov diskusných fór a sociálnych sietí, aby pristúpili k situácii s plnou vážnosťou a robili všetko pre zabránenie šírenia nenávistných prejavov prostredníctvom ich internetových portálov, resp. stránok, pretože v konečnom dôsledku sú takéto príspevky protizákonné, nepožívajú právnu ochranu a preto musia byť bezodkladne vymazané (odstránené).

1.3 Priorita prevencie pred represiou

Vzhľadom na uvedené oslovilo Stredisko Generálnu prokuratúru Slovenskej republiky (ďalej v texte len ako „GP SR“) a Policajný zbor Slovenskej Republiky (ďalej v texte len ako „PZ SR“) za účelom získania poznatkov súvisiacich s fungovaním tak preventívnych, ako aj represívnych mechanizmov v boji proti extrémistickým prejavom a v boji proti ich šíreniu na území SR.

Stredisko spája takto získané informácie s tými, ktoré získalo vlastnou činnosťou a monitorovaním stavu v oblasti výkonu práva na slobodu prejavu. Zároveň, Stredisko osobitne vyzdvihuje snahu tzv. represívnych zložiek štátneho aparátu o odstránenie nenávistných prejavov z verejného života, ako aj ich snahu o čo najúčinnnejšiu implementáciu zákonných mechanizmov v praktickej rovine. Jednou zo základných funkcií ukladania trestov, je ich výchovné pôsobenie a odstrašenie potenciálnych páchatel'ov tzv. trestných činov extrémizmu. Stredisko sa v tejto súvislosti stotožňuje so stanoviskom GP SR, že použitie príslušných trestnoprávných ustanovení má byť prostriedkom *ultima ratio* v boji proti extrémistickým prejavom.

Podľa ustanovenia § 4 ods. 1, písm. h) zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre pôsobnosť prokuratúry vykonávajú prokurátori aj „*podieľaním sa na odstraňovaní príčin a podmienok trestnej činnosti, na prevencii a na potláčaní kriminality.*“ Podľa údajov vyplývajúcich zo štatistiky¹² GP SR za rok 2016, bolo celkovo trestne stíhaných 12 osôb za rasovo motivované trestné činy a trestné činy s prvkami extrémizmu. Štatistické údaje GP SR vykazujú mierny pokles trestne stíhaných osôb a s odvolaním sa na štatistické ukazovatele z predošlých rokov, GP SR konštatuje, že tento druh kriminality má dlhodobu klesajúcu tendenciu.

Na druhej strane však GP SR upozorňuje na narastajúci počet trestnej činnosti súvisiacej s nenávistnými prejavmi na internete, prostredníctvom ktorých osoby často deklarujú príslušnosť či sympatie k extrémistickým skupinám. To môže mať v konečnom dôsledku dopad na výkon základných práv a slobôd iných skupín obyvateľstva. Presun nenávistných prejavov do virtuálneho prostredia internetu, súvisí podľa vyjadrenia GP SR aj s radikalizáciou v skupinách a komunitách mladých ľudí. Títo ľudia sú ľahko ovplyvniteľní, obzvlášť ak sa

¹² Zo Stanoviska GP SR k žiadosti Strediska o jeho poskytnutie, zo dňa 21. 2. 2017: TČ podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd - celkom 7 osôb, TČ rozširovania extrémistických materiálov - celkom 3 osoby, TČ prechovávanía extrémistických materiálov - celkom 1 osoba, TČ popierania a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti - celkom 1 osoba.

nachádzajú v období života, kde hľadajú svoje uplatnenie, postavenie a v mnohých prípadoch odmietajú authority štátu, nerešpektujú právne normy a iné spoločenské pravidlá.

Zvyšujúca sa miera výskytu radikálnych a extrémistických prejavov v tzv. virtuálnom prostredí internetu je alarmujúca. Napriek štatistickému poklesu trestne stíhaných osôb za tzv. trestné činy extrémizmu, Stredisko eviduje zvyšovanie miery radikalizácie spoločnosti, čo úzko súvisí so súčasnou migračnou krízou a už dlhodobo s postojom voči menšinám.

Výskyt extrémistických a radikálnych postojov k určitým skupinám obyvateľstva je identifikovateľný predovšetkým vo virtuálnej realite. Diskutujúci tu často pod falošnou identitou prezentujú názory, ktoré majú potenciál podnecovať k nenávisti vo vzťahu k rasám, národom, národnostiam, etniku či iným skupinám obyvateľstva. Verejne prezentované prejavy s uvedeným obsahom nepoživajú právnu ochranu a neprestavujú výkon práva v medziach ústavnoprávnej ochrany práva na slobodu prejavu.

Stredisko vyjadruje absolútny súhlas s odporúčaním GP SR, ktorá v súvislosti s riešením problému verejne prezentovaných extrémistických prejavov a postojov navrhuje, aby sa v spojení s modernými formami komunikácie zvyšoval počet vzdelávacích aktivít zameraných na prevenciu proti extrémizmu v spoločnosti. Stredisko zároveň poukazuje na vhodnú prevenčnú alternatívu, ktorou by mohlo byť vytvorenie a zaradenie predmetu „*právna výchova*“ do systému vzdelávania na druhom stupni základných škôl, na stredných školách, či na vysokých školách, nakoľko zodpovednosť za priestupky a trestnoprávnu zodpovednosť nie je možné ospravedlňovať neznalosťou zákona. Mladí ľudia často nemajú vytvorené prirodzené zábrany pred extrémistickými prejavmi, pretože ich vnímanie a uvedomenie si možných následkov konania, nie je dostatočne rozvinuté. Práve prevenčná alternatíva spočívajúca v doplnení vzdelávacieho procesu o predmety, ktorých zámerom by bolo citlivé zvyšovanie právneho povedomia jednotlivca už v mladom veku, je vhodnou možnosťou preventívneho pôsobenia v boji proti verejne prezentovaným extrémistickým prejavom a postojom.

GP SR zároveň poukázala na potenciál prínosu aktívnej sociálnej práce v problémových komunitách, v ktorých sa vyskytujú sklony k extrémizmu, keďže sa v nich nachádzajú osoby s výrazným stupňom náklonnosti k názorovej ovplyvniteľnosti.

Napokon aj v legislatívnej oblasti došlo k aktivite, ktorej účelom je posun v boji proti šíreniu extrémizmu. Novelou zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších právnych predpisov (ďalej v texte ako „Trestný poriadok“) bolo posudzovanie trestných činov extrémizmu presunuté do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu. Dohľad nad zákonnosťou vykonáva Úrad špeciálnej prokuratúry a vyšetrovanie vedie vyšetrovateľ Národnej

jednotky boja proti terorizmu a extrémizmu.¹³ Novela Trestného poriadku bola prijatá s účinnosťou od 1. januára 2017.

Stredisko vyzdvihuje snahu represívnych štátnych orgánov o riešenie problematiky extrémizmu na území SR, ale zároveň poukazuje na ďaleko väčšiu potrebu zvyšovania miery prevencie vo vzťahu k extrémizmu. Keďže základnou bunkou spoločnosti je rodina, už v rodinnom prostredí by mali práve rodičia citlivo pristupovať k diskusiám s dospievajúcimi deťmi o súčasných spoločensko-politických otázkach.

Zároveň je nevyhnutné, aby aj školy prispievali k výchove mladých ľudí v rámci výchovacieho procesu urobili všetko pre to, aby títo mladí ľudia nepodľahli nátlakom rôznych extrémistických skupín, ktoré v mnohých prípadoch využívajú ničím nepodložené a jednosstranné mediálne výstupy, so snahou vplývať na myšlienkový vývoj mladého človeka a stiahnuť ho na „svoju stranu.“

Stredisko pozitívne vníma aj rozvoj vzdelávacích aktivít na úrovni represívnych zložiek štátneho aparátu. Tieto zložky náležite rozvíjajú vzájomnú súčinnosť, čo možno vyhodnotiť ako pozitívny jav v boji proti šíreniu extrémistických prejavov. Typickým príkladom úzkej spolupráce je účasť povereného prokurátora trestného odboru GP SR, v postavení člena medzirezortnej integrovanej skupiny odborníkov zriadenej pri Prezídiu PZ, na lektorskej prednáške v Justičnej akadémii SR. Prednáška bola zameraná na znenie zákona č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v EÚ, ktorým bol novelizovaný aj zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, a to spolu s Trestným poriadkom.

Stredisko vníma pozitívne organizovanie obdobných školení, ktoré môžu napomôcť zlepšovaniu stavu implementácie prijatej legislatívy. Zamestnanci Strediska poskytujú na pravidelnej báze vzdelávacie aktivity príslušníkom PZ SR. Predmetom odborných prednášok a diskusií sú predovšetkým medze výkonu práva na slobodu prejavu v kontexte radikálnych či extrémistických prejavov. Stredisko vníma pozitívne aj snahu PZ SR a jeho aktívny prístup k riešeniu problematiky extrémizmu na území SR.

Samozrejme aj Stredisko plánuje pokračovať vo svojich vzdelávacích aktivitách a prispievať tak k budovaniu spoločnosti, ktorej základné princípy fungovania nebudú posta-

¹³ Stanovisko GP SR k žiadosti Strediska o poskytnutie stanoviska, zo dňa 21. 2. 2017 – Národná jednotka boja proti terorizmu a extrémizmu je útvarom Národnej kriminálnej agentúry PZ.

vené na nenávisti vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva, či prípadnému vyčleňovaniu týchto skupín z účasti na veciach verejných. Ústrednou cieľovou skupinou vzdelávacích aktivít zameraných na prevenciu proti šíreniu extrémizmu v spoločnosti by mali byť predovšetkým mladí ľudia, ktorých vnútorný svet je výrazne ovplyvniteľný práve v období dospievania. Navyše práve táto skupina ľudí výrazne inklinuje k sebarealizácii prostredníctvom sociálnych sietí. Je preto nevyhnutné, aby bolo mladým dospievajúcim ľuďom zdôrazňované nebezpečenstvo šírenia nenávistných prejavov vo vzťahu k rôznym skupinám obyvateľstva prostredníctvom internetovej komunikácie. V krajných prípadoch môže byť totiž takáto prezentácia extrémistických postojov vyhodnotená v trestnoprávnej rovine.

Zároveň je dôležité, aby si mladí ľudia uvedomovali zodpovednosť za svoje osobné prejavy šírené vo virtuálnej realite a rovnako tak celospoločenský dopad týchto prejavov, ktoré môžu podnecovať k nenávisti k vymedzeným skupinám obyvateľstva.

Stredisko však súčasne zdôrazňuje skutočnosť, že výsostné postavenie v boji proti extrémizmu majú médiá, ktorých úlohou nemá byť vzbudzovanie vášní a iniciovanie nenávistného prostredia, ale práve naopak, majú svojou činnosťou prispievať k správnej implementácii prevenčných mechanizmov. Práve správna implementácia uvedených mechanizmov by mala prispieť k poklesu výskytu nenávistných komentárov, príspevkov či vyjadrení, a to predovšetkým tých, ktoré sú šírené prostredníctvom internetu.

ODPORÚČANIA

Stredisko odporúča:

1. MŠVVaŠ SR, aby venovalo viac pozornosti výchove dospievajúcej mládeže v školskom prostredí a prostredníctvom vzdelávacieho procesu v základných a stredných školách upozorňovalo mládež na nebezpečenstvá a riziká spojené so šírením nenávisti vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva a prispôsobilo tomu osnovy výučby.
2. Médiam, aby o migračnej kríze informovali verejnosť citlivo a neprispievali svojou činnosťou k nárastu výskytu nenávistných prejavov v spoločnosti a k zvyšovaniu miery radikalizácie spoločnosti.
3. MVO a občianskym iniciatívam, ktorých predmetom činnosti je šírenie osvetu v boji proti extrémizmu, aby pravidelne informovali verejnosť o svojich aktivitách.

4. Administrátorom sociálnych sietí a prevádzkovateľom webových stránok, aby vytvárali etické kódexy slušného správania sa prispievateľov vo virtuálnej realite a aby tým dali jasne najavo, že ich webové portály nie sú miestom pre šírenie nenávisti vo vzťahu ku konkrétnym skupinám obyvateľstva.

2 OCHRANA PRÁV OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

Základným dokumentom upravujúcim práva osôb so zdravotným postihnutím je Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej v texte ako „Dohovor ZP“) a jeho Opčný protokol, prijatý OSN dňa 1. 12. 2006. Dohovor ZP ako aj Opčný protokol nadobudli v SR platnosť dňa 25. 6. 2010. Dohovor ZP bol v Zbierke zákonov SR publikovaný ako Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MZVaEZ SR“) č. 317/2010 Z. z o prijatí Dohovoru ZP a Opčný protokol k Dohovoru ZP ako Oznámenie MZVaEZ SR č. 318/2010 Z. z. o prijatí Opčného protokolu k Dohovoru ZP. Podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy SR je Dohovor ZP takou medzinárodnou zmluvou, ktorá má prednosť pred zákonmi.

Podľa Dohovoru ZP, „osoby so zdravotným postihnutím zahŕňajú osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.“

Problematika osôb so zdravotným postihnutím je neustále sa vyvíjajúci fenomén, s ktorým je nutné sa zaoberať, pretože osoby s takýmto postihnutím sú jednou

z najzraniteľnejších skupín a dodnes neboli z ich každodenných životov odstránené mnohé prekážky brániace ich komplexnej inklúzii do spoločenského života.

Zdravotne postihnutí ľudia sa dennodenne stretávajú s dvomi typmi „bariér“. Prvou z nich je samotný spôsob vnímania ako i prístup spoločnosti k osobám so zdravotným postihnutím. Prirodzený rešpekt, dodržiavanie a podpora práv osôb so zdravotným postihnutím by mala byť zakorenená v každej ľudskej bytosti. Nie však v zmysle ľútosti či súcitu s týmito osobami, ale najmä v zmysle prístupu k týmto osobám ako k plnohodnotným členom spoločnosti, ktorí majú právo na plnohodnotný život vo všetkých jeho oblastiach, a ktorí majú zároveň čo tejto spoločnosti ponúknuť.

Druhým typom bariér sú tie, ktoré sťažujú, resp. bránia osobám so zdravotným postihnutím vo vykonávaní každodenných činností, a teda tých bariér, ktoré sťažujú alebo znemožňujú osobám so zdravotným postihnutím prístup napr. do budov, dopravných prostriedkov, či k informačným, komunikačným alebo poštovým službám.

V oboch prípadoch je nevyhnutné, aby spoločnosť prikladala väčšiu pozornosť právam osôb so zdravotným postihnutím, nakoľko nie je postačujúce, aby ostali len v teoretickej rovine ako obsah ustanovení medzinárodných dohôd, či národnej legislatívy.

2.1 Debarierizácia

Požiadavka prístupnosti je vyjadrená v čl. 9 Dohovoru ZP nasledovne: „*S cieľom umožniť osobám so zdravotným postihnutím, aby mohli žiť nezávislým spôsobom života a plne sa podieľať na všetkých aspektoch života, zmluvné strany prijímú príslušné opatrenia, ktoré zabezpečia osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu, k doprave, k informáciám a komunikácii vrátane informačných a komunikačných technológií a systémov, ako aj k ďalším prostriedkom a službám dostupným alebo poskytovaným verejnosti, a to tak v mestských, ako aj vo vidieckych oblastiach.....*“

Ide o opatrenia zahŕňajúce identifikáciu a odstránenie prekážok a bariér, ktoré bránia v prístupnosti, pričom sa vzťahujú, okrem iného, i na budovy, cesty, dopravné a iné vnútorné a vonkajšie zariadenia vrátane škôl, obytných budov, zdravotníckych zariadení a pracovísk, ako i na informačné, komunikačné a iné služby, vrátane elektronických a pohotovostných služieb.

V rámci legislatívy SR je základná právna úprava, predmetom ktorej je zabezpečenie bezbariérového prostredia a prístupnosti stavieb, obsahom zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) a vyhlášky Ministerstva životného prostredia SR č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie (ďalej v texte ako „vyhláška“).

Stredisko pravidelne od roku 2010 zdôrazňuje, že je nevyhnutné nielen medzinárodné dohovory implementovať do nášho právneho poriadku, ale že je podstatné zaviesť tieto ustanovenia do reálneho života.

V tejto súvislosti Stredisko považuje za potrebné upozorniť na pretrvávajúcu nepriaznivú situáciu týkajúcu sa úrovne debarierizácie fyzického prostredia a poukázať na konkrétne prípady absencie bezbariérového prístupu do verejných inštitúcií: budovy Okresného riaditeľstva Policajného zboru v Dolnom Kubíne (ďalej v texte ako „OR PZ v DK“) a budovy, v ktorej má svoje sídlo Slovenská Pošta, a.s. (ďalej v texte ako „SP“) v Košiciach.

Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Dolnom Kubíne

Všeobecné technické požiadavky na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, ktoré sú obsahom štvrtej časti vyhlášky, sa okrem iného, vzťahujú aj na stavby nebytových budov v častiach určených na užívanie verejnosťou.

V súčasnosti sa však stále stretávame so situáciami, kedy pôvodná konštrukcia takéhoto typu budov nie je uspokojená na prístup osôb so zdravotným postihnutím a budovy neprešli realizáciou komplexnej, či čiastočnej debarierizácie. V týchto prípadoch zväčša dochádza k prijímaniu rôznych alternatívnych opatrení. Ich účelom má byť zmiernenie nepriaznivého stavu, zapríčineného absenciou bezbariérového prístupu do týchto budov, alebo absenciou technických zariadení, ktoré by umožňovali bezproblémový pohyb osobám so zdravotným postihnutím v priestoroch takýchto budov.

Spomínané alternatívne opatrenia boli prijaté i v budovách PZ SR, v rámci ktorých nebola doposiaľ zrealizovaná komplexná debarierizácia. Ako informovalo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MV SR“), týmito opatreniami sú napr. používanie schodolezov, alebo prenosných nájazdových rámp, dopravenie osôb so zdravotným postihnutím do budovy využitím fyzickej pomoci príslušníkov PZ SR (vynesenie občana, prípadná pomoc matke s kočíkom), či dostavenie sa zamestnanca na prízemie budovy, alebo na parko-

visko, kde zamestnanec osobu so zdravotným postihnutím vybaví. V niektorých prípadoch je na prízemí budov miestnosť, určená na tento účel. Ako ďalšie z alternatívnych opatrení uviedlo MV SR možnosť kontaktovania zástupcu zložky PZ SR inštalovaným signalizačným zariadením (zvončekom), alebo prípadné zverejnenie kontaktného telefónneho čísla na bezbariérovo dostupnom mieste objektu PZ SR. MV SR taktiež vo svojej odpovedi uviedlo, že v prípadoch, kedy sa jedná o osoby so zmyslovým postihnutím, komunikácia s takýmito klientmi prebieha pomocou ich sprievodu (napr. asistent, rodinný príslušník).

Hoci prijatie alternatívnych opatrení je spôsobilé významnou mierou zmierniť nepriaznivý stav, ich prijatie má mať iba dočasný charakter do doby, kým nedôjde k debarierizácii budovy. Z toho vyplýva, že i napriek prijatiu alternatívnych opatrení je nevyhnutné vykonať všetky kroky vedúce ku dosiahnutiu tohto cieľa. Ako však informovalo MV SR, v rámci vyhlášky nie je stanovená lehota, dokedy má prebehnúť komplexná debarierizácia budov, ktoré sú určené na užívanie verejnosťou za účelom prístupu i pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. MV SR dodalo, že v existujúcich objektoch, ktoré sú v jeho správe, ktorým bolo kolaudačným rozhodnutím povolené užívanie stavby ešte pred tým, ako vyhláška nadobudla účinnosť, dochádza k rekonštrukciám postupne a to podľa možností finančných prostriedkov plynúcich zo štátneho rozpočtu.¹⁴

Pre komplexnosť informácií o stave debarierizácie budov, v ktorých sídlia jednotlivé PZ treba uviesť, že podľa odpovede MV SR, počet komplexne debarierizovaných budov PZ SR je 74, počet budov PZ SR, v ktorých bola uskutočnená čiastočná debarierizácia je 52 a v 188 budovách PZ SR ešte nebola debarierizácia zrealizovaná ani čiastočne. Takýmto príkladom je i budova, v ktorej sídli OR PZ v DK, na Bystereckej ulici.¹⁵

V roku 2016 požiadala Sekcia kontroly a inšpekčnej služby MV SR Stredisko o vydanie písomného stanoviska vo veci porušenia práv osôb so zdravotným postihnutím v súvislosti s absenciou bezbariérového vstupu do budovy OR PZ v DK, ako aj s absenciou technických zariadení umožňujúcich pohyb osobám so zdravotným postihnutím (imobilným osobám) v priestoroch budovy. Sekcia kontroly a inšpekčnej služby MV SR požiadala o vydanie stanoviska na základe podnetu, ktorý bol podaný osobou so zdravotným postihnutím, pohybujúcou sa na invalidnom vozíku.

Podľa údajov, ktoré vo svojej odpovedi poskytlo OR PZ v DK, OR PZ v DK doposiaľ eviduje celkovo 7 podnetov (vrátane Strediska), ktoré boli podané v súvislosti s problematikou absencie bezbariérového vstupu do budovy. Zároveň poukazujú aj na ne-

¹⁴ Z odpovede MV SR a otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

¹⁵ Z odpovede MV SR na otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

priaznivú situáciu týkajúcu sa pohybu osôb so zdravotným postihnutím v rámci priestorov budovy. OR PZ v DK dodalo, že vzhľadom na skutočnosť, že na odstránenie bariér takéhoto typu je vyžadované technické riešenie, všetky podnety boli odstúpené MV SR a Centru podpory Žilina.¹⁶

Na základe žiadosti o vydanie odborného stanoviska, ako i záujmu Strediska o objektívne posúdenie situácie, Stredisko prostredníctvom svojej regionálnej kancelárie v Žiline iniciovalo osobné stretnutie s riaditeľom OR PZ v DK. V rámci stretnutia bola za súčinnosti zo strany riaditeľa OR PZ v DK vykonaná aj prehliadka priestorov budovy OR PZ v DK.

OR PZ v DK sídli v trojposchodovej budove. Vstup do budovy je cez hlavné vchodové dvere možný výlučne po schodoch, pričom schodište sa zároveň nachádza i medzi ďalšími dvomi poschodiami budovy. Z uvedeného je teda zrejmé, že problematikou je tak absencia technických zariadení, ktoré by umožňovali osobám so zdravotným postihnutím vstup do budovy, ako i absencia technických zariadení, umožňujúcich bezproblémový pohyb týchto osôb medzi jednotlivými poschodiami budovy.

Podľa informácií poskytnutých OR PZ v DK, sa na prvom poschodí budovy nachádzajú pracoviská, ktoré sú občanmi navštevované najviac. Je tu totiž situované oddelenie dokladov, t. j. oddelenie na vybavenie cestovných dokladov, vodičských preukazov, občianskych preukazov ako i evidenciu vozidiel. Na prvé poschodie sa však môže osoba so zdravotným postihnutím dostať za pomoci iných osôb, prípadne za pomoci zamestnancov OR PZ v DK. Ako ďalej informovalo OR PZ v DK, ďalšie dve poschodia budovy sú v prevažnej miere využívané zamestnancami MV SR. V prípade potreby riešenia akýchkoľvek záležitostí medzi zamestnancami, ktorí sú dislokovaní na treťom, alebo druhom poschodí s osobou so zdravotným postihnutím, riešenie týchto záležitostí sa uskutočňuje na prvom poschodí budovy.¹⁷

Za účelom dočasného riešenia, resp. zmiernenia nepriaznivého stavu boli do doby, kým nebude zrealizovaná debarierizácia budovy, prijaté alternatívne opatrenia.

Prvé z alternatívnych opatrení umožňuje, aby pracovníci oddelenia dokladov odboru poriadkovej polície OR PZ v DK pri vybavovaní požiadaviek osôb so zdravotným postihnutím používali prenosné technologické zariadenie umožňujúce vybaviť požiadavku tejto skupiny osôb priamo v mieste ich trvalého bydliska. Základom tohto alternatívneho opatrenia je záujem eliminovať „komplikované návštevy“ osôb so zdravotným postihnutím na príslušné evidencie.

¹⁶ Z odpovede OR PZ v DK na otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

¹⁷ Vyjadrenie OR PZ v DK zo dňa 18. 2. 2016

Druhým z prijatých alternatívnych opatrení je zapožičanie schodolezu od Okresného úradu v Dolnom Kubíne, na základe dohody o takomto zapožičaní.

Tretie opatrenie bolo prijaté vo forme oznamu, ktorý je umiestnený na vstupných dverách OR PZ v DK, ako i na ďalších verejnosti prístupných miestach. Obsahom predmetného oznamu sú informácie pre osoby so zdravotným postihnutím i pre ich sprievod, ohľadom možnosti telefonického kontaktovania sa so zamestnancami OR PZ v DK, ktorí následne pomôžu týmto osobám pri pohybovaní sa v priestoroch budovy.¹⁸

Za účelom rozšírenia informovanosti osôb so zdravotným postihnutím do doby definitívnej debarierizácie budovy, Stredisko vo svojom stanovisku, okrem iného, odporučilo OR PZ v DK zhrnúť informácie o uvedených alternatívnych opatreniach do jedného dokumentu a uverejniť ho, tak na internetovej stránke OR PZ v DK, ako i na vstupných dverách do budovy OR PZ v DK a na ďalších verejnosti dostupných miestach. Stredisko zároveň odporúčalo informovať pracovníkov a pracovníčky prvého kontaktu OR PZ v DK vo veci poskytovania komplexných informácií o vyššie uvedených alternatívnych opatreniach.

Stredisko pozitívne hodnotí postupy OR PZ v DK, ktorými bolo predmetné odporúčanie Strediska realizované. V odpovedi OR PZ v DK uvádza: „...všetky tieto odporúčania boli aj následne akceptované a zrealizované. Po obdržaní odporúčaní bol vypracovaný oznam pre imobilných občanov a ich sprievodné osoby o možnosti využitia služieb zo strany Okresného riaditeľstva Policajného zboru v Dolnom Kubíne formou technického zariadenia – schodolezu, ako aj možnosť použitia technického zariadenia umožňujúce vybaviť osobné doklady v mieste bydliska žiadateľa – imobilnej osoby. Tento oznam bol doplnený aj o informácie o možnosti telefonického kontaktovania sa so zamestnancami Okresného riaditeľstva Policajného zboru v Dolnom Kubíne, ktorí následne pomôžu žiadateľom pri pohybovaní sa v priestoroch objektu. Tento oznam bol umiestnený na vstupných dverách do budovy ako aj na ďalších verejnosti prístupných miestach v budove. Obdobný oznam je zverejnený aj na internetovej stránke Okresného riaditeľstva Policajného zboru v Dolnom Kubíne. Zároveň boli prijaté a realizované vlastné interné opatrenia, ktoré zabezpečujú zvyšovanie úrovne poskytovania služieb zo strany polície imobilným občanom.“¹⁹

Stredisko zároveň zaujímalo či a v akom pomere sú uvedené alternatívne opatrenia využívané osobami so zdravotným postihnutím. Podľa informácií poskytnutých OR PZ v DK, v priebehu roka 2016 pracovníci oddelenia dokladov odboru poriadkovej polície vybavili spolu 48 osôb so zdravotným postihnutím, ktoré žiadali o vybavenie dokladov v mieste ich trva-

¹⁸ Z odpovede OR PZ v DK zo dňa 18. 2. 2016

¹⁹ Z odpovede OR PZ v DK na otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

lého bydliska. V jednom prípade osoba so zdravotným postihnutím uplatnila svoju žiadosť v budove OR PZ v DK. Iná forma poskytovania služieb nebola osobami so zdravotným postihnutím pri vybavovaní si svojich požiadaviek zrealizovaná. Z uvedeného vyplýva, že najčastejšie využívaným alternatívnym opatrením je postup, pomocou ktorého si osoby so zdravotným postihnutím môžu vybaviť doklady v mieste svojho trvalého bydliska.²⁰

Ohľadom postupu, resp. krokov, ktoré boli uskutočnené za účelom debarierizácie budovy, v ktorej sídli OR PZ v DK, Centrum podpory Žilina informovalo, že v roku 2014 dalo MV SR vypracovať energetický audit v rámci projektu financovaného zo štrukturálnych fondov, na optimalizáciu opatrení v oblasti energetickej efektívnosti vo verejných budovách. Súčasťou predmetného projektu je i budova OR PZ v DK. Centrum podpory Žilina zároveň informovalo, že podľa rozhodnutia Sekcie hnuťel'ného a nehnuteľného majetku MV SR, bude súčasťou opatrení aj technické riešenie bezbariérového vstupu a vytvorenie sociálneho zariadenia pre osoby s obmedzeným pohybom a orientáciou, vrátane súvisiacich stavebných úprav. Dané úpravy sú obsahom projektovej dokumentácie, na základe ktorej došlo k vydaniu právoplatného stavebného povolenia. Podľa vyjadrení Centra podpory Žilina, ďalším krokom v predmetnom postupe debarierizácie budovy OR PZ v DK je vyhlásenie verejného obstarávania na dodávateľa stavebných prác.²¹

Podľa informácií poskytnutých MV SR, bolo verejné obstarávanie na uskutočnenie stavebných prác týkajúcich sa objektu OR PZ v DK vyhlásené dňa 12. 4. 2016. V súvislosti s termínom ukončenia debarierizácie budovy OR PZ v DK MV SR uviedlo, že termín ukončenia rekonštrukcie (i modernizácie) objektu je stanovený na dobu šiestich mesiacov odo dňa odovzdania staveniska zhotoviteľovi. MV SR ďalej informovalo, že vzhľadom na skutočnosť, že stavebné práce budú financované v rámci Operačného programu kvalita životného prostredia, bude stavenisko zhotoviteľovi odovzdané až po tom, čo dôjde k uzavretiu dodatku k zmluve o poskytnutí nenávratného finančného príspevku, na základe ktorého bude, podľa vyjadrení MV SR, možné žiadať o úhradu faktúr za vykonané práce“. MV SR však ďalej uviedlo, že *„k dnešnému dňu nebola zo strany poskytovateľa nenávratného finančného príspevku predložená MV SR ešte ani zmluva o poskytnutí nenávratného finančného príspevku, je v procese prípravy.“* MV SR konštatovalo, že na základe týchto skutočností nie je možné uviesť termín ukončenia rekonštrukcie (a modernizácie) objektu OR PZ v DK.²²

²⁰ Z odpovede OR PZ v DK na otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

²¹ Z odpovede Centra podpory Žilina zo dňa 19. 2. 2016

²² Z odpovede MV SR na otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

Na základe žiadosti o vydanie odborného stanoviska, v ktorom malo Stredisko posúdiť, či dochádza k porušeniu práv osôb so zdravotným postihnutím z dôvodu absencie bezbariérového zariadenia budovy OR PZ v DK a po zvážení všetkých uvedených skutočností, Stredisko v záveroch svojho odborného stanoviska posúdilo situáciu ako porušenie čl. 9 Dohovoru ZP.

Napriek tomuto nepriaznivému stavu, Stredisko pozitívne hodnotí záujem OR PZ v DK vyjsť v ústrety osobám so zdravotným postihnutím, ktorý bol realizovaný prijatím alternatívnych opatrení.

Na druhej strane Stredisko vyjadruje svoje obavy nad tým, či niektorými postupmi nedochádza k zásahom do ľudskej dôstojnosti osôb so zdravotným postihnutím. Poukazuje najmä na prípady, kedy sú napr. ľudia na invalidných vozíkoch „nesení“ zamestnancami OR PZ v DK po schodoch. Hoci je nevyhnutné oceniť snahu poskytnúť pomoc i takýmto spôsobom, nemenej dôležitým je zároveň prihliadať i na samotnú dôstojnosť osoby so zdravotným postihnutím v obdobných situáciách.

Stredisko zároveň zdôrazňuje, že je potrebné mať na zreteli, že i táto skupina osôb má záujem aktívne a plnohodnotne sa zúčastňovať na spoločenskom živote. Preto vybavovanie potrebných záležitostí v mieste trvalého bydliska nemusí byť pre väčšinu osôb so zdravotným postihnutím akceptovateľným riešením, nakoľko i oni môžu mať v záujme doslova prísť na dané oddelenie resp. pracovisko OR PZ v DK a vybaviť si svoje záležitosti ako ostatní, tí, ktorým nerobí problém zdolať niekoľko schodov.

Samotné rešpektovanie prirodzenej dôstojnosti, osobnej nezávislosti vrátane slobody voľby a samostatnosti osôb, nediskriminácia, ako i plné a účinné zapojenie sa a začlenenie do spoločnosti, rovnosť príležitostí či prístupnosť patria medzi všeobecné zásady Dohovoru ZP.

Pošta v Košiciach

V postupe debarierizácie budov môže predstavovať určitý problém i skutočnosť, že niektoré budovy sú národnými kultúrnymi pamiatkami. Z toho z dôvodu je vo väčšej miere obtiažne nájsť vhodné a vyhovujúce riešenie debarierizácie ich vstupu a priestorov, a to najmä v súvislosti so snahou a záujmom o zachovanie pamiatkových hodnôt týchto objektov.

Takýmto prípadom je aj budova, v ktorej sídli pobočka SP na Poštovej ulici v Košiciach (ďalej v texte ako „SP Košice 1“). Budova je národnou kultúrnou pamiatkou nachádzajúcou sa v severozápadnom kvadrante Mestskej pamiatkovej rezervácie Košice a tvorí súčasť súboru pôvodného Poštového a telegrafného úradu v Košiciach, z rokov 1927 - 1928. Dodnes sa s touto budovou spája problém absencie bezbariérového prístupu.

Situácia je okrem toho ešte komplikovanejšia, pretože SP Košice 1 sídli len v prenajatých priestoroch, kde vlastníkom budovy je spoločnosť Slovak Telekom, a.s. (ďalej v texte ako „ST“).

O nepriaznivom stave súvisiacom s absenciou bezbariérového vstupu do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1, Stredisko informovalo už v Správe o LP za rok 2015. Vtedy predmetnú situáciu do značnej miery ovplyvnila i skutočnosť, že ST ponúkal budovu na predaj, a preto SP nemala záujem investovať finančné prostriedky do budovania bezbariérového prístupu.

Podľa vyjadrení SP však od druhej polovice roku 2016 až do súčasnosti prebiehajú rokovania, ktoré boli iniciované zo strany SP, ktorých cieľom je posúdenie možných alternatív k presťahovaniu súčasnej prevádzky SP Košice 1.²³

Vzhľadom na otázky súvisiace s právnymi vzťahmi k budove a pozemku, ako i vzhľadom na oblasť mesta, t. j. pamiatkovú rezerváciu, v ktorej je budova situovaná a zároveň fakt, že budova je národnou kultúrnou pamiatkou, je zrejmé, že kompromisné a adekvátne riešenie debarierizácie vstupu do budovy musí byť prijaté medzi SP, vlastníkom budovy, ktorým je ST, Krajským pamiatkovým úradom Košice (ďalej v texte ako „KPÚ“) a Magistrátom mesta Košice (ďalej v texte ako „magistrát“).

Hlavný vstup do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1, je pre verejnosť možný z Poštovej ulice. Aby sa však osoby mohli dostať do priestorov budovy a využiť služby, ktoré SP ponúka, musia zdolať 14 schodov. To môže predstavovať skutočne veľký problém pre osoby so

²³ Z odpovede SP na otázky Strediska zo dňa 22. 2. 2017

zdravotným postihnutím, staršie osoby, či matky a otcov s kočíkmi, alebo inak pohybovo obmedzené osoby.

Ako alternatívne opatrenie, prijaté za účelom zmiernenia nepriaznivej situácie, SP zaviedla tzv. špeciálny režim obsluhy, ktorý je pre zákazníkov zabezpečený v rámci hodín pre verejnosť SP Košice 1. Na budove SP Košice 1, vedľa schodov, je umiestnená informačná tabuľka pre zákazníkov, ktorí majú problém, dostať sa do budovy z dôvodu absencie bezbariérového prístupu. Je na nej uvedený telefonický kontakt na zamestnanca SP Košice 1. Po kontaktovaní zamestnanca SP zákazníkom, príde zamestnanec obslúžiť zákazníka na miesto. SP uviedla, že postup pri poskytovaní tejto služby pre imobilných zákazníkov je nasledovný: *„klient zavolá na číslo umiestnené na informačnej tabuli a zamestnanec príde pred poštu, prevezme príslušné doklady, ak je potrebné overí totožnosť, doklad na pošte spracuje a následne prinesie klientovi“*.²⁴ Ako SP ďalej informovala, o počte zákazníkov, ktorí využívajú predmetné alternatívne opatrenie nevedie presné štatistiky, avšak podľa odhadu SP Košice 1 v priebehu mesiaca december 2016 využilo špeciálny režim obsluhy približne 10 zákazníkov.²⁵

Stredisko pozitívne hodnotí prijatie alternatívneho opatrenia vo forme špeciálneho režimu obsluhy, ktoré i napriek nepriaznivému stavu umožňuje zákazníkom SP vybaviť si svoje záležitosti, resp. využiť služby, ktoré poskytuje v sídle SP Košice 1. Súčasne však upozorňuje, že práve tu sa situácia dostáva do bodu viac ako pravdepodobného neprijateľného zásahu do ľudskej dôstojnosti, z dôvodu vybavovania si záležitostí priamo na ulici. To môže byť a nepochybne aj je pre mnohých dotknutých zákazníkov nepríjemnou a nadmieru ponižujúcou skúsenosťou.

SP vo svojom vyjadrení (zo dňa 4. 5. 2015) na základe žiadosti Strediska uviedla, že je po prípadnej dohode s vedúcim pošty, možné poskytovať poštové služby i prostredníctvom poštových doručovateľov. Otázne je však to, či napr. zdravotne postihnuté osoby nemajú v záujme vybaviť si svoje záležitosti radšej obvyklým spôsobom, priamo na pobočke SP.

Pre účely debarierizácie vstupu do budovy SP Košice 1 bolo navrhnutých viacero opatrení, a to tak z Poštovej ulice, ako i z dvorovej časti budovy.

ST dal však k návrhom debarierizácie vstupu do budovy z dvorovej časti zamietavé stanovisko. Dôvodom boli, podľa ich vyjadrení, bezpečnostné riziká (ako informoval ST vo

²⁴ Z odpovede SP na otázky Strediska zo dňa 22. 2. 2017

²⁵ Tamže

dvore sa tiež nachádzajú stále technológie spoločnosti), na ktoré musí ako vlastník budovy prihliaďať.²⁶

ST ďalej informoval, že so SP bolo dohodnuté a zo strany KPÚ одобrené vonkajšie riešenie debarierizácie vstupu do budovy z Poštovej ulice spočívajúce vo vybudovaní „výťahu“.²⁷ Na základe projektovej dokumentácie sa mal výťah nachádzať v priestore hlavného schodiska SP Košice 1. Slúžiť mal tak na prepravu imobilných ľudí na vozíku, na prepravu matiek a otcov s kočíkmi, ako i pre seniorov.²⁸

Z mediálnych výstupov vyplýva, že SP dala prísľub, že do konca roku 2016 vstup do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1 prejde debarierizáciou. Podľa informácií, ktoré Stredisku poskytla SP, v záujme zabezpečenia debarierizácie vstupu do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1 v uvedenom termíne zrealizovala kompletnú projektovú dokumentáciu a zároveň vyčlenila finančné prostriedky na výstavbu uzavretej hydraulikkej plošiny. Avšak ako ďalej SP uviedla, vzájomné odsúhlasené technické riešenie KPÚ v rámci povoľovacieho procesu neschválil referát Útvaru hlavného architekta mesta Košice (ďalej v texte ako „ÚHA“) s odôvodnením, že takýto zásah do budovy nie je prijateľný, nakoľko predložený návrh je neprimerane deštruktívny a zároveň pozmeňujúci vzhľad objektu. Z uvedeného dôvodu, podľa vyjadrení SP, magistrát zamietol i žiadosť SP na odpredaj 1 m² plochy pod plánovaný bezbariérový vstup.²⁹

Podľa informácií poskytnutých zo strany magistrátu ÚHA vo svojom stanovisku v súvislosti s výstavbou bezbariérového prístupu formou osadenia výťahovej šachty (v ľavom module schodiska so zásahom do pešieho chodníka) uviedol nasledovné: *„Realizáciou bezbariérového vstupu podľa Vami predloženej projektovej dokumentácie by došlo k invazívnemu zásahu do hmoty objektu a hrubému narušeniu prezentácie národnej kultúrnej pamiatky, ktoré nemá opodstatnenie, nakoľko existujú ďalšie varianty, ako je možné predmetný vstup riešiť. Konštrukcia výťahu je predsadená pred fasádu budovy, zasahuje do pešieho chodníka a bude vizuálne vnímateľná zo všetkých uličných pohľadov, čo považujeme za neakceptovateľné...(…)...V zmysle ochrany hodnôt historických, pamiatkových, architektonických a estetických, s predloženým riešením nesúhlasíme a požadujeme riešiť bezbariérový prístup inou formou....“*³⁰ Magistrát vo svojej odpovedi taktiež uviedol, že dňa 4. 4. 2016 bolo referátu ÚHA doručené odborné stanovisko z Fakulty umení, v rámci ktorého bol predmetný zámer zhodnotený ako neprimerane deštruktívny, nevhodný a zároveň málo

²⁶ Z odpovede od ST na otázky Strediska zo dňa 2. 2. 2017

²⁷ Tamže

²⁸ Rozhodnutie KPÚ zo dňa 11. 9. 2015

²⁹ Z odpovede SP na otázky Strediska zo dňa 22. 2. 2017

³⁰ Z odpovede Magistrátu mesta Košice na otázky Strediska zo dňa 22. 2. 2017

invenčný. Podľa vyjadrení magistrátu boli tieto skutočnosti prezentované v rámci pracovného stretnutia zástupkyňi SP.

Magistrát vo svojej odpovedi informoval, že bol zároveň oslovený i zo strany Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, ktorá ponúkla spoluprácu pri návrhu debarierizácie vstupu do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1. Oslovená bola aj zástupkyňa SP, ktorá podľa vyjadrení magistrátu prisľúbila, že návrh spolupráce prejedná s nadriadenými, avšak následne magistrát o danej veci neinformovala.³¹

Celkom rozdielny názor na vybudovanie „výťahu“ za účelom debarierizácie vstupu do budovy, v ktorej sídli pošta Košice 1 má KPÚ, ktorý v odôvodnení záväzného stanoviska uvádza, že je toho názoru, že navrhovaná zvislá plošina v šachte bude umiestnená v priestore hlavného schodiska budovy s minimálnym zásahom do hmoty národnej kultúrnej pamiatky. Zároveň uvádza, že hoci výťah zasiahne do vzhladu národnej kultúrnej pamiatky, navrhované materiály, ktorými sú sklo a kov, sú spôsobilé celkom preukázateľne odlíšiť, novú pridanú konštrukciu od autentickej hmoty národnej kultúrnej pamiatky. KPÚ okrem iného uviedol aj to, že je záujmom pamiatkovej ochrany objektu, aby budova slúžila jej pôvodnej funkcii s cieľom zachovať jej pamiatkové hodnoty.³²

Podľa vyjadrení SP, mesto navrhuje pre účely debarierizácie vstupu do budovy šikmú hydraulickú plošinu, ktorá by však podľa názoru SP nepomohla všetkým, pre ktorých je výstup po schodišti problematický. Takúto plošinu môžu obsluhovať výlučne osoby, ktoré sú na obsluhu vyškolené, čo by mohlo istým spôsobom predstavovať problém pre seniorov či matky alebo otcov s kočíkmi. Tak, ako uviedla SP, kým vozíčkari sa za zaškolené osoby na používanie takejto plošiny považujú, v prípade jej použitia pri preprave detských kočíkov, alebo seniorov s obmedzenou schopnosťou pohybu ide o porušenie bezpečnostných predpisov.

SP zároveň informovala, že *„charakteristika zariadenia v technických listoch výrobcov jednoznačne vymedzuje použitie hydraulickej schodiskovej plošiny pre dopravu osôb sediacich na vozíku, alebo špeciálnej sedačky ak je inštalovaná.“* SP zároveň poukázala na nedostatok v prípade takéhoto riešenia, a to vandalizmus, ktorému by nevedela zabrániť, nakoľko by sa zariadenie nachádzalo na verejnom priestranstve. Podľa vyjadrení SP je najvhodnejším riešením „šikmá rampa z ulice“, ktorá môže byť využívaná aj v prípade výpadku elektrického prúdu.³³

³¹ Tamže

³² Záväzné stanovisko KPÚ zo dňa 8. 4. 2016

³³ Z odpovede SP na otázky Strediska zo dňa 22. 2. 2017

Z dôvodu protichodných názorov o vhodnosti jednotlivých postupov debarierizácie budovy, ku kompromisnému riešeniu medzi ST, SP, KPÚ a magistrátom nedošlo.

Otázkou je, ako sa komplikovaná situácia bude riešiť ďalej. Podľa vyjadrenia SP: „*Po neúspešnej apelácii ÚHA na adresu vlastníka nehnuteľnosti ST, a. s., s cieľom prehodnotiť ich pôvodné stanovisko a umožniť prístup z areálu dvora, riešenie zostalo bez výsledku. SP, a. s. nepozná iný spôsob zabezpečenia bezbariérovosti na Poštu Košice 1, ktorý by bol prijateľný pre všetky zúčastnené strany.*“ SP zároveň dodala: „*Záväznými stanoviskami pre vlastnú realizáciu je stanovisko KPU Košice, stanovisko Mesta Košice a aj vyjadrenie vlastníka objektu ST Telekom. Vzhľadom k rozdielnosti a nejednotnosti týchto konečných stanovísk, investovaným finančným prostriedkom do projektovej dokumentácie a aj stavebnej prípravy prvotne schváleného riešenia, Slovenská pošta neplánuje investovať ďalšie prostriedky až do doby odsúhlasenia finálneho návrhu riešenia dotknutých inštitúcií, ktoré bude prijateľné aj zo strany SP, a. s..*“³⁴

Dlhodobý nepriaznivý stav zapríčinený absenciou bezbariérového prístupu do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1, predstavuje pretrvávajúcu neprijateľnú situáciu pre osoby, ktoré sú na existenciu bezbariérového prístupu odkázané a to i napriek možnosti využitia rôznych technologických riešení, ktoré sú v tejto dobe pre obdobné situácie prístupné.

Z uvedených skutočností navyše vyplýva, že situácia týkajúca sa debarierizácie vstupu do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1 sa ocitla v „slepej uličke“. Sem ju zaviedla neschopnosť prijatia kompromisného riešenia debarierizácie medzi zainteresovanými subjektmi.

Stredisko si uvedomuje podstatu, význam a dôležitosť zachovania kultúrnych hodnôt objektov takéhoto typu a zároveň snahu dosiahnuť, aby budova i naďalej slúžila svojej pôvodnej funkcii s cieľom zachovania jej pamiatkových hodnôt. Otázkou je však, akú cenu má táto snaha a koho sa najväčšmi v konečnom dôsledku dotkne.

Kde sa popri rozhodnutiach o tom, z akého uhľa pohľadu bude viditeľný „výťah“ alebo v akom veľkom rozsahu sa zasiahne do obkladu schodiska budovy stratila otázka ľudskosti.

Stredisko vyzýva kompetentné subjekty, aby si uvedomili, že v týchto prípadoch je nevyhnutné myslieť najmä na osoby, ktoré si budú musieť v dôsledku pretrvávajúceho nepriaznivého stavu i naďalej vybavovať svoje záležitosti na chodníku, nakoľko nie sú schopné dostať sa cez prekážku v podobe 14 schodov do priestorov, v ktorých sídli SP Košice 1. Pri tom však nejde výlučne len o osoby so zdravotným postihnutím. Schodisko, ktoré je zo strany

³⁴ Tamže

viacerých subjektov označené prívlastkom „monumentálne“ predstavuje problém tak isto i pre starších ľudí, ľudí, ktorých pohybové schopnosti sú z rôznych príčin obmedzené, alebo i pre matky a otcov s kočíkmi.

Na zmiernenie situácie SP síce zaviedla alternatívne opatrenie, ktoré umožňuje i tejto dotknutej skupine osôb vybaviť si potrebné záležitosti a využiť služby, ktoré ponúka SP, Stredisko však v týchto prípadoch upozorňuje na neprijateľný zásah do ľudskej dôstojnosti zákazníkov SP, ku ktorému prichádza v dôsledku toho, že zákazníka vybavuje zamestnanec SP Košice 1 priamo na ulici.

Oba uvedené prípady sú klasickými príkladmi toho, ako pomaly a laxne sa vo všeobecnosti pristupuje k implementácii a realizácii čl. 9 Dohovoru o ZP. Ako sa skôr hľadajú dôvody, prečo to nejde, než , ako by sa to dalo. Na zmiernenie nepriaznivého stavu sa potom vymýšľajú a prijímajú alternatívne opatrenia (riešenia), za ktorými je však v mnohých prípadoch skrytý prvý typ „bariér“, a to samotný necitlivý prístup k osobám so zdravotným postihnutím, pretože tieto opatrenia môžu v konečnom dôsledku predstavovať zásahy do ich ľudskej dôstojnosti a vystavovať ich ponižujúcim situáciám.

Stredisko preto opätovne zdôrazňuje, prijímanie alternatívnych opatrení má byť dočasným riešením, a že je nesmierne dôležité vynaložiť v každom individuálnom prípade všetko úsilie smerujúce k dosiahnutiu komplexnej debarierizácie budov, ktoré sú užívané osobami so zdravotným postihnutím, resp. osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie (budovu OR PZ v DK nevynímajúc, nakoľko, ako vo svojej odpovedi OR PZ v DK samo informovalo, „*ku dnešnému dňu v budove Okresného riaditeľstva Policajného zboru v Dolnom Kubíne neboli vykonané doposiaľ žiadne technické, stavebné úpravy, ktoré by riešili debarierizáciu vstupu a interiéru budovy Okresného riaditeľstva Policajného zboru v Dolnom Kubíne.*“³⁵

ODPORÚČANIA

Stredisko odporúča:

1. MV SR pokračovať v debarierizácii objektov patriacich do pôsobnosti rezortu ministerstva a vyčleniť dostatočné finančné prostriedky na dosiahnutie tohto cieľa.

³⁵ Z odpovede OR PZ v DK na otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

2. Kompetentným subjektom v prípade SP Košice 1, prijať vyhovujúce, kompromisné riešenie debarierizácie vstupu do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1, a to v čo najkratšom možnom čase.
3. SP v prípade, že sa kompetentné subjekty nezhodnú na riešení predmetného nepriaznivého stavu, zvážiť možnosť presídlenia pobočky SP Košice 1 do vhodnej bezbariérovej budovy.

2.2 Novela zákona o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

V uplynulom roku zarezonovala v spoločnosti téma týkajúca sa novely zákona č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „zákon“). Ako vo svojej odpovedi informovalo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MPSVaR SR“), predmetnú novelu zákona pripravilo v roku 2016 na základe Plánu legislatívnych úloh vlády SR na mesiace jún až december 2016.³⁶

Podľa § 1 ods. 1 zákona, *„tento zákon upravuje právne vzťahy pri poskytovaní peňažných príspevkov na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia, právne vzťahy pri vyhotovení preukazu fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, vyhotovení preukazu fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím so sprievodcom (ďalej len „preukaz“), parkovacieho preukazu pre fyzickú osobu so zdravotným postihnutím (ďalej len „parkovací preukaz“) a právne vzťahy na účely posudzovania potreby osobitnej starostlivosti poskytovanej podľa osobitného predpisu.“*

Podľa § 1 ods. 2 zákona je cieľom úpravy vyššie uvedených právnych vzťahov podpora sociálneho začlenenia fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím (ďalej v texte ako „osoba s ŤZP“) do spoločnosti, a to za jej aktívnej účasti pri súčasnom zachovaní jej ľudskej dôstojnosti za podmienok a v oblastiach, ktoré sú ustanovené týmto zákonom.

MPSVaR SR vo svojej odpovedi uviedlo, že medzi najvýznamnejšie zmeny, ktoré pri- niesla novela zákona patrí, okrem iných, aj *„úprava podmienok poskytovania peňažného prí-*

³⁶ Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska zo dňa 3. 3. 2017

spevku na opatrovanie, s cieľom stabilizácie skupiny poberateľov v produktívnom veku ako najohrozenejšej skupiny poberateľov tohto peňažného príspevku (zvýšila sa základná výška peňažného príspevku na opatrovanie z 220,52 € na 247,62 € a ochrana zostatku príjmu z 1,4 na 1,7 násobok životného minima)“, ako i to, že sa rozšírila „výnimka zo započítavania príjmu a majetku nadobudnutého formou darovania.“³⁷

Do pripomienkového konania v rámci novelizácie zákona sa zapojilo aj Stredisko, pričom svoje pripomienky uplatnilo v súvislosti s uvedenými dvomi zmenami. O vyjadrenie k predmetnej právnej úprave Stredisko požiadalo MPSVaR SR, Národnú radu občanov so zdravotným postihnutím v Slovenskej republike (ďalej v texte ako „NROZP SR“) ako aj Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím.

Novelou zákona došlo k špecifikácií druhov a výšky darov v súvislosti so zisťovaním príjmu a majetku posudzovaných osôb.

Podľa navrhovaného znenia § 18 ods. 3 písm. p) zákona, sa za príjem na účely poskytovania peňažných príspevkov na kompenzáciu nemali považovať „peňažné dary poskytnuté v kalendárnom roku v úhrne do výšky 12-násobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu ustanoveného osobitným predpisom alebo poskytnuté z prostriedkov nadácie, občianskeho združenia, neziskovej organizácie poskytujúcej všeobecne prospešné služby, neinvestičného fondu, cirkvi a náboženskej spoločnosti.“

V rámci právnej úpravy v súvislosti s posudzovaním majetku sa podľa návrhu zákona malo v § 18 ods. 19 za písmeno d) vložiť nové písmeno e), podľa ktorého (sa za majetok osoby s ŤZP nepovažujú): „nepeňažné dary poskytnuté v kalendárnom roku v úhrnnej hodnote do 12-násobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu ustanoveného osobitným predpisom alebo poskytnuté nadáciou, občianskym združením, neziskovou organizáciou poskytujúcou všeobecne prospešné služby, neinvestičným fondom, cirkvou a náboženskou spoločnosťou alebo nehnuteľnosti alebo hnutelné veci nadobudnuté z peňažného daru podľa odseku 3 písm. p)“.³⁸

Výsledkom legislatívneho procesu je, že podľa súčasnej právnej úpravy sa za príjem na účely poskytovania peňažných príspevkov na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia nepovažujú peňažné dary poskytnuté v kalendárnom roku v úhrne do výšky 12-násobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa osobitného predpisu³⁹ (ďalej

³⁷ Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska zo dňa 3. 3. 2017

³⁸ Z návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

³⁹ Zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

v texte ako „suma životného minima“), pričom takto vymedzený peňažný dar môže byť poskytnutý zo strany akéhokoľvek subjektu. V tomto prípade je rozhodujúca výška peňažného daru.

Novelou zákona došlo aj k rozšíreniu taxatívne vymedzeného okruhu subjektov, od ktorých sa poskytnuté peňažné dary nepovažujú za príjem na účely tohto zákona. Sú nimi cirkvi a náboženské spoločnosti. Okrem cirkví a náboženských spoločností sa medzi tieto subjekty radia i nadácie, občianske združenia, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, či neinvestičné fondy.

Zároveň sa novelou zákona do tejto skupiny darov zaradili i peňažné dary, ktoré boli poskytnuté na účely posilnenia účinkov kompenzácie, zachovania alebo zlepšenia zdravotného stavu, pričom pri poskytnutí takýchto darov nie je zohľadňovaná ich výška. V týchto prípadoch je zohľadnený len účel daru, teda, či dar slúži na vyššie vymedzené ciele.⁴⁰

Obdobným spôsobom, ako v prípadoch posudzovania a zisťovania príjmu, je upravené aj posudzovanie a zisťovanie majetku fyzických osôb s ŤZP. V zmysle súčasnej právnej úpravy, sa za majetok fyzickej osoby s ŤZP nepovažujú, okrem iných, nehnuteľné, alebo hnuťel'né veci, ktoré boli nadobudnuté z peňažného daru (podľa vyššie spomenutej právnej úpravy), alebo také nepeňažné dary, ktoré boli poskytnuté v kalendárnom roku v úhrnnej hodnote do výšky 12-násobku sumy životného minima tak, ako v prípade poskytnutých peňažných darov. Ďalej ide o nepeňažné dary poskytnuté nadáciou, občianskym združením, neziskovou organizáciou poskytujúcou všeobecne prospešné služby, neinvestičným fondom, cirkvou, alebo náboženskou spoločnosťou, ako i tie nepeňažné dary, ktoré boli poskytnuté na účely posilnenia účinkov kompenzácie, zachovania, alebo zlepšenia zdravotného stavu.⁴¹

Stredisko v rámci pripomienkového konania navrhlo vypustiť znenie, ktoré obmedzuje výšku hodnoty daru, či už peňažného, alebo nepeňažného, hranicou 12-násobku sumy životného minima. Podľa názoru Strediska, zavedenie hranice v súvislosti s výškou hodnoty daru, pre účely zisťovania a posudzovania príjmu a majetku posudzovaných osôb, by neoprávnene znevýhodňovalo, resp. znevýhodňuje tie osoby s ŤZP, ktoré príjmu, resp. prijali dar, hodnota ktorého presahuje uvedenú výšku, oproti tým osobám s ŤZP, ktoré obdobný dar nepríjmu, resp. neprijali, alebo prijali dar, ktorý bol však v nižšej hodnote ako 12-násobok sumy životného minima.

K uvedenej právnej úprave sa vyjadrila NROZP SR vo svojej odpovedi nasledovne: *„Započítanie daru presahujúceho sumu 12-násobku životného minima považujeme za poruše-*

⁴⁰ § 18 ods. 3 písm. p) zákona

⁴¹ § 18 ods. 19 písm. c) zákona č. 447/2008 Z. z.

nie princípu rovnakého zaobchádzania. Podľa nášho názoru nie je v súlade s dobrými mravmi, ak sa z dôvodu poskytnutia daru fyzickej osobe s ŤZP z iných zdrojov, než zo štátneho rozpočtu, môžu krátiť obdarovanému občanovi príspevky na kompenzáciu ŤZP.“⁴² Podľa vyjadrení zo strany Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím, „v rámci pripomienkového konania komisárka navrhovala, aby sa dary poskytnuté osobe s ťažkým zdravotným postihnutím bez ohľadu na ich výšku a bez ohľadu na to, kým boli poskytnuté, nepovažovali za príjem osoby s ťažkým zdravotným postihnutím pri posudzovaní príjmu pre účely kompenzácie ťažkého zdravotného postihnutia.“⁴³

Na základe žiadosti Strediska o vyjadrenie, ohľadom skutočnosti, ktoré pripomienky boli v súvislosti s vyššie uvedenou problematikou akceptované, MPSVaR SR vo svojej odpovedi informovalo, že „na základe pripomienky Národnej rady občanov so zdravotným postihnutím v SR sa do ustanovenia týkajúceho sa posudzovania a zisťovania príjmu a majetku (§ 18) doplnilo, aby sa vyplatené sumy z poistenia pre prípad dožitia a doplnkového dôchodkového sporenia nepovažovali za príjem fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím pri posudzovaní príjmu pre účely kompenzácie ťažkého zdravotného postihnutia.“

Ako MPSVaR SR ďalej informovalo, zákonné ustanovenie, podľa ktorého sa v rámci posudzovania príjmu a majetku, nebudú za príjem a majetok považovať tie dary, ktorých účelom je posilnenie účinkov kompenzácie, zachovanie alebo zlepšenie zdravotného stavu, bolo prijaté na základe akceptovania pripomienky NROZP SR, Klubu cystickej fibrózy, Organizácie muskulárnych dystrofikov, Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím a pod. MPSVaR SR vo svojej odpovedi dodalo, že pri precizovaní posudzovania ako i zisťovania príjmu a majetku v súvislosti s peňažnými a nepeňažnými darmi, vychádzalo zo všeobecného princípu, ktorý je platný pre dávky sociálnej pomoci, pričom ho MPSVaR SR nepovažuje za zvyhodňovanie určitej skupiny osôb s ŤZP.⁴⁴

Z vyjadrenia MPSVaR SR vyplýva, že pripomienky ohľadom navrhovanej výšky hodnoty daru do 12-násobku sumy životného minima, neboli v rámci pripomienkového konania akceptované.

Stredisko preto naďalej zastáva názor, že prijatie daru by sa osobám s ŤZP vôbec nemalo zohľadňovať pri zisťovaní a posudzovaní ich príjmu alebo majetku, pretože dochádza k znevýhodňovaniu (diskriminácii) osôb s ŤZP, ktoré príjmu, resp. prijali dar, hodnota ktoré-

⁴² Z odpovede NROZP SR na otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

⁴³ Z odpovede Úradu komisára pre osoby s ťažkým zdravotným postihnutím na otázky Strediska zo dňa 23. 2. 2017

⁴⁴ Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska zo dňa 3. 3. 2017

ho presahuje uvedenú výšku, oproti tým osobám s ŤZP, ktoré obdobný dar nepríjmu, resp. neprijali, alebo prijali dar, ktorý bol však v nižšej hodnote ako 12-násobok sumy životného minima.

Druhú pripomienku uplatnilo Stredisko v rámci pripomienkového konania k právnej úprave týkajúcej sa základnej výšky poskytovaného peňažného príspevku na opatrovanie.

Výška peňažného príspevku na opatrovanie je totiž diferencovaná v závislosti od skutočnosti, či osobu s ŤZP, ktorá je odkázaná na opatrovanie, opatruje fyzická osoba, ktorá je v produktívnom veku, alebo ju opatruje fyzická osoba, ktorá poberá niektorú zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok.

K problematike rozdielnej výšky poskytovaného príspevku na opatrovanie v závislosti od vyššie spomínaného kritéria, sa vyjadrilo aj MPSVaR SR, podľa ktorého peňažný príspevok na opatrovanie je takým príspevkom, prostredníctvom ktorého prispieva štát osobám na základe výkonu opatrovania fyzickej osoby s ŤZP. Z toho vyplýva, že týmto príspevkom sa nekompenzuje v plnej miere príjem osoby, ktorá opatruje, ale ide o príspevok, ktorý je poskytovaný zo štátneho rozpočtu. MPSVaR SR dodalo, že tento peňažný príspevok je fakultatívnou dávkou, na ktorej priznanie a poskytovanie nevzniká právny nárok. MPSVaR SR zároveň uviedlo, že v rámci systému peňažných príspevkov za účelom kompenzácie je uplatňovaný princíp solidarity a tieto príspevky sú poskytované iba tým osobám, ktoré sú na ne odkázané, a to aj na základe ich majetku a príjmu. Je pritom uplatňovaná zásada, podľa ktorej, osobám, ktorých príjmy sú najnižšie je poskytovaná pomoc v najväčšej miere.⁴⁵

Okrem skutočnosti, že výška peňažného príspevku je diferencovaná na základe toho, či je opatrovateľom fyzická osoba, ktorá je v produktívnom veku alebo poberá niektorú zo zákonom stanovených dôchodkových dávok, mala sa, podľa návrhu novely zákona, zvýšiť výška peňažného príspevku na opatrovanie len tej skupine opatrovateľov, ktorí nepoberajú žiadnu zo zákonom ustanovených dávok.

Uvedené odôvodnilo MPSVaR SR vo svojej odpovedi tým, že k úprave podmienok týkajúcich sa výšky poskytovaného peňažného príspevku na opatrovanie len u vybranej skupiny opatrovateľov došlo z dôvodu, že práve táto skupina opatrovateľov je najohrozenejšia, nakoľko patrí medzi rizikové skupiny najmä z hľadiska chudoby a sociálneho vylúčenia. MPSVaR SR ďalej uviedlo, že práve u tejto skupiny opatrovateľov, v dôsledku nevalorizácie sumy životného minima, klesá priemerná mesačná výška peňažného príspevku na opatrovanie, pričom u väčšiny poberateľov predstavuje práve tento príspevok jediný zdroj príjmov.

⁴⁵ Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska zo dňa 3. 3. 2017

A teda skutočnosť, že došlo k úprave výšky peňažného príspevku na opatrovanie len u tejto skupiny opatrovateľov, nie je podľa názoru MPSVaR SR možné označiť za diskriminačné.⁴⁶

Stredisko s celkovou diferenciáciou výšky peňažného príspevku na opatrovanie vyjadrilo svoj nesúhlas a zároveň žiadalo o zrušenie tohto rozdielu. Argumentovalo pritom skutočnosťou, že uvedené kritérium, a teda istý sociálny status opatrovateľa nemôže tvoriť rozhodujúci základ pre diferenciaciu výšky poskytovaného peňažného príspevku na opatrovanie, pretože tak fyzické osoby, ktoré sú v produktívnom veku, ako aj tie fyzické osoby poberajúce niektorú z uvedených zákonom ustanovených dôchodkových dávok, poskytujú starostlivosť osobám s ŤZP, ktorá je na opatrovanie odkázaná.

Stredisko pri formulovaní svojho názoru vychádzalo zo skutočnosti, že tento príspevok sa vzťahuje na opatrovanie osôb s ŤZP a je poskytovaný v súvislosti s práve činnosťou opatrovania. Stredisko zároveň zastáva názor, že uvedená diferenciácia založená na vyššie uvedených kritériách nemá opodstatnenie, nakoľko zákonom uvedené dôchodkové dávky nemajú súvislosť s výkonom opatrovania osôb s ŤZP.

Stredisko preto, v rámci svojich pripomienok k novele zákona, navrhlo vypustiť zo zákona tie ustanovenia, ktoré upravujú diferentné poskytovanie výšky peňažného príspevku na opatrovanie pre skupinu opatrovateľov poberajúcich zákonom ustanovené dôchodkové dávky a zaviesť rovnakú výšku peňažného príspevku na opatrovanie tak pre opatrovateľov, ktorí sú v produktívnom veku, ako i pre tých, ktorí poberajú niektorú zo zákonom stanovených dôchodkových dávok. Stredisko zároveň navrhlo, aby sa pôsobnosť ustanovení upravujúcich výšku peňažného príspevku pre skupinu opatrovateľov v produktívnom veku rozšírila i pre opatrovateľov poberajúcich niektorú zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok.

K uvedenej právnej úprave sa vyjadrila aj NROZP SR nasledovne: „*Poskytovanie rozdielnej výšky peňažného príspevku na opatrovanie v závislosti od toho, či opatrujúca osoba poberá alebo nepoberá v zákone uvedenú dôchodkovú dávku, považujeme za nedodržanie zásady rovnakého zaobchádzania...(...). Navyše opatrovatelia, ktorým je príspevok na opatrovanie poskytovaný výrazne v nižšej sume, poukazujú na skutočnosť, že starobný a predčasný starobný dôchodok získali jeho poberatelia vlastným pričinením, nie je to nijaká štátna sociálna dávka alebo dávka sociálneho zabezpečenia, preto nevidíme dôvod, prečo by mal jeho poberateľ mať za opatrovanie nižší príspevok, ako ten, kto dôchodok nepoberá.*“⁴⁷

Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím k predmetnej problematike tak tiež vyjadril svoj názor, podľa ktorého predstavuje rozdielna výška príspevku na opatrovanie

⁴⁶ Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska zo dňa 3. 3. 2017

⁴⁷ Z odpovede NROZP SR na otázky Strediska zo dňa 24. 2. 2017

osoby s ŤZP diferencovaná podľa toho, či je opatrovateľom osoba v produktívnom veku, alebo osoba poberajúca niektorú zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok porušenie zásady rovnakého zaobchádzania.

Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím považuje predmetnú právnu úpravu za diskriminačnú voči osobám, ktoré poberajú niektorú zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok. Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím, okrem iného, informoval, že komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím navrhovala príspevok za opatrovanie v rovnakej výške pre obe dotknuté skupiny. Za predpokladu, že by zákonodarca uvedený návrh neakceptoval, komisárka predložila alternatívny návrh, a to zvýšiť výšku príspevku pre poberateľov niektorých zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok o rovnaký koeficient ako v prípade opatrovateľov, ktorí sú v produktívnom veku.⁴⁸

K odstráneniu namietaného rozdielu vo výške poskytovaného peňažného príspevku na opatrovanie sa napriek pripomienkam zo strany viacerých subjektov nepristúpilo. Zároveň došlo k zvýšeniu peňažného príspevku na opatrovanie len u vybranej skupiny opatrovateľov.

Na záver možno spomenúť vyjadrenie MPSVaR SR, podľa ktorého: „*Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky plánuje v najbližšom období naďalej zefektívňovať nástroje integrácie fyzických osôb s ťažkým zdravotným postihnutím pre dosiahnutie optimalizácie a adresnosti peňažných príspevkov na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia. Zmeny by sa mali týkať opätovne aj podmienok poskytovania peňažného príspevku na opatrovanie. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že v rámci prípravy akejkoľvek legislatívnej úpravy problematiky kompenzácie bude ministerstvo spolupracovať aj s osobami so zdravotným postihnutím, prostredníctvom ich reprezentatívnych organizácií tak, ako to ukladá Slovenskej republike aj článok 4 ods. 3 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.*“⁴⁹

Stredisko očakáva, že v čo najbližšej dobe príde k naplneniu tohto prehlásenia MPSVaR SR.

Na záver Stredisko poukazuje na skutočnosť, že hoci v rámci pripomienkového konania viacero kompetentných subjektov namietalo diskriminačný charakter navrhovanej právnej úpravy neboli tieto predmetné pripomienky do konečného znenia zákona zapracované.

Stredisko preto zdôrazňuje, že prioritne v prípadoch, kedy sa jedná o záujmy osôb s ŤZP, by mali byť v rámci legislatívnych procesov akceptované pripomienky práve tejto skupiny osôb, ako i subjektov, ktoré zastupujú ich záujmy, nakoľko oni sami vedia, aká zloži-

⁴⁸ Z odpovede Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím na otázky Strediska zo dňa 23. 2. 2017

⁴⁹ Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska zo dňa 3. 3. 2017

tá je situácia, v ktorej sa nachádzajú tieto osoby a aké právne kroky by bolo vhodné prijať za účelom zmiernenia nepriaznivého životného údelu v podobe ťažkého zdravotného postihnutia, ktorému čelia.

ODPORÚČANIA

Stredisko odporúča:

1. MPSVaR SR pripraviť novelu zákona (zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), ktorý už medzičasom nadobudol účinnosť dňa 1. 1. 2017. V rámci tohto návrhu zrušiť obmedzenie v súvislosti s výškou hodnoty daru do 12-násobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa osobitného predpisu a súčasne nastaviť zákonné podmienky poskytovania peňažného príspevku na opatrovanie tak, aby sa odstránili rozdiely vo výške poskytovaného peňažného príspevku na opatrovanie, výška ktorého je diferencovaná v závislosti od toho, či je opatrovateľom osoby s ŤZP fyzická osoba, ktorá je v produktívnom veku, alebo poberá niektorú zo zákonom ustanovených dôchodkových dávok.
2. MPSVaR SR do budúcnosti, pri úprave pomerov týkajúcich sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia, akceptovať pripomienky osôb s ŤZP a subjektov, ktoré zastupujú ich záujmy.

3 NOVELA ZÁKONA O SŤAŽNOSTIACH

Podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR sa každý môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne SR. Vymedzujúcim zákonom⁵⁰ zabezpečujúcim ochranu individuálnych práv fyzických osôb a právnických osôb, porušovaných alebo ohrozovaných činnosťou alebo nečinnosťou orgánov verejnej správy je Zákon o sťažnostiach.

Na jeseň v roku 2016 (13. 9.), bola Úradom vlády Slovenskej republiky (ďalej v texte jako „Úrad vlády SR“) do legislatívneho procesu zaradená a na medzirezortné pripomienkové konanie predložená novela zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „zákon o sťažnostiach“). Súčasne sa zdvihla aj vlna kritiky k predloženému návrhu od pripomienkujúcich inštitúcií a prostredníctvom médií aj od dotknutej verejnosti. Medzirezortné pripomienkové konanie (ďalej v texte ako „MPK“) trvalo do 4. 10. 2016. Vzhľadom na dĺžku trvania legislatívneho procesu predkladateľ navrhuje účinnosť novely zákona k 1. 4. 2017.

Zákon o sťažnostiach je právny predpis zabezpečujúci ochranu individuálnych práv fyzických osôb a právnických osôb, porušovaných alebo ohrozovaných činnosťou alebo ne-

⁵⁰ ...v kontexte čl. 51 ods. 1 Ústavy SR

činnosťou orgánov verejnej správy. Zákonná úprava možnosti obracať sa na orgány verejnej správy prostredníctvom sťažností a poukazovať na nedostatky v činnosti týchto orgánov, sa dotýka širokej verejnosti a všetkých oblastí štátnej správy, pričom je súčasne prostriedkom verejnej kontroly.⁵¹

Podľa všeobecnej časti Dôvodovej správy⁵² k návrhu novely zákona, vyplýva potreba novelizovať zákon o sťažnostiach z požiadavky na odstránenie systémových a vecných nedostatkov platného zákona, zistených na základe skúseností z aplikačnej praxe. Zároveň malo byť aktualizované jeho znenie na základe prijatých právnych noriem, ktoré mohli mať vplyv na postup, resp. spôsob prešetrovania a vybavovania sťažností. Súčasne bolo potrebné riešiť nové problémy súvisiace s procesom informatizácie spoločnosti a realizovať úpravy smerujúce k efektívnejšiemu vybavovaniu sťažností.

Podľa návrhu novely, zákon o sťažnostiach bude novým spôsobom upravovať niektoré doterajšie postupy pri podávaní, posudzovaní, prešetrovaní a vybavovaní sťažností. Súčasne má konkretizovať obsah niektorých pojmov, úkonov a povinností, ktoré s problematikou vybavovania sťažností súvisia.

Účelom návrhu novely zákona o sťažnostiach má byť úprava spôsobu vybavovania sťažností proti vybaveniu alebo odloženiu predchádzajúcich sťažností, možnosti podávania sťažností orgánom verejnej správy prostredníctvom elektronických schránok, spôsobu podávania sťažností sťažovateľom osobne u orgánov verejnej správy. Ďalej má konkretizovať rozsah podaní, ktoré nespĺňajú podmienky sťažnosti podľa zákona o sťažnostiach a tiež upravovať povinnosti sťažovateľa pre jeho zastupovanie v konaní o jeho sťažnosti. Novela zákona o sťažnostiach bola predložená aj v nadväznosti na schválený projekt implementovaný Úradom vlády SR v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti „Elektronické služby Úradu vlády Slovenskej republiky – eDemokracia a otvorená vláda“.

⁵¹ Predkladacia správa:

https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy?p_p_id=processDetail_WAR_portlet&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&_processDetail_WAR_portlet&_fileCooaddr=COO.2145.1000.3.1610885&_processDetail_WAR_portlet&_file=Predkladacia+spr%C3%A1va.docx&_processDetail_WAR_portlet&_action=getFile
(citované 7. 3. 2017)

⁵² Dôvodová správa - www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=434001 (citované 7. 3. 2017)

Vlnu kritiky zo strany NROZP SR si predložený materiál vyslúžil za zásadnú úpravu podávania sťažností, podľa ktorej sa navrhuje zrušiť možnosť podania sťažnosti ústne do záznamu⁵³.

Vlastný materiál zo dňa 12. 9. 2016, ktorý bol zaradený do MPK⁵⁴, pripúšťal len písomnú sťažnosť (v listinnej alebo elektronickej podobe). Ako určitú kompenzáciu za v súčasnosti platné ústne podanie do záznamu, predkladateľ pôvodne navrhoval v ustanovení § 5 ods. 7 zavedenie povinnosti na strane orgánov verejnej správy umožňovať písomné vyhotovenie sťažnosti sťažovateľom, ktorí sa dostavia osobne podať sťažnosť a túto nemajú vyhotovenú v listinnej podobe, vytváraním nevyhnutných materiálnych podmienok.

Ešte v rámci medzirezortného pripomienkového konania na tento detail upozornila Národná banka Slovenska (ďalej v texte ako „NBS“). V rámci obvyčajnej pripomienky uviedla, že by takáto právna úprava mohla upierať právo podať sťažnosť určitej skupine osôb – „napríklad hendikepovaným osobám, ktoré nemôžu podať sťažnosť v písomnej resp. elektronickej podobe resp. ju nemôžu podpísať a chcú sťažnosť podať osobne (slabozrakí, nevidomí, telesne hendikepovaní a pod.)“. Rovnako podľa NBS z návrhu zákona (§ 5 ods. 7) a ani z dôvodovej správy nebolo jednoznačné čo sa rozumie „vytvorením nevyhnutných materiálnych podmienok“. Obe pripomienky neboli predkladateľom akceptované.

Podobne, zásadnú pripomienku k zrušeniu ústneho podania do záznamu a k nejednoznačnosti ustanovenia § 5 ods. 7 uplatnilo Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MS SR“). Ani táto pripomienka však nebola akceptovaná.

Podľa Úradu vlády SR bola navrhovaná úprava nastavená tak, že „podanie ústnej sťažnosti sa ponecháva, len s tým rozdielom, že orgán verejnej správy sťažovateľa prijme a ak

⁵³ Podľa aktuálneho znenia § 5 ods. 1 Zákona o sťažnostiach, sťažnosť možno podať písomne, ústne do záznamu alebo telefaxom. Ak orgán verejnej správy prijíma sťažnosti v elektronickej forme aj iným spôsobom ako elektronicou poštou, túto informáciu zverejní na svojom webovom sídle. Podľa § 5 ods. 4 orgán verejnej správy vyhotoví o ústnej sťažnosti, ktorú nemožno vybaviť ihneď pri jej podaní, písomný záznam o ústnej sťažnosti. Okrem ďalších náležitostí záznam obsahuje deň a hodinu jeho vyhotovenia, názov a adresu orgánu verejnej správy, mená a priezviská zamestnancov, ktorí záznam vyhotovili, ako aj zamestnancov, ktorí boli prítomní pri ústnom podaní sťažnosti. Tento záznam nie je orgán verejnej správy povinný vyhotoviť, ak s ním sťažovateľ pri ústnom podávaní sťažnosti nespôlupracuje alebo ak sa domáha činnosti orgánu verejnej správy v rozpore s právnymi predpismi (§ 5 ods. 5). Ak sťažovateľ odmietne vyhotovenie záznamu, orgán verejnej správy takúto sťažnosť neprijme. Ak sťažovateľ odmietne záznam podpísať, orgán verejnej správy záznam odloží s poznámkou o odmietnutí podpísania (§ 5 ods. 6). Porovnaj online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/9/20160701> (citované 7. 3. 2017).

⁵⁴ Vlastný materiál z 12. 9. 2016:

https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy?p_p_id=processDetail_WAR_portlet&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&processDetail_WAR_portlet&fileCooaddr=COO.2145.1000.3.1610890&processDetail_WAR_portlet&file=Dolo%C5%BEka-vybran%C3%BDch-vplyvov-12-09-2016.docx&processDetail_WAR_portlet&action=getFile (citované 7. 3. 2017)

sťažnosť nemožno vybaviť ihneď pri jej podaní, sťažovateľ si sťažnosť na orgány verejnej správy vyhotoví sám za prítomnosti zamestnanca orgánu verejnej správy. Ak sa na orgán verejnej správy dostaví osoba so zdravotným postihnutím, ktorej stav bráni, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovila sama, orgán verejnej správy jej poskytne primeranú formu asistencie a podpory. Uvedené bolo zapracované do dôvodovej správy⁵⁵.

Rokovanie o pripomienkach bolo ukončené dňa 31. 11. 2016, a to bez akceptovania uvedených pripomienok.

Na zasadnutí Výboru Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť pre osoby so zdravotným postihnutím (ďalej v texte ako „Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím“), dňa 2. 12. 2016 na navrhovanú úpravu § 5 upozornil zástupca NROZP SR. Uviedol, že po ukončení medzirezortného pripomienkového konania sa predseda NROZP SR obrátil na Úrad vlády SR s tým, že s takýmto znením nemožno súhlasiť a požiadal o zachovanie pôvodného znenia. V rámci rozporového konania, na ktoré neboli pozvaní (NROZP SR nebola pripomienkujúcim subjektom), Úrad vlády SR navrhol takú zmenu, že pokiaľ sa občan dostaví na orgán štátnej správy a nebude mať sťažnosť vypracovanú písomne, tak sa mu umožní vypracovať si sťažnosť v listinnej podobe, ale tak, aby si ju vypracoval a spísal a môže si ju priamo odovzdať.

Podľa názoru zástupcu NROZP SR je takéto riešenie diskriminačné voči určitým skupinám osôb so zdravotným postihnutím, ktoré z dôvodu svojho zdravotného stavu nie sú schopné si spísať vlastnoručne písomnú žiadosť (sú to napríklad ľudia s postihnutím horných končatín alebo nevidiaci). Ďalej informoval, že Úrad vlády SR podľa písomnej informácie (zo dňa 1. 12. 2016) navrhuje do dôvodovej správy do osobitnej časti uviesť dodatok, že ak sa na orgán štátnej správy dostaví osoba so sťažnosťou, ktorú nebude mať vypracovanú a stav jej nedovolí, aby si takúto sťažnosť spísala sama, tak orgán štátnej správy vytvorí podmienky a zabezpečí nejakú asistenciu k spísaniu tejto písomnej sťažnosti. NROZP SR síce privítala takýto ústretový krok, jej zástupca však navrhol, aby táto konkrétna veta nebola v osobitnej časti dôvodovej správy, ale aby bola priamo uvedená v § 5 ods. 7 návrhu zákona. Prispelo by to k jednoznačnosti a zrozumiteľnosti a nedochádzalo by k sporom na orgánoch štátnej správy.

⁵⁵ Vyhodnotenie medzirezortného pripomienkového konania:

https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy?p_p_id=processDetail_WAR_portlet&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&processDetail_WAR_portlet_fileCooaddr=COO.2145.1000.3.1718301&processDetail_WAR_portlet_file=Vyhodnotenie+medzirezortn%C3%A9ho+pripomienkov%C3%A9ho+konania.docx&processDetail_WAR_portlet_action=getFile (citované 7. 3. 2017)

Prítomný zástupca Úradu vlády SR podal prítomným, k uvedeným informáciám, nasledovné vysvetlenie:

Zákon o sťažnostiach platil od roku 2010 a z aplikačnej praxe vyplynulo veľa problémov, ktoré bolo potrebné riešiť. Preto bola na rok 2016 navrhnutá jeho novela. V spomínanom zákone v ustanovení § 4 a § 5 bola povinnosť orgánu verejnej správy spísať záznam, ktorý má charakter sťažnosti so sťažovateľom, pokiaľ sa dostavil priamo na orgán verejnej správy. Táto situácia bola zneužívaná, pretože čoraz vo väčšej miere sa dostavovali občania, ktorí sa dožadovali spísania záznamu o čomkoľvek, čo ich trápilo, alebo s čím mali problém, ale z hľadiska zákona o sťažnostiach, uvedené nespĺňalo podmienky sťažnosti. V prípade, ak boli odmietnutí, tak písali sťažnosť na orgán verejnej správy a vznikal nekonečný kolobeh konfliktov, pričom sa neriešila podstata veci. Stávalo sa, že pokiaľ bolo sťažovateľovi vyhovieť a pracovníci spísali do záznamu o sťažnosti problém, následne v zmysle zákona museli záznam vrátiť, pretože nespĺňal podmienky sťažnosti. Následne sa sťažovatelia sťažovali na to, že neboli upozornení. Dopytovali sa, prečo bola sťažnosť prijatá a podpísaná obidvomi stranami, keď nespĺňala podmienky. Uvedené vytváralo veľa následných komplikácií a dohadovania a zbytočných sťažností, ktoré neriešili podstatu veci. Vzhľadom na to, že sa nemôže odmietnuť ani zakázať občanom, aby na orgán verejnej správy prišli a dožadovali sa možnosti problém konzultovať alebo niečo napísať, bola v prvej variante návrhu zákona navrhnuté, že ak sa občan dostaví, tak mu orgán verejnej správy zabezpečí príslušné materiálne podmienky (napr. papier, pero, poprípade počítač, konzultácie s príslušným odborníkom).

V rámci medzirezortného pripomienkového konania vyjadrila celá rada subjektov pripomienky, že si nevedeli vysvetliť, čo to znamená „vytvorenie príslušných materiálnych podmienok“, pretože to bolo dosť nejednoznačné. Na základe pripomienok bolo navrhnuté znenie, z ktorého vyplýva, že ak sa sťažovateľ dostaví na orgán verejnej správy, aby osobne podal sťažnosť, ktorú nemá vyhotovenú v písomnej forme, orgán verejnej správy sťažovateľa prijme a umožní mu, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovil sám.

Aby v tom bolo jasno, v dôvodovej správe, ktorá vysvetľuje podrobnosti aplikácie tohto zákona je uvedené, že sa zavádza povinnosť orgánu verejnej správy sťažovateľa prijať osobne, ak sa dostaví na orgán verejnej správy. Orgán verejnej správy mu v jeho priestoroch umožní, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovil. Ak sa na orgán verejnej správy dostaví osoba so zdravotným postihnutím, ktorej stav bráni, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovila sama, orgán verejnej správy jej poskytne primeranú formu asistencie a podpory, to znamená, že ju napíše aj za neho, pokiaľ je to možné alebo pokiaľ to bude vyžadovať.

Občanov by mali prijímať odbory kontroly a vybavovania sťažností alebo príslušné iné odbory, zamestnanci ktorých im poskytnú vysvetlenie a zároveň občania si budú môcť napísať to, čo uznajú za vhodné. Vysvetlenie bolo zaradené do dôvodovej správy preto, že takúto formuláciu, ako je uvedená v dôvodovej správe, nie je možné uviesť do zákona, vzhľadom na to, že zákon vyžaduje jednoznačne formulované ustanovenia“.

Zástupkyňa Únie miest Slovenska sa tiež prikláňala za definovanie podmienok prostredníctvom zákona a nie cez dôvodovú správu. Argumentovala, že občan má zriedkakedy možnosť dostať sa k dôvodovej správe. Ak občan s ťažkým zdravotným postihnutím, ktorý nie je schopný priamo na mieste spísať sťažnosť, napr. má postihnuté horné končatiny, je nevidiaci a pod., tak by bolo vhodné, aby už vopred mal k dispozícii informáciu zo zákona o sťažnostiach, že môže ísť na úrad, podať sťažnosť, kde mu bude poskytnutá asistencia, konzultácia a podmienky na to, aby sťažnosť podal písomne. Keďže je návrh zákona o sťažnostiach po medzirezortnom pripomienkovom konaní a jeho návrh bude predmetom schválenia vládou SR, tak vidí ešte možnosť zakomponovania návrhu priamo do zákona a nie do dôvodovej správy.

Zástupkyňa Inštitútu pre výskum práce a rodiny uviedla, že navrhovaná novela zákona o sťažnostiach znemožňuje ústne podať sťažnosť tak, že by bola spísaná zápisnica. Uvedené považuje za diskriminačné nielen pre ľudí so zdravotným postihnutím, ale aj pre ľudí so sociálnym znevýhodnením, ako aj situáciu ohrozujúcu rovnosť príležitostí.

Ďalšia diskusia smerovala k hľadaniu komunikačných kanálov smerom k vláde SR. Zástupca Úradu vlády SR pripustil, že o návrhu zákona sa dá ešte stále diskutovať. Súhlasil, že Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť má možnosť túto vec ovplyvniť. Informoval, že zo strany Úradu vlády SR je možné pri predložení materiálov na Legislatívnu radu vlády SR vzniesť ešte určitú zmenu z hľadiska obsahu predmetného ustanovenia. Komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím zareagovala, že je dosť zložité skúmať či má človek nejaké zdravotné postihnutie a či mu dovoľuje spísať sťažnosť jeho zdravotný stav. Osobne si myslí, že orgány verejnej správy aj štátnej správy by mali prijímať ľudí, ktorí chcú spísať sťažnosti. Všetci by mali mať rovnakú príležitosť podať sťažnosť.

Následne bol zúčastneným prezentovaný návrh uznesenia, ktoré zaslalo NROZP SR: „*Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím upozorňuje na právne nezáväzný charakter riešenia navrhnutého Úradom vlády SR v novelizačnom bode č. 5 ustanovenia § 5 odsek 7 Zákona o sťažnostiach, ktorý je výsledkom medzirezortného pripomienkového konania, a ktorý úpravu podmienok pre osobu so zdravotným postihnutím, ktorej stav bráni, aby sa sťažovala, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovila sama, odkazuje do osobitnej časti dôvodovej*

správy. Výbor upozorňuje na dôsledky navrhovaného riešenia, ktoré sťažujú prístup i právnu a praktickú vymáhateľnosť osobitných podmienok pre takto dotknuté osoby so zdravotným postihnutím. Výbor odporúča do textu príslušného § 5 odsek 7 návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa návrh zákona č. 9/2010 o sťažnostiach doplnenia textu: Ak sa a orgán verejnej správy dostaví osoba so zdravotným postihnutím, ktorej stav bráni, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovila sama, orgán verejnej správy jej poskytne primeranú formu asistencie a podpory. “

Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím predložený návrh jednohlasne odsúhlasil (uznesenie Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím č. 71). Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím žiada Radu vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny a rodovú rovnosť o podporu a tlmočenie stanoviska Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím vláde SR pri prerokovaní návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach.⁵⁶

Zasadnutie Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, ktoré sa konalo dňa 9. 12. 2016 svojim uznesením č. 156 podporilo stanovisko Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím č. 71 zo dňa 2. 12. 2016 a poverilo predsedníčku Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť tlmočiť stanovisko Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím č. 71 zo dňa 2. 12. 2016 vláde SR pri prerokovaní návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach⁵⁷.

Iniciatíva komunikovaná dňa 2. 12. 2016 na zasadnutí Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím bola napokon v decembri 2016 na úrovni vlády SR v rámci legislatívneho procesu presadená. Podľa navrhovanej novej úpravy § 5 zákona o sťažnostiach by mala byť na podanie prípustná len sťažnosť písomná, pričom podať by ju malo byť možné v listinnej podobe alebo v elektronickej podobe⁵⁸. Sťažnosť v listinnej podobe musí obsahovať vlastnoručný podpis sťažovateľa. Sťažnosť musí byť čitateľná a zrozumiteľná. Musí z nej byť jednoznačné proti komu smeruje, na aké nedostatky poukazuje a čoho sa sťažovateľ domáha. Podľa navrhovaného znenia § 5 ods. 7, ak sa sťažovateľ dostaví na orgán verejnej správy

⁵⁶ Spracované podľa Záznamu zo zasadnutia Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím z 2. decembra 2016, dostupného online: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-osoby-so-zdravotnym-postihnutim/zasadnutia/na-web_zaznam_vozp-02-12-2016.pdf (citované 7.3.2017) a podľa Informácie zo zasadnutia konaného dňa 2. decembra 2016, dostupnej online: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-osoby-so-zdravotnym-postihnutim/zasadnutia/informacia-zaveroch-vozp-02-12-2016.pdf> (citované 7. 3. 2017)

⁵⁷ http://www.radavladylp.gov.sk/data/files/6782_zavery-z-25-zasadnutia-rvlp.pdf (citované 7. 3. 2017)

⁵⁸ www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=434000 (citované 7. 3. 2017)

osobne podať sťažnosť, ktorú nemá vyhotovenú písomne, orgán verejnej správy sťažovateľa prijme a umožní mu, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovil. Ak sa na orgán verejnej správy dostaví osoba, ktorej zdravotný stav bráni, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovila sama, za túto osobu ju vyhotoví zamestnanec orgánu verejnej správy. Povinnosť sťažovateľa uviesť všetky zákonom stanovené náležitosti sťažnosti tým nie je dotknutá⁵⁹. Skonsolidovaná bola aj dôvodová správa k návrhu zákona⁶⁰.

V tomto znení bol návrh zákona prerokovaný na úrovni vlády SR koncom decembra 2016 a dňa 13. 1. 2017 doručený do Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „NR SR“).⁶¹ Návrh zákona bol prerokovaný na 12. schôdzi NR SR, uznesenie číslo 416 zo dňa 1. 2. 2017. NR SR uznesením rozhodla o výboroch Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny, Ústavnoprávny výbor NR SR a Výbor NR SR pre verejnú správu a regionálny rozvoj s lehotou na prerokovanie dňa 17. 3. 2017. NR SR uznesením rozhodla o gestorskom výbore Výbor NR SR pre verejnú správu a regionálny rozvoj s lehotou na prerokovanie dňa 20. 3. 2017.

Ústne podanie sťažnosti do záznamu malo v SR relatívne dlhú tradíciu a bolo na prospech všetkých tých oprávnených sťažovateľov, ktorým v príprave písomnej sťažnosti bránili akékoľvek objektívne alebo subjektívne dôvody. Keďže išlo o riadnu možnosť podania, neskúmalo sa, prečo sťažovateľ uprednostnil ústnu sťažnosť pred písomnou. Dôvodom mohlo byť časové hľadisko, zdravotné znevýhodnenie, negramotnosť, nedostatok administratívnych zručností, špecifické poruchy ako dyslexia, dysgrafia, či dysortografia, prechodný alebo trvalý zdravotný stav, slabá znalosť jazyka, neovládanie gramatiky, ale aj nedostatočné materiálne podmienky, či fakt, že sťažovateľ pochádzal zo sociálne znevýhodneného prostredia.

V navrhovanej úprave, ak sa schváli zákon v prezentovanom znení, podľa § 5 ústne podanie už prípustné nebude. Na fyzickú osobu podávajúcu sťažnosť sa tak budú klásť isté minimálne nároky – buď bude musieť byť schopná písomnú sťažnosť osobne pripraviť rešpektujúc všetky zákonom určené náležitosti alebo si bude musieť zabezpečiť právnu pomoc.

Trochu iná situácia nastane, ak sťažovateľom bude osoba, „ktorej zdravotný stav bráni, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovila sama“. Za takúto osobu vyhotoví sťažnosť

⁵⁹ Porovnaj s navrhovaným znením ustanovenia § 5 ods. 7: Ak sa sťažovateľ dostaví na orgán verejnej správy osobne podať sťažnosť, ktorú nemá vyhotovenú písomne podľa odseku 1, orgán verejnej správy sťažovateľa prijme a umožní mu, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovil. Ak sa na orgán verejnej správy dostaví osoba, ktorej zdravotný stav bráni, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovila sama, za túto osobu ju vyhotoví zamestnanec orgánu verejnej správy. Povinnosť sťažovateľa uviesť náležitosti sťažnosti podľa odsekov 2 a 3 tým nie je dotknutá.

⁶⁰ Dôvodová správa – pozri zdôvodnenie k bodu 5 -

<http://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=434001> (citované 7. 3. 2017)

⁶¹ <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6186> (citované 7. 3. 2017)

zamestnanec orgánu verejnej správy. Obmedzujúci zdravotný stav je tu definovaný ako zdanlivo široký pojem oprávňujúci sťažovateľa vyžadovať pomoc pri príprave sťažnosti od orgánu verejnej správy. Je zrejmé, že zjavný hendikep vyplývajúci zo zdravotného stavu, ktorý negatívne ovplyvňuje pohyb sťažovateľa, prípadne jeho zrak, bude vnímaný ako okolnosť pripúšťajúca pomoc zamestnanca orgánu verejnej správy. Stredisko však vyslovuje obavu, či sú zamestnanci orgánov verejnej správy schopní a dostatočne erudovaní posúdiť ad hoc okolnosti vyplývajúce zo zdravotného stavu sťažovateľa, ktoré negatívne ovplyvňujú jeho napr. rozumové funkcie. Či sú schopní identifikovať a akceptovať dyslexiu, dysgrafiú, či dysortografiu (špecifické vývinové poruchy) a teda vyhotoviť sťažnosť spolu so sťažovateľom. Spoločlivé odpovede poskytne až prax.

Stredisko však rozhodne považuje za nesprávne, aby sa sťažovateľ, ktorému zdravotný stav bráni, aby si sťažnosť v listinnej podobe vyhotovil sám, musel pred zamestnancom akéhokoľvek orgánu verejnej správy akýmkoľvek spôsobom legitimovať preukazom osoby ŤZP, potvrdením od lekára alebo sa mu zdôverovať so špecifikami svojho zdravotného stavu. Práve takáto situácia by mohla byť zdrojom ďalšej diskriminácie sťažovateľa, resp. byť situáciou ktorá ohrozuje rovné postavenie.

Okrem toho, návrh novely zákona o sťažnostiach, podľa názoru Strediska, opomenul tie osoby, ktorým v písomnom podaní sťažnosti bráni napr. sociálne znevýhodnenie (znevýhodnenie chudobou alebo kultúrou), negramotnosť, nedostatok administratívnych zručností, slabá znalosť jazyka, neovládanie gramatiky, nedostatok vzdelania, ale aj nedostatočné materiálne podmienky. Kým je podľa platného zákona o sťažnostiach prípustné ústne podanie do záznamu, tento záznam vzniká v spolupráci medzi sťažovateľom a zamestnancom orgánu verejnej správy. Predpokladá sa teda, že záznam bude vyhotovený v súlade s § 3 a § 4 zákona o sťažnostiach, a že bude obsahovať všetky ďalšie zákonom definované náležitosti⁶². V zásade tak možno vylúčiť, že by sa niekomu bránilo pri domáhaní sa svojich práv prostredníctvom sťažnosti na orgány verejnej správy. V prípade navrhovanej novely zákona tomu tak však nie je.

Ak sťažovateľovi bráni v príprave písomnej sťažnosti iná okolnosť ako zdravotný stav, musí si s tým poradiť sám, alebo, samozrejme, môže splnomocniť zástupcu. Stredisko preto konštatuje, že návrh novely zákona o sťažnostiach umožňuje pri podávaní sťažnosti vznik

Ako uvádza predkladateľ, jedným z motívov novelizácie zákona je úprava možnosti podávania sťažností orgánom verejnej správy v elektronickej podobe, prostredníctvom elektronických schránok alebo prostredníctvom prístupového miesta. V praktickej rovine tak sťažovateľ môže podať svoju sťažnosť bez autorizácie kvalifikovaným elektronickým podpisom alebo kvalifikovanou elektronickou pečaťou bežným e-mailom. Takto podanú sťažnosť však bude musieť do piatich pracovných dní od jej podania písomne potvrdiť a vlastnoručne podpísať, inak sa sťažnosť odloží⁶³. Úrad vlády SR ako predkladateľ však očakáva, že sa podarí do praxe implementovať hojnejšie používanie elektronickej komunikácie chránenej práve kvalifikovaným elektronickým podpisom alebo kvalifikovanou elektronickou pečaťou⁶⁴. Tá sa však v praxi zatiaľ uplatňuje skôr ojedinele.

V súvislosti s podávaním sťažností v elektronickej podobe prostredníctvom prístupového miesta Stredisko upozorňuje na § 5 ods. 6 a 7 zákona č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente) v aktuálnom znení⁶⁵, z ktorých vyplýva pre správcov ústredného portálu verejnej správy, špecializovaného portálu a informačného systému integrovaného obslužného miesta na účely elektronickej úradnej komunikácie povinnosť zabezpečiť vytváranie elektronických správ odosielaných prostredníctvom ústredného portálu, špecializovaného portálu a informačného systému integrovaného obslužného miesta v jednotnom formáte, a to spracovateľnom v súlade s požiadavkami prístupnosti aj asistenčnými technológiami zdravotne postihnutých osôb.

Stredisko pozitívne hodnotí proces tvorby Vládneho návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov. Oceňuje fakt, že aj napriek neúčasti reprezentantov osôb so zdravotným postihnutím v uskutočnenom medzirezortnom pripomienkovom konaní, Úrad vlády SR napokon zohľadnil ich pripomienky uplatnené cestou Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím a následne Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť.

⁶³ Podľa navrhovaného znenia § 5 ods. 4 a ods. 5 - Sťažnosť podaná v elektronickej podobe musí byť sťažovateľom autorizovaná podľa osobitného predpisu; to neplatí ak sťažnosť bola odoslaná prostredníctvom prístupového miesta, ktoré vyžaduje úspešnú autentifikáciu sťažovateľa. Ak sťažnosť podaná v elektronickej podobe nie je autorizovaná podľa osobitného predpisu, ani odoslaná prostredníctvom prístupového miesta, sťažovateľ ju musí do piatich pracovných dní od jej podania písomne potvrdiť a vlastnoručne podpísať, inak sa sťažnosť odloží.

⁶⁴ Zákon č. 272/2016 Z. z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o dôveryhodných službách), účinný od 18. 10. 2016

⁶⁵ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2013/305/20170301> (citované 7. 3. 2017)

Na druhej strane Stredisko znepokojuje fakt, že, s výnimkou MS SR a NBS, prakticky žiaden⁶⁶ z pripomienkujúcich subjektov neupozornil v súvislosti s návrhom znenia ustanovenia § 5 na potrebu takej právnej úpravy podávania sťažností, ktorá umožní univerzálny prístup k tejto forme domáhania sa svojich práv skutočne každému, bez priamych či nepriamych obmedzení a znevýhodnenia.

Stredisko táto skutočnosť znepokojuje o to viac, že ani jeden z pripomienkujúcich subjektov nebral do úvahy ustanovenie čl. 46 ods. 1 Ústavy SR, existenciu a záväznosť Dohovoru ZP ani ADZ.

ODPORÚČANIA

Stredisko odporúča

1. Poslancom NR SR chrániť záujmy všetkých osôb pri prístupe k podaniu sťažností a presadiť takú úpravu zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach, ktorá umožní univerzálny prístup k tejto forme domáhania sa svojich práv skutočne každému, bez priamych či nepriamych obmedzení a znevýhodnenia, rešpektujúc zásadu rovného zaobchádzania.
2. Poslancom NR SR, v súvislosti s odporúčaním č. 1, zvážiť v rámci legislatívneho procesu popri písomnom podaní sťažnosti aj ponechanie možnosti jej ústneho podania do záznamu a teda následne v týchto intenciách upraviť znenie § 5 ods. 7 Vládneho návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov.
3. Orgánom verejnej moci, bez ohľadu na schválenie novely zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach, v súvislosti s podávaním sťažností zabezpečiť univerzálny prístup k tejto forme domáhania sa svojich práv skutočne každému, bez priamych či nepriamych obmedzení a znevýhodnenia, rešpektujúc zásadu rovného zaobchádzania.
4. Orgánom verejnej moci, v súvislosti s podávaním sťažností v elektronickej podobe prostredníctvom prístupového miesta, zabezpečiť ich prevádzku a komunikáciu

⁶⁶ Okrem MS SR a NBS – porovnaj: https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy?p_p_id=processDetail_WAR_portlet&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&processDetail_WAR_portlet_fileCooaddr=COO.2145.1000.3.1718301&processDetail_WAR_portlet_file=Vyhodnotenie+medzirezortn%C3%A9ho+pripomienkov%C3%A9ho+konania.docx&processDetail_WAR_portlet_action=getFile (citované 7. 3. 2017)

v jednotnom formáte, priateľskom voči užívateľom, prehľadnom a zrozumiteľnom pre každého, a taktiež spracovateľnom v súlade s požiadavkami prístupnosti aj asistenčnými technológiami zdravotne postihnutých osôb.

5. Na úrovni poskytovateľov právnej pomoci, už z radov štátom financovaných inštitúcií - Centrum právnej pomoci a Stredisko, ako aj poskytovateľov právnej pomoci z radov mimovládnych organizácií a napokon poskytovateľov služieb sociálnej práce zaradiť k poskytovaným službám aj pomoc resp. právnu pomoc, asistenciu a inštruktaž pri príprave a písomnom podávaní sťažností, s cieľom predchádzania a eliminácie znevýhodnenia z akéhokoľvek dôvodu pri domáhaní sa svojich práv touto formou.

4 RÓMOVIA

4.1 Protirómske ploty

Stredisko dlhodobo upozorňuje na výstavbu tzv. protirómskych plotov na Slovensku. Už v Správe o LP za rok 2013 sme upozorňovali, že takéto ploty resp. múry sa na Slovensku stále rozširujú.

Stredisko sa preto rozhodlo preveriť situáciu v jednotlivých mestách a obciach, kde sa protirómske ploty alebo múry nachádzajú. Starostom obcí a primátorom miest Košice, Michalovce, Ostrovany, Partizánske, Plavecký Štvrtok, Prešov, Sereď, Veľká Ida, Vrútky a Zlaté Moravce Stredisko zaslalo v lete 2016 listy, v ktorých ich požiadalo o vyjadrenie sa k situácii týkajúcej sa stavby múrov/plotov, ich vplyvu na obyvateľstvo a tiež, či ich plánujú ponechať alebo uvažujú nad ich odstránením.

Z jednotlivých vyjadrení môžeme zhrnúť, že bariéra v podobe múru/plotu oddeľujúca rómske obyvateľstvo od majoritného ešte stále existuje v 8 mestách alebo obciach. Mesto Prešov ako jediné múr odstránilo. Mesto Košice na otázky Strediska nereagovalo.

Treba podotknúť, že odpovede sa zhodovali v otázke zlepšenia situácie po výstavbe múru/plotu z hľadiska čistoty okolia a životného prostredia a v názore, že predmetné bariéry plánujú mestá a obce na svojom území ponechať a ani neuvažujú nad ich odstránením. Otázky vnímania múrov/plotov tak majoritným, ako aj rómskym obyvateľstvom zostali buď nezodpovedané, alebo sa im v odpovediach nevenovalo toľko miesta a pozornosti, ako napríklad uvedeniu všetkých akcií a plánov na zlepšenie situácie.

Plotu v meste Partizánske sa Stredisko venovalo už v Správe o LP za rok 2012. Mesto vtedy vystavalo okolo bloku bytových domov na Nábřežnej ulici obývaných prevažne Rómami oplotenie. O oplotení rozhodlo na žiadosť obyvateľov mestské zastupiteľstvo uznesením. V tomto uznesení sa uvádza, že vybudovanie oplotenia bolo schválené preto, aby sa zamedzil voľný prechod Rómov medzi ulicami Nábřežná a Komenského. Primátor v tom čase zdôrazňoval, že plot nemusí byť trvalým riešením a po roku prehodnotia, či splnil svoj účel.

Na základe medializovaných informácií z augusta 2016 vykonalo Stredisko na mieste obhliadku a zistilo, že približne trojmetrový plot navrchu obohnáný ostnatým drôtom, mesto dodatočne spevnilo. Podľa vedenia mesta treba chrániť slušných ľudí, ktorí bývajú na susednej ulici.⁶⁷ Opatrenie malo znížiť kriminalitu a zabrániť stretom medzi majoritou a občanmi Nábřežnej ulice.

Plot bol pôvodne zo sieťoviny. Podľa primátora bol však zničený prevažne deťmi z Nábřežnej ulice, kvôli čomu ho spevnili a obohnali ostnatým drôtom. V odpovedi mesta Partizánske primátor tvrdí, že predmetný plot predstavuje zlepšenie situácie, zvýšenú ochranu okolia domov a majetku majoritného obyvateľstva pred neprijateľnými prejavmi správania sa

⁶⁷ cas.sk [online].©2016. [cit.2017-03-01].

zo strany rómskeho obyvateľstva. V liste ďalej akcentuje rozsiahlu činnosť v oblasti realizácie terénnej sociálnej práce v oblasti poradenstva a pomoci pri hľadaní práce, nakladaní s financiami, tiež komunikácie o aktuálnych problémoch a iné. Na otázku či mesto uvažuje o odstránení plotu sa vyjadril nasledovne: „*V prípade, že po dobu jedného kalendárneho roka nepretržite nebude potrebné riešiť problémy asociálneho správania sa komunity žijúcej v predmetnej lokalite, zastupiteľstvo po dohode s občanmi, ktorí hromadne žiadali vybudovanie plotu, prehodnotí jeho existenciu.*“⁶⁸

Na druhej strane, mesto Prešov sa rozhodlo odstrániť múr už v roku 2015 a svoju silu vložilo do zlepšovania situácie prostredníctvom Národného projektu Terénnej sociálnej práce v obciach a do snahy zlepšiť vzájomné spolunažívanie rómskeho a nerómskeho obyvateľstva prostredníctvom organizovania spoločných mládežníckych podujatí kultúrneho či športového charakteru.

V tomto smere sa snaha mesta Prešov podobá činnosti mesta Partizánske, no jedna podstatná vec zostáva rozdielna a tou je bariéra, ktorá v jednom z týchto miest ešte stále stojí.

Z ďalších odpovedí miest a obcí uvádzame niekoľko príkladov.

Mesto Michalovce uvádza, že múr v ich meste pôsobí viacúčelovo. Predstavuje nielen ochranu a prevenciu, ale je využívaný aj na hry či športy v podobe odrazovej plochy a ďalej ako miesto pre umelecké prejavy detí vo forme grafity. Zlepšil sa poriadok a životné prostredie okolia a za zmienku stojí aj zníženie nehodovosti na ceste, keďže predtým prechádzali občania mimo vyznačených prechodov pre chodcov.

Mesto Zlaté Moravce Stredisku vo svojej odpovedi uvádza, že sa snaží rómskemu obyvateľstvu pomáhať vo viacerých smeroch a že výsledky sú viditeľné. „*Rómski obyvatelia pravidelne navštevujú detského lekára a absolvujú povinné očkovania. Splňajú požiadavku 10 ročnej povinnej školskej dochádzky. Minimalizujeme počty vymieškaných hodín, poradenstvom s rodinou, motivačnými rozhovormi o dôležitosti školy v živote dieťaťa a možnými sankciami pre rodinu.*“⁶⁹ No keďže na múr, oddelujúci Rómov od majority sa nikto nestažuje, resp. nikto sa k nemu nevyjadruje a múr nevytvára žiadnu reálnu prekážku v poskytovaní akýchkoľvek služieb, neplánujú jeho odstránenie.

V obci Plavecký Štvrtok je situácia odlišná. Predmetný plot, konkrétne dva dvojmetrové ploty boli postavené na ochranu súkromného majetku. Postavili ich majitelia týchto pozemkov a občania ako fyzické osoby, pretože cez ich pozemky prechádzali rómski občania, ktorí túto cestu znečisťovali. Situácia a vzťahy medzi rómskym a majoritným obyvateľstvom,

⁶⁸ Z odpovede mesta Partizánske k otázkam Strediska zo dňa 22. 8. 2016

⁶⁹ Z odpovede mesta Zlaté Moravce k otázkam Strediska zo dňa 22. 8. 2016

sú podľa odpovede nezmenené a v rovnakej situácii, ako pred stavbou týchto plotov. Čo sa však zlepšilo je čistota na daných pozemkoch.

Mesto Vrútky vo svojej odpovedi uvádza, že situácia v ich meste je lepšia ako pred výstavbou plotu. Ubudli sťažnosti, spory medzi obyvateľstvom a nedochádza v takej miere ani k poškodzovaniu domov v okolí. Na otázky, ako tento vybudovaný plot vníma obyvateľstvo odpovedalo nasledovne: „*Nerómske obyvateľstvo vníma vybudovanie plotu kladne. Časté výtržnosti v blízkosti ich susedov, vykrádanie a znečisťovanie záhrad sa znížilo a takisto konflikty, ktoré vznikali sa týmto eliminovali a susedské vzťahy sa vylepšili. Rómske obyvateľstvo vníma vybudovanie plotu pozitívne. Nechápu to ako segregáciu, nakoľko prístup k službám ostal neobmedzený.*“⁷⁰ Rovnako však, keďže aj mesto vníma existenciu múru ako účelnú a plniacu svoju funkciu, neuvažuje o jeho odstránení.

Mesto Sereď poskytlo Stredisku rozsiahlu fotografickú dokumentáciu, z ktorej vyplýva, že v lokalite Cukrovarskej ulice č. 181 bol extrémny neporiadok.⁷¹ Z odpovede vyplýva, že miestni obyvatelia nerešpektovali opakované výzvy mestskej polície o udržiavanie poriadku a neplatili ani poplatky za odvoz a likvidáciu odpadu. Mesto preto nahradilo kontajnery veľkokapacitným kontajnerom, ktorý bol umiestnený do dvora. Otvor po zadnej bráne bol zamurovaný a dobudovaný múr v smere hrádze bez prechodu na ňu. Tým, že sa kontajner nachádza vo vnútri dvora za múrom, sa zabraňuje neporiadku pod hrádzou. Pozitívne možno hodnotiť len skutočnosť, že mesto Sereď svoj krok vopred prerokovalo s miestnym vajdom.

Stredisko vyjadruje svoje presvedčenie, že stavanie protirómskych múrov je len zdanlivým riešením a v realite bariéry medzi ľuďmi žijúcimi v blízkom susedstve ešte viac narastajú. Rozhodnutia obcí a miest, ktoré smerujú k výstavbe múrov, plotov či iných bariér, rozhodne problémy nevyriešia a ani nedávajú základ na integráciu Rómov do majoritnej spoločnosti. Stredisko kriticky hodnotí, že samosprávy už roky namiesto účinného využitia všetkých legálnych prostriedkov, stavajú bariéry.

Výstavba a existencia predmetných plotov/múrov veľmi úzko súvisí s problematikou bývania. Znevýhodnenie Rómov sa síce prejavuje v mnohých oblastiach, avšak v oblasti bývania je zrejme na prvý pohľad. Otázka bývania Rómov je na Slovensku dlhodobý pretrvávajúci problém. Rómovia častokrát žijú v osadách, v ktorých veľká časť obydľí nespĺňa technické a hygienické štandardy. Nie je v nich dostupná pitná voda, elektrina, plyn, kanalizácia,

⁷⁰ Z odpovede mesta Vrútky na otázky Strediska zo dňa 23. 8. 2016

⁷¹ Z odpovede mesta Sereď na otázky Strediska zo dňa 13. 9. 2016

chýbajú cesty a chodníky s verejným osvetlením. Stredisko upozorňuje na fakt, že v oblasti bývania sa sociálne vylúčenie prejavuje najviditeľnejšie a je jednou z oblastí, kde sa aj najviac prehlbujú rozdiely medzi rómskou a majoritnou spoločnosťou. Priestorová segregácia má dopad na sociálnu, ekonomickú a životnú úroveň obyvateľov danej komunity.

Podľa čl. 3 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie zmluvné štáty zvlášť odsudzujú rasovú segregáciu a apartheid a zaväzujú sa na územiach spadajúcich pod ich právomoc predchádzať, zakázať a odstrániť všetky praktiky tohto druhu. Stredisko veľmi kriticky hodnotí fakt, že napriek tomuto záväzku v Slovenskej republike v praxi neustále dochádza k priestorovej rezidenčnej segregácii Rómov.

ODPORÚČANIA

Na riešenie problematiky výstavby tzv. protirómskych plotov na Slovensku Stredisko opätovne odporúča:

1. MPSVaR SR v spolupráci s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, rozvíjať jasné politiky v oblasti bývania na odstránenie segregácie.
2. MPSVaR SR zlepšiť podmienky bývania Rómov prostredníctvom sociálnej práce.
3. MPSVaR SR znížiť mieru priestorovej rezidenčnej segregácie Rómov.
4. MPSVaR SR v spolupráci so samosprávou miest a obcí zvýšiť podiel obydľí Rómov s prístupom k základnej infraštruktúre.
5. MPSVaR SR v spolupráci so samosprávou miest a obcí zvýšiť podiel rómskych obyvateľov žijúcich v legálnych obydliach a na právne vysporiadaných pozemkoch.
6. MV SR nájsť spôsob financovania Rómskych občianskych hliadok prostredníctvom finančných dotácií, grantov a pod.
7. Obciam a mestám v prípade ich možnosti využívať tzv. Rómske občianske hliadky.

4.2 Nezávislé zisťovanie v zariadení núdzového bývania Kotva

Zariadenie núdzového bývania Kotva IV (ďalej v texte ako „Kotva“) v Banskej Bystrici je určené pre rodiny alebo osamelého rodiča s nezaopatreným dieťaťom/deťmi do 25 rokov, ak žijú v spoločnej domácnosti s rodičom, alebo tehotnej ženy po 2. trimestri tehotenstva, ktorí sú v nepriaznivej sociálnej situácii - nemajú zabezpečené ubytovanie alebo nemôžu doterajšie bývanie užívať a majú trvalý pobyt na území mesta Banská Bystrica. V prípade voľnej kapacity a zabezpečenia financovania postačuje aj trvalý pobyt v Banskobystrickom samosprávnom kraji. Zriaďovateľom zariadenia núdzového bývania je mesto Banská Bystrica. Kotva okrem samotného ubytovania poskytuje aj sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, pracovnú terapiu formou aktívnych nástrojov úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a sprostredkovanie kontaktov na možných zamestnávateľov a iných foriem aktivácie.

Stredisko oceňuje zriadenie ubytovacích zariadení Kotva mestom Banská Bystrica, ktoré od roku 2001 poskytujú núdzové ubytovanie pre rodiny s maloletými deťmi a tehotné ženy. Stredisko však konštatuje, že i v takýchto zariadeniach je nevyhnutné dodržiavať základné ľudské práva a slobody a vykonávať oprávnenia a povinnosti v súlade s dobrými mravmi.

Na Medzinárodný deň Rómov (8. 4. 2016) prišli klienti Kotvy spoločne s rómskymi aktivistami pred Mestský úrad v Banskej Bystrici s „*Petíciou za ľudskú dôstojnosť občanov mesta Banská Bystrica ubytovaných v zariadeniach Kotva*“. Spúšťačom petície bola samovražda bývalého obyvateľa Kotvy, ktorý z neho musel odísť pre opakované problémy s alkoholom a bitku. V zariadení zostala žiť jeho partnerka s dvomi deťmi. Po rozšírení informácie o jeho smrti vzniklo medzi klientmi Kotvy napätie, ktoré vyústilo do podania petície primátorovi a poslancom Mestského zastupiteľstva v Banskej Bystrici.⁷²

V súvislosti s podanou petíciou obyvateľov Kotvy Stredisko upozorňuje na ust. § 6 zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, v zmysle ktorého má fyzická osoba právo na poskytovanie sociálnej služby, ktorá svojím rozsahom, formou a spôsobom poskytovania umožňuje realizovať jej základné ľudské práva a slobody, zachováva jej ľudskú dôstojnosť, aktivizuje ju k posilneniu sebestačnosti, zabraňuje jej sociálnemu vylúčeniu a podporuje jej začlenenie do spoločnosti.

Na základe medializovaných informácií sa preto v máji 2016 stretla regionálna zástupkyňa Strediska v Banskej Bystrici osobne s obyvateľmi Kotvy, ktorí ju prostredníctvom petičného výboru oboznámili s petíciou podanou dňa 8. 4. 2016 na mesto Banská Bystrica a prizvali ju na prerokovanie zápisnice o prešetroení petície na Mestskom úrade v Banskej Bystrici, ktoré sa uskutočnilo dňa 10. 5. 2016.

Na základe rozhovorov s obyvateľmi Kotvy, ako aj na základe rokovania na Mestskom úrade v Banskej Bystrici, Stredisko požiadalo mesto o umožnenie vykonania nezávislého zisťovania v Kotve.

Nezávislé zisťovanie na mieste uskutočnilo Stredisko dňa 13. 7. 2016 za prítomnosti predstaviteľov mesta. Dňa 9. 8. 2016 sa regionálna zástupkyňa opätovne stretla s obyvateľmi Kotvy s cieľom prediskutovať aktuálne podmienky v zariadení. Stredisko na základe nezávislého zisťovania a ďalších nadobudnutých informácií písomne formulovalo mestu Banská By-

⁷² bystricoviny.sk [online].©2016. [cit.2017-03-01].

trica odporúčania smerujúce k zmene Prevádzkového a Ubytovacieho poriadku Kotvy, ktoré stanovujú podmienky v zariadeniach.

Jednou z problematických oblastí v Kotve bola možnosť prania v automatických práčkach. Obyvatelia Kotvy v časti petície namietali, že im nie je umožnené prať po 17-tej hodine. Na to prevádzkovateľ informoval Stredisko o tom, že v neskorších hodinách vzniká problém nevyberania opranej bielizne po ukončení prania.

Pri nezávislom zisťovaní Stredisko konštatovalo, že v Ubytovacom poriadku a ani v žiadnom inom dokumente nebolo upravené obmedzenie prania do 17-tej hodiny. Stredisko navrhlo doplniť do Ubytovacieho poriadku umožnenie prania do 18-tej hodiny s povinnosťou klientov bez zbytočného odkladu po ukončení prania odoberať si opratú bielizeň. Obyvatelia k podmienkam týkajúcich sa prania ďalej uvádzali, že poplatok za pranie jednej várky bielizne je 30 centov. Namietali, že pri platení im nie je vystavené potvrdenie o zaplatení. Stredisko odporučilo zaviesť vydávanie potvrdenia o zaplatení poplatku za pranie. Stredisko pozitívne hodnotí, že v novelizovanom Ubytovacom poriadku účinnom odo dňa 1. 11. 2016 došlo k doplneniu predmetného článku v súlade s návrhom Strediska.

Za najkritickejšiu časť petície Stredisko považovalo zákaz návštev. Návštevy boli v Kotve zakázané od decembra 2013. Dôvodom zrušenia návštev bol incident, ktorý sa stal v decembri 2013. Klienti Kotvy na zákaz návštev upozornili v predmetnej petícii, kde ho označili za obmedzovanie ich slobody a popieranie ľudskej dôstojnosti.

Pri nezávislom zisťovaní Strediska nebol identifikovaný negatívny postoj prevádzkovateľov zariadenia k návštevám, naopak bol potvrdený ich záujem postupovať podľa Ubytovacieho poriadku. Z rozhovoru regionálnej zástupkyne s klientmi Kotvy dňa 9. 8. 2016 vyplynulo, že v tom čase už návštevy boli povolené. Konkrétne sa návštevy uskutočňovali v miestnosti vedľa kuchyne a boli povolené len najbližšej rodine (rodičia, súrodenci, starí rodičia).

Stredisko citlivo vníma potrebu regulácie návštev, najmä v záujme ochrany klientov zariadenia, ako aj zamestnancov, s osobitným dôrazom na práva maloletých detí a ochranu majetku tak klientov, ako aj zariadenia. Stredisko navrhlo upraviť znenie článku Ubytovacieho poriadku, ktorý upravuje režim návštev. Konkrétne navrhlo povoliť návštevy nielen najbližšej rodine, ale komukoľvek (rodina, príbuzní, kolegovia, kamaráti a pod.) za určitých stanovených podmienok, a to v priestoroch určených na prijímanie návštev (miestnosť vedľa kuchyne), prípadne v letnom počasí na dvore zariadenia.

V prípade existencie vážneho dôvodu na nepovolenie návštevy, Stredisko takéto nepovolenie navrhlo evidovať s dôrazom na dôvody nepovolenia návštevy. V prípade, že by sa

návšteva nesprávala v súlade s dobrými mravmi, osobitne by ohrozovala klientov či zamestnancov zariadenia alebo poškodzovala majetok, Stredisko navrhlo možnosť takúto osobu zo zariadenia vykázať.

Stredisko pozitívne hodnotí, že mesto po diskusii o probléme návštev, návštevy opäť povolilo, o čom sa regionálna zástupkyňa aj niekoľkokrát osobne presvedčila. Návštevy sú však aj naďalej povolené len priamym príbuzným (brat, sestra, otec, matka, stará matka, starý otec, dcéra a syn). Prípadné iné návštevy vzdialenejších príbuzných výnimočne povoľuje v písomnom súhlase sociálny pracovník.

Jedným z bodov petície boli aj odpadové nádoby a ich umiestnenie. Klienti Kotvy namietali, že odpadové nádoby musia mať v izbách, pričom v minulosti mali odpadové nádoby umiestnené na chodbe pred dverami. Pri nezávislom zisťovaní Stredisko zistilo, že vzdialenosť nájomných jednotiek od nádoby na odpady je minimálna. Preto v prípade menšej kapacity nádob, či pri vyhodení zápachajúceho alebo hygienicky závažného odpadu neexistuje žiadna prekážka na okamžité vyhodenie odpadu aj viackrát denne. Pri prioritnej potrebe ochrany zdravia klientov a zamestnancov zariadenia, osobitne maloletých detí, Stredisko odporučilo doplniť do ubytovacieho poriadku miesto uloženia odpadovej nádoby a pri nakladaní s odpadmi striktne rešpektovať prípadné pokyny Úradu verejného zdravotníctva SR.

Z odpovede mesta Banská Bystrica vyplýva, že situácia v zariadeniach Kotva je v súčasnosti v štandardnom module a mesto ju hodnotí ako adekvátnu k skladbe klientov, ich možnostiam, schopnostiam, ako aj predpokladu spoluriešiť svoju situáciu vlastným aktivizovaním. Klienti sa riadia novelizovaným Prevádzkovým a Ubytovacím poriadkom, minimálne využívajú nové nástroje a v knihe prianí a sťažností nepribudla žiadna pripomienka, sťažnosť, námet a jej stav od roku 2001 je na hodnote nula. Z odpovede ďalej vyplýva, že návštevy využívali príbuzní približne dvoch až troch rodín, pričom z ohlásených a povolených návštev sa tri nedostavili, dve pre podnapiť neboli realizované a v pätnástich prípadoch prebehli v poriadku. Priebežne sa realizujú stretnutia zamestnancov a klientov, na ktorých sa ozrejmujú jednotlivé potreby obidvoch strán. Sociálna klíma v zariadeniach je adekvátna možnostiam, schopnostiam a ľudským rozmerom obidvoch strán.

Stredisko v súvislosti s prevádzkou Zariadenia núdzového bývania Kotva mestu Banská Bystrica odporúča:

1. Pravidelne monitorovať situáciu v zariadení najmä s ohľadom na účel ochrany práv a právom chránených záujmov klientov.

4.3 Diskriminácia Rómov pri poskytovaní ubytovacích služieb

Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodov, ktoré sú demonštratívne vymedzené v ustanovení § 2 ods. 1 ADZ. Medzi diskriminačné dôvody patrí o. i. aj príslušnosť k etnickej skupine. Podľa ustanovenia § 2a ods. 2 ADZ je priamou diskrimináciou konanie alebo opomenutie, pri ktorom sa s osobou zaobchádza menej priaznivo, ako sa zaobchádza, zaobchádzalo alebo by sa mohlo zaobchádzať s inou osobou v porovnateľnej situácii.

Podľa ustanovenia § 2a ods. 1 ADZ je diskrimináciou aj nepriama diskriminácia. Nepriamou diskrimináciou je podľa ustanovenia § 2a ods. 3 ADZ navonok neutrálny predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax, ktoré znevýhodňujú alebo by mohli znevýhodňovať osobu v porovnaní s inou osobou. Nepriamou diskrimináciou nie je, ak takýto predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax sú objektívne odôvodnené sledovaním oprávneného záujmu a sú primerané a nevyhnutné na dosiahnutie takéhoto záujmu. Podľa ustanovenia § 3 ods. 1 ADZ je každý povinný dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v oblasti pracovnoprávných a obdobných právnych vzťahov, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a služieb a vo vzdelávaní.

Podľa ust. § 4 ods. 3 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších právnych predpisov (ďalej v texte len ako „ZOS“) je predávajúci povinný vo vzťahu k spotrebiteľovi dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania podľa osobitného predpisu. Uvedené ustanovenie ZOS odkazuje na ustanovenia ADZ. Podľa ods. 8 uvedeného ustanovenia ZOS je navyše konanie, ktoré vykazuje zjavné znaky diskriminácie, konaním v rozpore s dobrými mravmi.

Na základe medializovaných skutočností Stredisko v rámci monitorovania dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania zistilo porušenie práva na rovnaké zaobchádzanie v zmysle platnej a účinnej antidiskriminačnej legislatívy pri poskytovaní ubytovacích služieb.

Ubytovňa v Bratislave odmietla predĺžiť ubytovanie dvom osobám rómskeho etnika z dôvodu ich príslušnosti k tejto etnickej skupine. Svoje rozhodnutie zdôvodnil spolumajiteľ ubytovne naplnenou kapacitou jedného z poschodí, ktoré je na základe rozhodnutia majiteľov ubytovne vyhradené pre obyvateľov rómskej etnickej skupiny. Ubytovňa tak napriek nenaplnenej kapacite ubytovacích priestorov na iných poschodiach odmietla predĺžiť ubytovanie týmto osobám. Spolumajiteľ ubytovne odôvodnil svoje rozhodnutie aj tým, že Rómov na ubytovni segregujú z dôvodu obavy zo straty klientov, ktorí nepatria k rómskemu etniku. Títo klienti v minulosti odmietli využitie ubytovacích služieb zo strany ubytovne, keďže tá poskytovala tzv. „zmiešané“ ubytovanie, čo v praxi znamená, že na izbách a jednotlivých poschodiach boli ubytované osoby tak rómskeho etnika, ako aj osoby, ktoré sa k tomuto etniku nehlásia. Práve títo potenciálni klienti ubytovne odmietli bývať na rovnakom poschodí, resp. izbách spolu s Rómami.

Spolumajiteľ ubytovacieho zariadenia preto odmietol predĺžiť ubytovanie dvom osobám rómskeho etnika, pričom tento postup je zaužívanou praxou. Práve táto zaužívaná prax spolumajiteľov ubytovne predstavuje porušenie zásady rovnakého zaobchádzania podľa ustanovenia § 2 ods. 1 ADZ, v nadväznosti na ustanovenie § 3 ods. 1 ADZ, a to z nasledujúcich dôvodov:

Spolumajitelia ubytovacieho zariadenia svojím konaním naplnili skutkovú podstatu priamej diskriminácie z dôvodu príslušnosti k etnickej skupine, a to konkrétne vo vzťahu k dvom osobám rómskeho etnika. Zaužívaná prax spolumajiteľov ubytovne pri poskytovaní ubytovacích služieb vykazovala znaky segregácie, ktorá predstavuje neakceptovateľné protiprávne konanie, a to aj v súvislosti s nepriamou diskrimináciou osôb rómskeho etnika.

Konanie spolumajiteľov ubytovne, usilujúcich sa v postavení podnikateľov o dosiahnutie zisku, je neospravedlňiteľným v zmysle antidiskriminačnej legislatívy, a to predovšetkým preto, že má svoj pôvod v stereotypoch a predsudkoch. Svojím konaním spolumajitelia už vopred vylúčili z možnosti predĺženia ubytovania dvojicu Rómov, ktorým odmietli poskytnúť ubytovacie priestory na inom poschodí. Odôvodnenie obavy zo straty zákazníkov je prípustné iba za splnenia prísnych požiadaviek, a to predovšetkým požiadavky akceptujúcej konanie, ktoré nemá svoj pôvod v predsudkoch. Vychádzajúc z uvedeného je možné správanie sa spolumajiteľov stotožniť so stereotypným postojom, označujúcim všetkých Rómov za nepohodlných, neslušných, nevzdelaných, ba dokonca až nebezpečných ľudí. Spolumajitelia

ubytovne tak len podľahli spoločenskej tendencii uplatňovania stereotypných postojov vo vzťahu k rómskemu obyvateľstvu na území SR.

Z uvedených dôvodov je konanie spolumajiteľov ubytovacieho zariadenia neprípustné a protiprávne v zmysle platnej a účinnej antidiskriminačnej legislatívy. V konkrétnom prípade, tak bola, podľa právneho názoru Strediska, naplnená skutková podstata priamej diskriminácie z dôvodu príslušnosti k etnickej skupine, a to konkrétne v oblasti poskytovania ubytovacích služieb.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti, bolo Stredisko, v postavení národného antidiskriminačného orgánu, pripravené poskytnúť právnu pomoc diskriminovaným Rómom. Stredisku sa po prvotnom skontaktovaní zodpovednej osoby zo spoločnosti, pre ktorú diskriminovaní Rómovia vykonávajú stavebné práce (ďalej v texte ako „sprostredkovateľka“) a následných pokusoch o získanie podpísaných plnomocenstiev cez túto osobu sprostredkovateľky, napokon nepodarilo získať žiadané plnomocenstvá. Z toho dôvodu Stredisko nebolo splnomocnené na právne zastupovanie diskriminovaných osôb vo veci priamej diskriminácie z dôvodu príslušnosti k etnickej skupine. Vo veci žiadosti o poskytnutie súčinnosti zo strany Slovenskej obchodnej inšpekcie (ďalej v texte ako „SOI“), bola tomuto orgánu doručená žiadosť o kontaktovanie zástupcu Strediska, v prípade potreby vykonania dodatočnej inšpekcie v priestoroch ubytovne.

Zástupkyňa SOI však zástupcovi Strediska oznámila, že výsledky z prvotnej kontroly budú po doplnení písomného stanoviska zo strany spolumajiteľov ubytovne zrejme postačujúce pre prijatie záverov vyplývajúcich z už vykonanej inšpekcie. Stredisko tak z dôvodu nedostatočnej miery poskytnutej súčinnosti od uvedených osôb, resp. orgánu kontroly, nebolo vecne legitimované na poskytnutie právneho zastúpenia vo vyššie uvedenej veci, preto jej vybavovanie ukončilo vypracovaním odborného stanoviska a jeho následným zverejnením na svojom webovom sídle

ODPORÚČANIA

Stredisko majiteľom ubytovacieho zariadenia odporúča:

1. Okamžite upustiť od konania diskriminujúceho osoby z dôvodu príslušnosti k etnickej skupine v prístupe k ubytovaniu.
2. Upustiť od segregačného rozdelenia poschodí ubytovacieho zariadenia.

5 PRÁVO NA VZDELANIE

5.1 Segregované školy na východe Slovenska

Majoritná spoločnosť na Slovensku veľmi emotívne vníma všetky problémy ľudí zo sociálne vylúčených spoločenstiev, osobitne ak ide o ľudí rómskeho etnika. Najcitlivejšia je prirodzene sociálna oblasť. Žiaľ, tu najvýraznejšie vystupujú do popredia intenzívne šírené informácie o rozpočtových výdavkoch spojených predovšetkým so sociálnym zabezpečením v čase straty živiteľa, choroby, či nemožnosti zaobstarávať si vlastné životné potreby prácou, ktoré bývajú navyše stereotypné a niekedy aj nepresné.

Popri tom je síce menej viditeľná, ale o to dôležitejšia problematika výchovy a vzdelávania predovšetkým detí z marginalizovaných rómskych komunít (ďalej v texte ako „MRK“). Práve nízke či nekvalitné vzdelanie je tou oblasťou, ktorá u nastupujúcej generácie mladých ľudí je často prekážkou pri hľadaní si zamestnania a celkového uplatnenia sa na trhu práce.

Napriek zákazu diskriminácie a osobitne segregácie pri výchove a vzdelávaní podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení nie-

ktorých zákonov (ďalej v texte ako „školský zákon“) je táto oblasť pretrvávajúco problematická, s pomalým pozitívnym progresom. Stredisko sa tejto téme venuje pravidelne, pretože práve oblasť vzdelávania v základných školách, ktorá nadväzuje na predškolskú prípravu je tá, ktorá určuje a často nevratne determinuje kvalitu života a úroveň občianskeho spolunažívania detí. Deťom z MRK, ktoré sa stretnú so segregáčnymi praktikami, sa ešte viac komplikuje šanca na získanie kvalitného vzdelania, príprava na uplatnenie na trhu práce, ale aj šanca na osobnostný rozvoj, získanie sebaúcty a rešpektu svojich rovesníkov. Segregačnými praktikami sa však negatívne formuje aj osobnosť detí z majoritnej spoločnosti, ktoré v takýchto prípadoch môžu získať stereotypné a netolerantné návyky. Tým sa slovenská spoločnosť, ktorá sa neustále snaží riešiť problém spoločenskej nekonzistencie, intolerancie a diskriminácie, prerastajúci niekedy až do extrémizmu, ukracuje o možnosť riešiť tento opakujúci sa problém už u najmladšej generácii vo výchovnom procese.

Realitou Slovenska je, že žiaci a žiačky zo sociálne vylúčených spoločenských skupín nemajú porovnateľné vyhliadky pri nástupe do vzdelávacieho procesu, ktoré sú často zapríčinené aj rodinnými faktormi a osobitne chudobou. Pokiaľ sa však ich negatívne začiatky vo vzdelávaní a procese v školách prehĺbujú, nedostávajú a nemajú vyhliadky na dosiahnutie rovnakého vzdelania ako ich spolužiaci a spolužiačky z majority.

Paradoxne v absolútnych číslach je niekedy majorita minoritou a opačne. Tu je však podstatnejšia rozdielnosť podmienok výchovy a vzdelávania u dvoch oddelených skupín, ktorá vedie k poskytovaniu a napokon fakticky aj k (ne)dosiahnutiu úrovne vzdelania za kvantitatívne aj kvalitatívne rovnakých a nediskriminačných podmienok. K segregácii pritom dochádza nielen pri samotnom vyučovaní, ale aj pri ďalších školských vzdelávacích a výchovných aktivitách. V oblasti výchovy a vzdelávania v základných školách sú segregáčne praktiky v podobe objektívne neodôvodneného nerovnakého zaobchádzania s deťmi zo strany štátneho školského prostredia zásadnejšie ako v iných oblastiach, ktoré pokrýva ADZ.

Keď napríklad v oblasti prístupu k tovarom a službám je k dispozícii výber či možnosť odmietnuť diskriminačnú službu, školská dochádzka je povinná a prípadné diskriminačné a segregáčne praktiky sa tak môžu dotknúť úplne všetkých detí. Navyše obeťami diskriminačného konania sú v tomto prípade maloleté deti, ktoré sa sami nevedia účinne brániť. Preto je namieste kritický pohľad občianskej spoločnosti a inštitúcie akou je Stredisko.

Konkrétne prípady segregácie

Stredisko spolupracuje so Štátnou školskou inšpekciou (ďalej v texte ako „ŠŠI“) v oblasti ochrany a podpory ľudských práv, osobitne v oblasti ochrany a monitorovania dodržiavania práv detí. Táto spolupráca sa zameriava na práva pri výchove a vzdelávaní detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a pri vytváraní podmienok inkluzívneho vzdelávania pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Na základe toho ŠŠI informovala Stredisko o skutočnostiach zistených pri výkone školskej inšpekcie.

Segregácia vo vzdelávaní v zistených prípadoch sa prejavovala v reálnom či symbolickom oddeľovaní konkrétne vymedzených skupín žiakov a žiačok od majority.

ŠŠI v školskom roku 2015/2016 zistila v dvoch kontrolovaných školách uplatňovanie segregáčnych praktík vo vzdelávaní rómskych žiakov a v dvoch školách prijímanie žiakov z marginalizovanej rómskej komunity do špeciálnych tried bez príslušného diagnostického vyšetrenia.

Základná škola s materskou školou, Hlavná 267, Kuzmice

Dokumentácia žiakov základnej školy so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami nebola úplná. Niektorým chýbali správy zo špeciálno-pedagogického vyšetrenia a rediagnostika odporúčaná poradenskými zariadeniami nebola realizovaná. Zaradovanie žiakov do špeciálnych tried pre žiakov s mentálnym postihnutím bolo realizované v rozpore s právnymi predpismi. Na základe písomnej žiadosti zákonných zástupcov, záverov psychologického vyšetrenia a bez vykonania špeciálno-pedagogického vyšetrenia boli žiaci rozhodnutím riaditeľa školy po prerokovaní v pedagogickej rade prijatí do špeciálnych tried.

Základná škola, Víťaz 263

ŠŠI kontrolou dokumentácie žiakov 1. ročníka špeciálnej triedy pre žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia zistila, že 4 žiaci, ktorí prichádzali z MRK boli do uvedenej triedy zaradení na základe špeciálno-pedagogického vyšetrenia v Centre špeciálno-pedagogického poradenstva (ďalej v texte ako „CŠPP“), ktoré diagnostikovalo psychosociálnu depriváciu a emocionálnu a sociálnu nezrelosť, nie však mentálnu retardáciu. Uvedeným vyšetreniam nepredchádzali žiadne vyšetrenia v Centre pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (ďalej v texte ako „CPPPaP“).

Náprava bola zrealizovaná tak, že títo žiaci boli následne vyšetrení CŠPP. Toto opatrenie bolo ihneď splnené a odstránené a žiaci boli vyšetrení CPPPaP v Prešove. Toto vyšetrenie

nie sa týkalo štyroch žiakov, z ktorých dve žiačky boli v školskom roku 2016/2017 preradené do 1. ročníka bežnej triedy.

Cirkevná základná škola sv. Michala, Kendice 424

Výchovno-vzdelávací proces v cirkevnej základnej škole sa realizoval v 13 triedach, ktoré boli umiestnené v dvoch budovách vzdialených od seba asi 800 m. V hlavnej budove bolo 8 tried, do ktorých boli v menšom počte začlenení aj žiaci z MRK, s výnimkou triedy prvého ročníka, ktorú navštevovali iba žiaci z MRK. Na elokovanom pracovisku boli 4 triedy vytvorené výlučne zo žiakov z MRK.

Riaditeľ školy sa pre Stredisko vyjadril, že rozhodol o preradení alebo zaradení novoprijatých žiakov do tried tak, aby bol percentuálne znížený počet žiakov z MRK. Ďalej uviedol, že bolo vykonané v spolupráci s učiteľmi, sociálnym pedagógom, ktorý pracuje na škole a s miestnym komunitným centrom prehodnotenie zaradenia žiakov z MRK, a to formou rozhovorov so zákonnými zástupcami žiakov a dotazníkom. Opatrenie bolo realizované ku dňu 2. 9. 2016.

ŠŠI vykonala dňa 13. 9. 2016 následnú inšpekciu na zistenie stavu odstránenia zistených nedostatkov a v závere konštatovala, že opatrenie na odstránenie prejavov segregácie bolo splnené.

Základná škola, Komenského 135/6, Medzilaborce

V základnej škole bola zriadená trieda (5.B), ktorú navštevovali výlučne žiaci z MRK, napriek skutočnosti, že podmienky školy umožňovali ich začlenenie aj do paralelnej triedy 5. ročníka. Zriadením uvedenej triedy neboli vytvorené vhodné podmienky na vzdelávanie rómskych detí s majoritnou populáciou. V čase inšpekcie sa rómski žiaci z druhého stupňa stravovali v oddelených triedach.

Základná škola predložila Stredisku správu o splnení uložených opatrení. Na odstránenie zistených nedostatkov kontrolovaný subjekt akceptoval 3 odporúčania a prijal 14 opatrení, ktoré sa plnia priebežne v školskom roku 2016/2017. Na základe zistenia ŠŠI o porušovaní všeobecne záväzných právnych a interných predpisov - § 3 písm. d) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (prejavy segregácie vo výchove a vzdelávaní spôsobené zriaďovaním tried a priestorovým vyčlenením žiakov z MRK) kontrolovaný subjekt v školskom roku 2016/2017 odstránil tento zistený nedostatok a od 5. 9. 2016 sa všetci žiaci školy stravujú spoločne v školskej jedálni.

V školskom roku 2015/2016 navštevovalo základnú školu 340 žiakov, v ktorej bolo zmiešaných 12 tried. Iba rómski žiaci navštevovali 4 špeciálne triedy (2.C, 4.C, 6. B, 9.B) a len jednu bežnú triedu 5.B s počtom 15 rómskych žiakov, ktorá bola kontinuálnym pokračovaním nultého ročníka, ktorú všetci jej žiaci absolvovali. Títo žiaci so súhlasom zákonných zástupcov boli diagnosticky vyšetrení v CPPPaP a v ČŠPP. Na základe výsledkov diagnostiky základná škola v školskom roku 2016/2017 zriadila špeciálnu triedu pre týchto žiakov. To znamená, že špeciálnu triedu základná škola zriadila na základe odporúčaní poradenských zariadení. Deväť žiakov zostalo v špeciálnej triede a ostatní žiaci boli začlenení do paralelnej triedy.

Predmetná základná škola uviedla, že ešte za bývalého vedenia došlo k situácii, kedy sa stravovanie niektorých rómskych detí vykonávalo oddelene. Príčinou oddeleného stravovania bolo vyrovnanie rozdielov a snaha o čiastočnú kompenzáciu nedostatkov v oblasti nedostatočnej hygieny a absencie stravovacích návykov. Ani rómska ani nerómska komunita nevnímali takýto postup ako segregáčny. Ako segregáciu to podľa vyjadrenia školy označila účelová medializácia zo strany jedného nespokojného rómskeho rodiča. Okrem oddeleného stravovania žiadne ďalšie aktivity neboli vykonávané na báze separácie rómskych a nerómskych detí a platí to aj pre oblasť výučby.

Riaditeľka základnej školy v liste Stredisku ďalej uviedla: „*Nové vedenie od roku 2013 sa snaží o určité organizačné zmeny, ktoré by prispeli k inklúzii žiakov z marginalizovaných rómskych komúní. V základnej škole rešpektujeme rôznosť pohľadov a snažíme sa o zachytenie celej komplexnosti faktorov, ktoré prispievajú k eliminácii segregácie. Snažíme sa implementovať desegregačné stratégie a stať sa proinkluzívnou školou. Dbáme na rovnosť šancí v prístupe ku kvalitnému vzdelaniu. Snažíme sa získať všetkých rodičov a stabilizovať situáciu. Využívame integračné nástroje (asistent učiteľa, celodenný výchovný systém, žiacky parlament, zapájame sa do mnohých projektov, vzdelávacích programov pre učiteľov, vedíme záujmové útvary pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, žiaci sa majú možnosť zúčastniť koncoročných výletov, každý mesiac organizujeme zábavné popoludnia a kvízy pod záštitou špeciálneho pedagóga).*

Kladieme dôraz na multikultúrne prvky vo vzdelávacom procese. Rodičia žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia sú pravidelne pozývaní na stretnutia s učiteľmi. Tieto aktivity vyvíjané zo strany školy sa odrazili aj na zníženom počte vymeškaných neospravedlnených hodín žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, zároveň sa mierne zvýšila návštevnosť rómskych rodičov na rodičovských združeniach a zlepšila sa komunikácia rómskych rodičov s triednymi učiteľmi. Podarilo sa nám čiastočne vyriešiť problém s oddeleným stravo-

vaním. Po negatívnej medializácii sme dali všetkým žiakom možnosť stravovať sa spoločne. Časť rómskych žiakov sa v školskom roku 2015/2016 stravovala spoločne s nerómskymi žiakmi a ostatní túto možnosť nevyužili a stravovali sa oddelene, kde mali k dispozícii asistentov, ktorí im boli nápomocní.“⁷³

Základná škola sa vyjadrila, že napriek enormnému úsiliu o integráciu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia zápasia s neustálymi problémami týkajúcimi sa záškolského, porúch správania a učenia i nedostatočnej starostlivosti zo strany rodičov. Zastávajú názor, že v neposlednom rade ich maximálnu snahu stabilizovať situáciu v základnej škole a riešiť problém segregácie sťažuje aj prílišná bulvárna medializácia.

* * *

Zistené prípady segregácie a diskriminácie v školách sú tak ako mnoho iných negatívnych spoločenských problémov limitovaným náhľadom do inak zastretého úplného rozsahu problému v tejto oblasti, ktorý môžeme len odhadovať.

Stredisko je toho názoru, že tento problém zásadným, ak nie najvýznamnejším spôsobom determinuje to, ako bude Slovensko a v ňom žijúce obyvateľstvo v ďalších dekádach úspešné či neúspešné spoločensky, ekonomicky, morálne aj právne. Nemožno opomenúť jednoznačnú spojitosť so širšími súvislosťami neustáleho odkladania reorganizácie a reformy vzdelávania na Slovensku, predovšetkým vzdelávania v základných školách.

Školská výchova a vzdelávanie musia reflektovať spoločenskú situáciu a potreby a súčasne byť progresívne, smerovať k moderným, efektívnym a praktickým metódam vyučovania, ktoré budú dostupné všetkým a budú od detských začiatkov občiansku spoločnosť budovať, posilňovať a nie rozdeľovať a oslabovať. Výchova a vzdelávanie musí zohľadňovať individuálne možnosti a potreby každého žiaka a žiačky, ale na druhej strane vyučovací proces musí byť schopný poskytnúť čo najlepšie a najkvalitnejšie vzdelanie každému. V súčasnosti Stredisko hodnotí, že tomu tak nie je, a to nielen u niekoľkých jedincov, ale u celých skupín a generácií žiakov a žiačok, ktoré možno jasne vymedziť sociálne, etnické, ale aj územne, podľa toho kde konkrétne žijú.

Dobre a nediskriminačne nastavené výchovno-vzdelávacie procesy u všetkých žiakov a žiačok podporujú existenciu korektných vzťahov medzi žiakmi, konštruktívneho prístupu

⁷³ Správa základnej školy o splnení uložených opatrení na odstránenie nedostatkov zistených ŠŠI, doručená Stredisku zo dňa 24. 1. 2017

pedagogického a nepedagogického kolektívu k žiakom, ako aj žiakov a ich rodičov a rodiny k škole. Tak sa môže zvyšovať aj miera spokojnosti a pozitívneho vzťahu žiakov a žiačok k škole a k hodnote a významu vzdelania ako takého.

ODPORÚČANIA

Vzhľadom na uvedené Stredisko odporúča:

1. SR prostredníctvom siete svojich vzdelávacích a metodických inštitúcií zvyšovať úroveň a rozvoj profesionálnych schopností pedagógov, budovať v nich schopnosť podporovať osobnostný rozvoj a toleranciu u všetkých žiakov a žiačok.
2. SR ďalej kapacitne aj kvalitatívne rozvíjať dostupnosť predškolskej výchovy tak, aby bola lokálne aj obsahovo dostupná pre všetky deti, s možnosťou prirodzeného začleňovania detí zo sociálne vylúčených spoločenských skupín.
3. SR prehlbovať a udržiavať zvýšené financovanie obcí a miest podľa počtu detí, potrebné na kapacitné dobudovanie a skvalitňovanie škôl, predškolských zariadení, vzdelávanie a činnosť pedagógov, školských asistentov a CPPPaP.
4. MŠVVaŠ SR špecifikovať a následne metodicky spracovať a školám vysvetliť a pomáhať pri zavedení rôznych učebných a pedagogických postupov, podporujúcich nielen desegregáciu, ale ďalej aj inklúziu.
5. MŠVVaŠ SR, školám, školským zariadeniam a ich zriaďovateľom obciam a vyšším územným celkom aktívne komunikovať a kooperovať s rómskymi rodičmi, vytvárať, finančne aj odborne podporovať a flexibilne prispôbovať podporné vzdelávacie aktivity sociálne hendikepovaných žiakov aj mimo riadneho vyučovania.
6. Školám a školským zariadeniam, integrovať deti z rómskeho etnika s nerómskymi vo všetkých možných prípadoch, pretože zmiešané triedy sú prínosné pre sociálne a spoločenské vzdelávanie detí so všetkých skupín a môže napomôcť k lepšej akceptácii odlišností v dospelosti.
7. Školám a školským zariadeniam realizovať výchovno-vzdelávacie aktivity v školách pre žiakov a žiačky tak, že budú schopné flexibilne reagovať na odlišnosť a rôznorodosť ako prirodzený spoločenský jav.
8. Školám a školským zariadeniam prehlbovať schopnosť reagovať na odlišné potreby žiakov a žiačok bez toho, aby ich to trvalo kategorizovalo.

9. Školám a školským zariadeniam, obciam a mestám vytvoriť, udržiavať a aktívne ponúkať mimoškolské aktivity a záujmovú činnosť tak, aby boli dostupné pre všetky deti.

5.2 Diagnostika v procese zaradovania do základných škôl

Pri zaradovaní detí do jednotlivých druhov základných škôl dochádzalo v minulosti k znevýhodneniu najmä detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, a to predovšetkým detí z prostredia rómskej komunity. Ich zaradením do špeciálnych tried alebo špeciálnych základných škôl bez ďalšieho preverovania ich spôsobilosti absolvovať náročnejšie učebné osnovy sa im tak zamedzoval prístup k plnohodnotnému vzdelaniu.

Sčasti bol príčinou tejto praxe záujem na zachovaní rodinných väzieb u detí v detských domovoch, sčasti vykonanie chybnnej diagnostiky. Tento neuspokojivý stav mala vyriešiť novela školského zákona č. 188/2015 Z. z. s účinnosťou od 1. 1. 2016. Jej zámerom bolo, aby nedochádzalo k zamieňaniu špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb detí na základe ich zdravotného znevýhodnenia so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami podmienenými výlučne sociálne znevýhodneným prostredím. Vývin dieťaťa v sociálne znevýhodnenom prostredí neznamenaá bezpodmienečne zdravotné znevýhodnenie.

Novela školského zákona č. 188/2015 Z. z. okrem iného legislatívne zaviedla dve opatrenia proti praktikám v zaradovaní rómskych detí do škôl:

1. zákaz segregácie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia⁷⁴
2. zákaz zaradovania žiakov do špeciálnych škôl alebo špeciálnych tried základných škôl výlučne z dôvodu sociálne znevýhodneného prostredia.⁷⁵

Napriek týmto legislatívnym opatreniam je možné za pretrvávajúci problém považovať nesprávnu diagnostiku detí v procese zaradovania detí do jednotlivých druhov škôl, prípadne potrebu priebežného vykonávania rediagnostiky.

V rámci realizácie rediagnostiky sa zistilo, že v niektorých špeciálnych školách boli chybné zaradené niektoré deti z rómskej komunity.⁷⁶ Práve v dôsledku diagnostických pochy-

⁷⁴ Ustanovenie § 107 ods. 3 školského zákona.

⁷⁵ Ustanovenie § 107 ods. 2 školského zákona.

⁷⁶ Pozri napríklad vyjadrenie splnomocnenca vlády pre rómske komunity: Ravasz chce zmeniť diagnostiku žiakov, aby nekončili v špeciálnych školách. PEREX, a.s. [online]. ©2017 [cit. 2016-05-21]. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/393772-ravasz-chce-zmenit-diagnostiku-ziakov-aby-nekoncili-v-specialnych-skolach/>

bení Stredisko poukazuje na zvýšené riziko výskytu detí, ktoré sú následne vystavené bariéram v ďalšom vzdelávaní, ktoré spočívajú v absolvovaní špeciálnych základných škôl s mentálnym postihnutím (pozri ďalej časť 5.3 Prekážky ďalšieho vzdelávania pre absolventov špeciálnych škôl, a nasl.).

Chybná diagnostika tak dokáže determinovať výchovu, vzdelávanie a celkový vývin dieťaťa v nevhodnom prostredí, z ktorého vplyvu sa fyzická osoba len ťažko dokáže vymaniť a dosiahnuť aspoň štandard vo vzdelávaní. S tým sú prirodzene spojené aj ďalšie praktické problémy.

Novela školského zákona č. 188/2015 Z. z. v tejto súvislosti zaviedla kontrolný mechanizmus štátu nad činnosťou školských zariadení výchovného poradenstva a prevencie. MŠVVaŠ SR má kompetenciu vo vzťahu k príslušnému školskému zariadeniu výchovného poradenstva a prevencie preskúmať na základe podnetu pedagogickú dokumentáciu vedenú týmto školským zariadením, pozostávajúcu z návrhu na vzdelávanie dieťaťa v špeciálnej škole a zo správy z diagnostického vyšetrenia dieťaťa⁷⁷, ak existuje dôvodné podozrenie, že nie je v súlade s výchovno-vzdelávacími potrebami dieťaťa.

Napriek tomuto explicitnému oprávneniu MŠVVaŠ SR neeviduje v štatistickom zisťovaní počet diagnostík, ktoré by boli vyžiadané rodičmi detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (osobitne vo vzťahu k rómskym deťom) ani nesleduje záujem zo strany rodičov týchto detí o prehodnotenie stanovenej diagnostiky alebo záujem o prestup zo špeciálnej základnej školy pre deti s mentálnym postihnutím na bežnú základnú školu.⁷⁸

Podľa informácií Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie naráža evidencia diagnostík vyžiadaných rodičmi rómskych detí na problémy so zberom etnických dát. Počet rodičmi vyžiadaných diagnostík sa neeviduje. V rokoch 2015 a 2016 však Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v rámci svojej pôsobnosti zaevidoval žiadosti troch rodičov zo sociálneho znevýhodneného prostredia s rómskym materinským jazykom o psychologickú rediagnostiku ich detí, ktoré navštevovali špeciálne triedy základnej školy so vzdelávacím programom pre žiakov s mentálnym postihnutím. Dôvodom žiadostí mali byť pochybnosti o správnosti takéhoto zaradenia ich detí.⁷⁹

⁷⁷ Ustanovenie § 11 ods. 9 písm. a) a b) školského zákona (účinnosť od 1. septembra 2015).

⁷⁸ Z odpovede MŠVVaŠ SR zo dňa 23. 2. 2017 na otázky týkajúce sa evidencie počtu diagnostík u rómskych detí.

⁷⁹ Z odpovede Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie zo dňa 21. 2. 2017 na otázky týkajúce sa evidencie počtu diagnostík u rómskych detí.

V súčasnom období sa nedajú zistiť úplné počty rómskej populácie na jednotlivých druhoch škôl. V štatistických výkazoch Centra vedecko-technických informáci Slovenskej republiky (ďalej v texte len „CVTI SR“) sa síce nachádza údaj o národnostnom zložení žiakov, tento údaj však neindikuje skutočný celkový počet rómskych žiakov v jednotlivých druhoch škôl. Časť rómskej populácie sa hlási k slovenskej národnosti, prípadne k iným národnostiam, preto je výsledný počet veľmi skresľujúci.⁸⁰

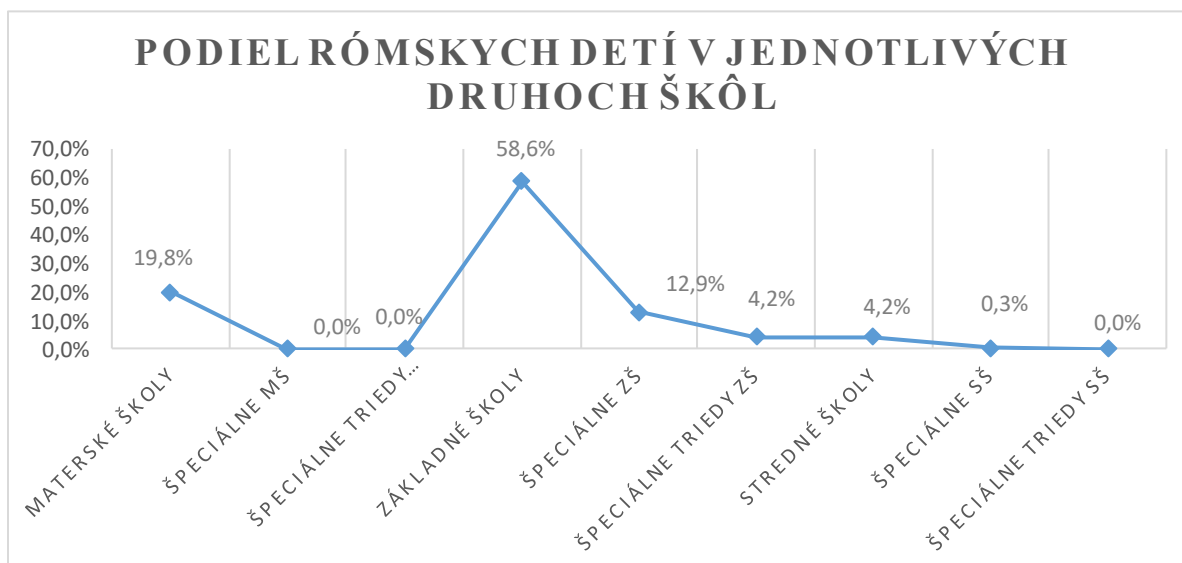
Na základe údajov poskytnutých CVTI SR⁸¹ možno zostaviť aspoň približný prehľad o zaradení rómskych detí do jednotlivých druhov škôl za rok 2016 (graf č. 1). V absolútnom vyjadrení predstavuje zastúpenie rómskej populácie na školách 1 911 žiakov a detí z celkového počtu 836 671 žiakov a detí na všetkých typoch škôl za rok 2016, čo predstavuje podiel 0,23 %. Žiaci a deti so slovenskou národnosťou predstavujú počet 769 198.

Porovnanie percentuálneho zastúpenia detí rómskej národnosti a detí slovenskej národnosti v jednotlivých druhoch škôl zobrazuje graf č. 2. Z hľadiska prevažujúceho zastúpenia jednotlivých druhov škôl (s výnimkou materských škôl) u rómskeho etnika je výrazné zastúpenie v základných školách a špeciálnych základných školách (spolu so špeciálnymi triedami základných škôl tvoria 17,1 % podiel). V tejto súvislosti je osobitne dôležité skúmať vzájomný pomerne vysoký percentuálny pomer medzi základnými školami a špeciálnymi základnými školami vrátane špeciálnych tried základných škôl (graf č. 3).

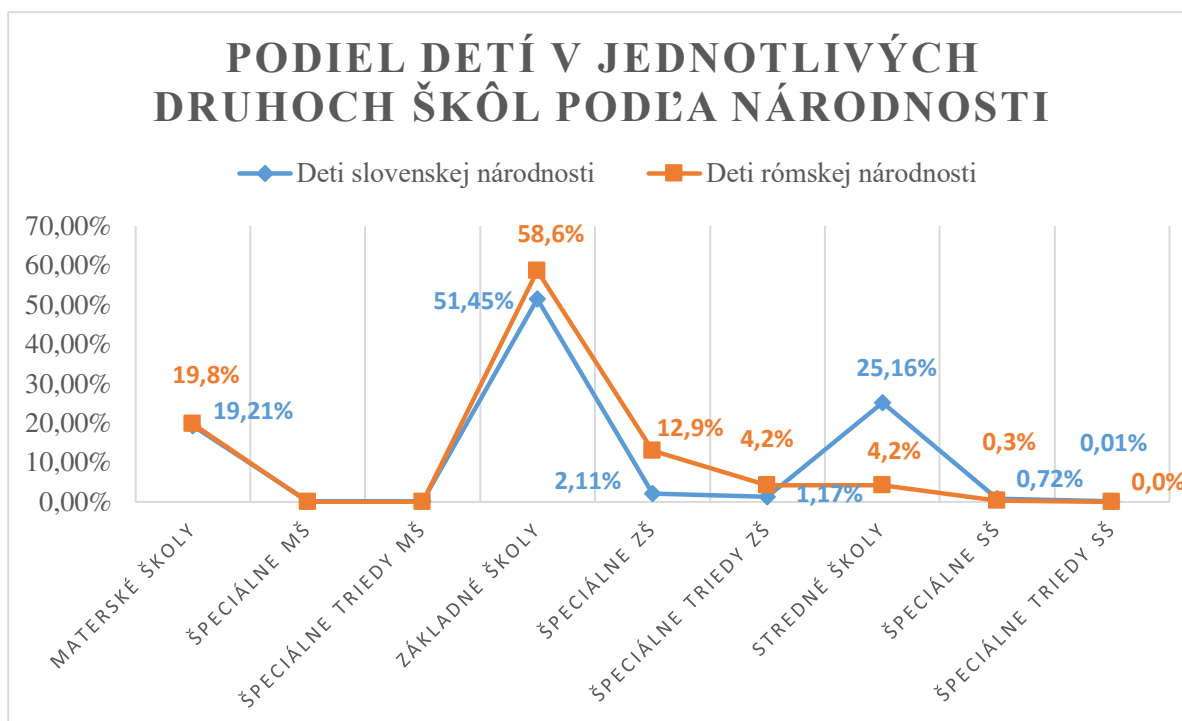
⁸⁰ Problém skrytej etnicity chce CVTI SR riešiť tvorbou rezortného systému, ktorý bude založený na jednotlivých registroch. Register detí, žiakov a poslucháčov by mal byť prepojený s Registrom obyvateľov SR. V Registri detí, žiakov a poslucháčov bude okrem iných ukazovateľov aj ukazovateľ za národnosť, trvalé bydlisko, sociálne znevýhodnenie a najvyššie dosiahnuté vzdelanie rodičov. Kombináciou trvalého bydliska a sociálneho znevýhodnenia by následne bolo možné odhadnúť približný počet žiakov rómskeho etnika, ak sa nebudú všetci hlásiť k rómskej národnosti.

⁸¹ Z odpovede CVTI SR zo dňa 27. 1. 2017 na otázky týkajúce sa evidencie počtu diagnostík u rómskych detí [cit. 2017-03-13].

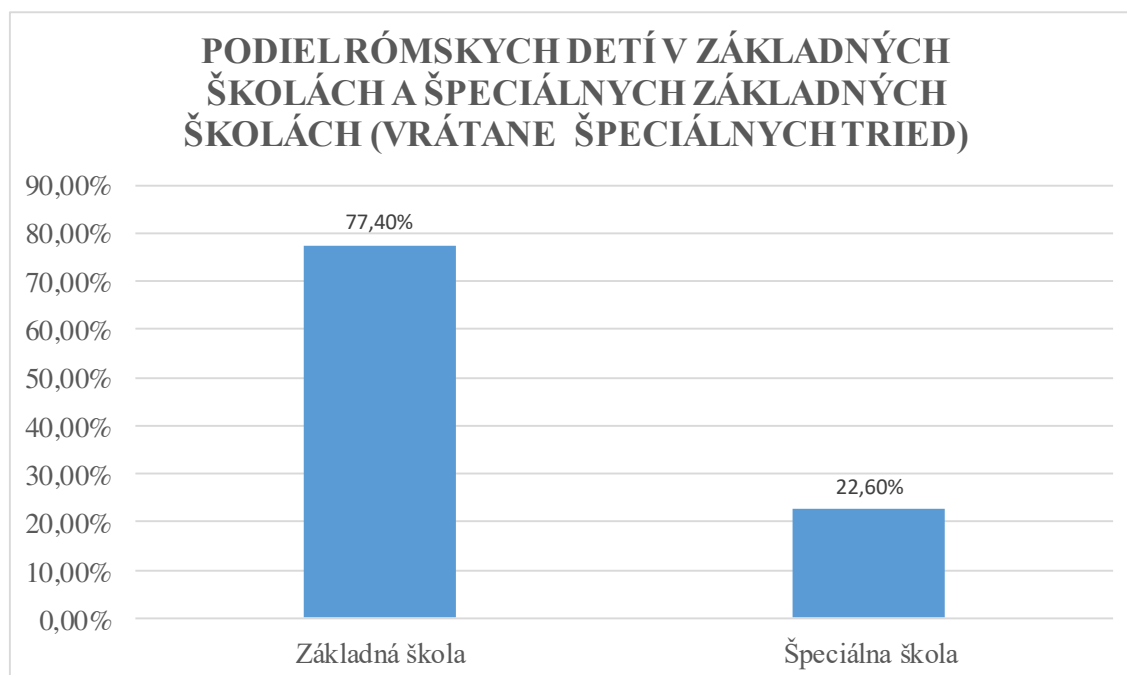
Graf č. 1 – Podiel rómskych detí v jednotlivých druhoch škôl. Zdroj: CVTI SR

Graf č. 2 – Podiel detí slovenskej národnosti a rómskej národnosti v jednotlivých druhoch škôl - porovnanie. Zdroj: CVTI SR

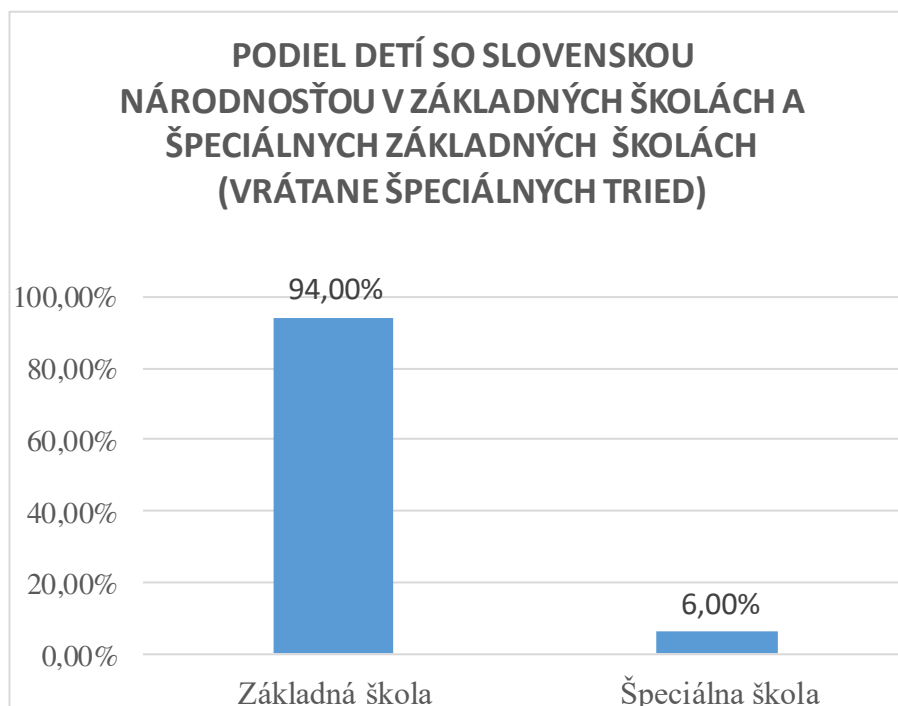

Graf č. 3 – Podiel zastúpenia žiakov rómskej národnosti v rámci stupňa základného vzdelania. Zdroj: CVTI SR

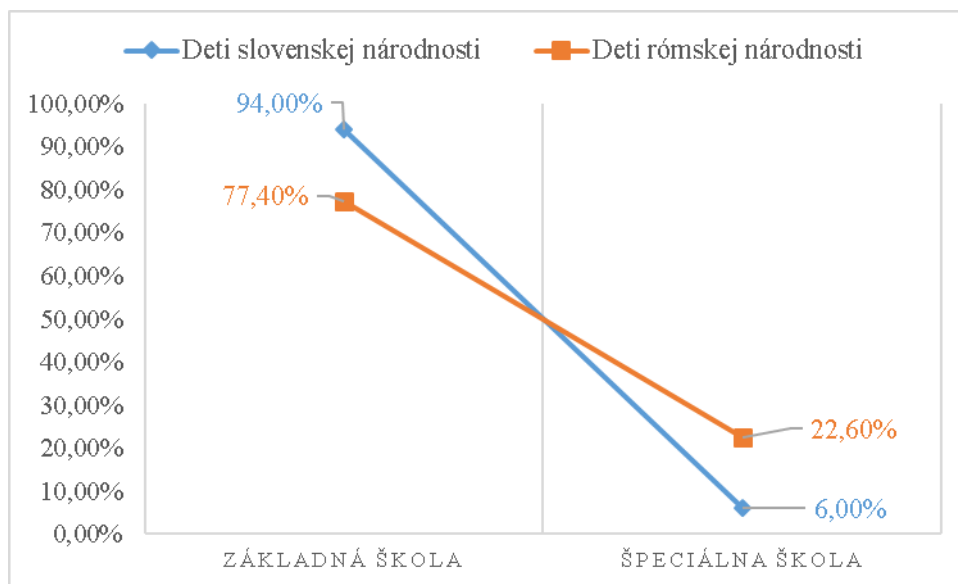

V porovnaní s percentuálnym zastúpením majoritnej skupiny detí a žiakov (s príslušnosťou k slovenskej národnosti) osobitne v základných školách a osobitne v špeciálnych základných školách vrátane špeciálnych tried na základných školách (graf č. 4) je percentuálny podiel u rómskej národnosti niekoľkonásobne vyšší v prospech špeciálneho školstva (graf č. 5).

Graf č. 4 - Podiel zastúpenia žiakov slovenskej národnosti v rámci stupňa základného vzdelania. Zdroj: CVTI SR

Graf č. 5 – Vzájomné porovnanie percentuálneho zastúpenia žiakov rómskej národnosti a žiakov slovenskej národnosti v rámci stupňa základného vzdelania. Zdroj: CVTI SR

Percentuálne vysoký podiel žiakov rómskej národnosti v špeciálnych základných školách vrátane špeciálnych tried základných škôl indikuje pretrvávajúci problém so zaradovaním detí rómskej národnosti do základných škôl spočívajúci v častokrát nesprávnej diagnostike, a to napriek zmenám, ktoré priniesla novela školského zákona č. 188/2015 Z. z.

O to zarážajúcejšia je skutočnosť, že (podľa odpovede Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie) nie sú v diagnostickej praxi pri zaradovaní detí do jednotlivých druhov základných škôl používané ani sa nepripravujú psychodiagnostické nástroje v rómskom jazyku. Psychologické testy neexistujú v SR ani v jazykoch iných národnostných menšín. Situácia pri testovaní dieťaťa z rómskej komunity, ktoré nerozumie dostatočne štátnemu jazyku, sa rieši v CPPPaP obvykle rôznym spôsobom (vylúčením verbálnych častí testov, využitím vlastných znalostí rómčiny, účasťou tretej osoby so znalosťou rómčiny u menej komplexných verbálnych úloh).

Uvedená skupina detí je v prípade slabej znalosti štátneho jazyka v rámci testovania znevýhodnená. Aplikácia testov v rómčine je však spojená s viacerými praktickými problémami (dieťa môže komunikovať miestnym dialektom, samotný preklad testov nerieši socio-kultúrne znevýhodnenie v situácii testovania, pretože testy nemusia reflektovať špecifické skúsenosti týchto detí, resp. absenciu určitého druhu vedomostí). Kompenzáciou v tejto oblas-

ti by mohla byť príprava detí v základných školách s vyučovacím jazykom rómskym na stupni primárneho vzdelávania (napr. v kombinácii so štátnym jazykom).⁸²

Skutočnosť, že nesprávna diagnostika je aj naďalej problémom potvrdzujú aj plánované úlohy Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komuniky (ďalej v texte len „ÚSV SR pre RK“)⁸³, medzi ktorými je deklarovaný rozvoj pilotného modelu procesu diagnostiky a rediagnostiky detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami s cieľom zvýšiť ich úspešnosť pri dosahovaní vzdelávacích výsledkov. Obdobne možno niektoré úlohy identifikovať v Programovom vyhlásení vlády SR na roky 2016 - 2020⁸⁴ alebo v Národnom programe rozvoja výchovy a vzdelávania UČIACE SA SLOVENSKO.⁸⁵

V procese vzdelávania v špeciálnej základnej škole síce existuje fakultatívna možnosť z vlastného podnetu pedagóga (špeciálny pedagóg, triedny učiteľ, riaditeľ školy) navrhnuť rediagnostiku dieťaťa, v praxi špeciálnych základných škôl sa táto možnosť uplatňuje skôr výnimočne a môže byť ovplyvnená aj rôznymi nesúvisiacimi motívmi (napr. spôsob financovania v školstve).

⁸² V roku 2016 nebola do siete škôl a školských zariadení SR zaradená žiadna základná škola s vyučovacím jazykom rómskym.

⁸³ Z odpovede ÚSV SR pre RK na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-08].

⁸⁴ V oblasti integrácie marginalizovaných komunít vláda pripraví zmenu diagnostiky žiakov základných škôl s cieľom minimalizovať presmerovanie žiakov z marginalizovaných komunít do špeciálnych škôl a tried. Úrad vlády SR [online]. ©1998-2017 [cit. 2017-08-13]. Dostupné na:

http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf

⁸⁵ MŠ SR [online]. ©2017 [cit. 2017-08-13]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/tezy-k-narodnemu-programu-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/>

Je preto potrebné hľadať východiská riešenia súčasného stavu v právnej rovine a v rovine zefektívnenia diagnostickej praxe (bez nutnosti realizovať celoplošnú rediagnostiku). Osobitne je nevyhnutné zamerať sa na metódi-ku diagnostiky detí z rómskej komunity.

5.3 Prekážky ďalšieho vzdelávania pre absolventov špeciálnych základných škôl

Nevhodné zaradenie dieťaťa (nielen) z rómskej komunity do špeciálnej základnej školy následne vyúsťuje do problematického uplatnenia v živote s dosiahnutým stupňom vzdelania a naráža na spomenuté prekážky v prípade záujmu o dosiahnutie vyššieho stupňa vzdelania.

Stredisko pri svojej činnosti, v rámci vybavovania podnetov, identifikovalo ako potenciálne diskriminačné, resp. znevýhodňujúce vybrané ustanovenia školského zákona pri získavaní jednotlivých stupňov základného vzdelania. V dôsledku ich aplikácie dochádza k znevýhodneniu tých žiakov, ktorí absolvovali alebo absolvujú špeciálne základné školy (v ktorých sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie podľa vzdelávacích programov pre žiakov s mentálnym postihnutím) s nadpriemernými študijnými výsledkami (absolvovanie s vyznamenaním).

Problém identifikovaný Strediskom spočíva v dodatočných bariérach rôzneho charakteru, ktorým sú zmienení absolventi vystavení v porovnaní s absolventmi iných špeciálnych základných škôl (pre žiakov so zdravotným znevýhodnením), prípadne v porovnaní s absolventmi bežných základných škôl. Absolvovaním posledného ročníka uvedenej kategórie špeciálnej základnej školy získava žiak s mentálnym postihnutím len primárne vzdelanie (v zmysle § 16 ods. 3 písm. a) školského zákona), ktoré zodpovedá absolvovaniu posledného ročníka ucelenej časti vzdelávacieho programu odboru vzdelávania pre prvý stupeň bežnej základnej školy.

Nevyhnutným zákonným predpokladom na pokračovanie vo vzdelávaní vo vzdelávacom programe stredného odborného vzdelávania alebo úplného stredného odborného vzdelávania (so štátnou maturitnou skúškou)⁸⁶ je získanie nižšieho stredného vzdelania, ktoré je ekvivalentom absolvovania posledného ročníka ucelenej časti vzdelávacieho programu odboru

⁸⁶ Podľa § 62 ods. 5 a 6 školského zákona môže byť do prvého ročníka vzdelávacieho programu stredného odborného vzdelávania alebo úplného stredného odborného vzdelávania prijatý uchádzač, ktorý získal nižšie stredné vzdelanie podľa § 16 ods. 3 písm. b) a zároveň splnil podmienky prijímacieho konania stanovené príslušnou školou.

vzdelávania pre druhý stupeň bežnej základnej školy (sekundárne vzdelanie podľa § 16 ods. 3 písm. b) školského zákona).

Po absolvovaní špeciálnej základnej školy pre žiakov s mentálnym postihnutím sa dosiahnuté vzdelanie nepovažuje za získanie nižšieho stredného vzdelania, a teda plnohodnotné absolvovanie základnej školy, tak ako je to u bežných základných škôl. Uvedená situácia nastáva aj v prípade, ak absolvent špeciálnej základnej školy pre žiakov s mentálnym postihnutím kontinuálne pokračuje vo vzdelávaní na strednej škole (učilište) v rámci nižšieho stredného odborného vzdelávania (nižšie sekundárne vzdelanie podľa § 16 ods. 4 písm. a) školského zákona). To znamená, že dosiahnuté nižšie stredné odborné vzdelanie nie je považované za dosiahnutie úplného základného vzdelania (nižšie stredné vzdelanie⁸⁷) napriek tomu, že súhrnná doba oboch druhov vzdelávania presiahne spolu obdobie povinnej školskej dochádzky - desať rokov.⁸⁸

5.3.1 Problémy vyplývajúce z absolvovania špeciálnej základnej školy

Špeciálne základné školy pre žiakov s mentálnym postihnutím (vrátane ľahkej mentálnej retardácie) neposkytujú náročnejšie formy vzdelávania za účelom dosiahnutia plnohodnotného základného vzdelania ekvivalentného druhému stupňu základnej školy – nižšie stredné vzdelanie. V učebných osnovách absentujú niektoré výučbové predmety, resp. náročnosť a rozsah vyučovanej materie je na nižšom stupni, čo je vzhľadom na špecifickosť cieľovej skupiny vzdelávania prirodzené a objektívne nevyhnutné. Ako problematická sa tu javí skutočnosť, že vo vzdelávacom procese sa nerozlišuje medzi žiakmi s vynikajúcimi študijnými výsledkami, ktorí by boli schopní absolvovať náročnejšie výučbové postupy alebo aj ďalšie (absentujúce) výučbové predmety (ktoré špeciálna základná škola neposkytuje) a ostatnými žiakmi.

Na základe tejto absencie odlišných výkonnostných požiadaviek v závislosti od rozdielnych študijných výsledkov sú fakticky znevýhodnení žiaci pri prijímaní do prvého ročníka vzdelávacieho programu stredného odborného vzdelávania alebo dokonca úplného stredného odborného vzdelávania⁸⁹ bez toho, aby to sami dokázali ovplyvniť. Školský zákon im totiž v zmysle vyššie uvedených ustanovení neumožňuje, aby také vzdelanie mohli bezprostredne absolvovať. Uchádzač so záujmom o vzdelanie na zmienenom vyššom stupni vzdelávania

⁸⁷ Ustanovenie § 16 ods. 3 písm. b) školského zákona.

⁸⁸ Pozri ustanovenie § 19 ods. 2 školského zákona.

⁸⁹ Napríklad gymnáziá; v praxi však o takéto prípady pôjde skôr výnimočne.

musí v súlade s platným právnym stavom nevyhnutne absolvovať školou fakultatívne organizované vzdelávanie na získanie stupňa vzdelania podľa § 16 ods. 3 písm. b) školského zákona, t. j. úplné nižšie stredné vzdelanie ako základný formálno-právny predpoklad prijatia na školu vyššieho stupňa (bez ohľadu na ďalšie školou vyžadované kritériá prijatia).

Stredisko v tejto súvislosti preto poukazuje na systémovú prekážku, vyplývajúcu jednak z praxe zaraďovania detí do jednotlivých druhov základných škôl, jednak z nereflektovania objektívnych študijných výsledkov dosiahnutých na špeciálnych základných školách pre žiakov s mentálnym postihnutím, keďže u nich nedochádza k prehodnocovaniu diagnostiky vo väzbe na dosiahnuté výsledky.

Dodatočné získanie nižšieho stredného vzdelania pre vymedzenú skupinu absolventov špeciálnych základných škôl pre žiakov s mentálnym postihnutím je možné získať v „kurzoch“ organizovaných v bežných základných školách⁹⁰ alebo v stredných odborných školách (od 1. 1. 2013)⁹¹, ktoré sa končia komisionálnou skúškou zo všetkých vyučovacích predmetov.⁹² Napriek tejto možnosti, o ktorej absolvent nemusí mať vedomosť, je jej uplatnenie spojené s určitými objektívnymi a subjektívnymi praktickými problémami. Organizácia zmienených kvalifikačných kurzov je zásadne dobrovoľná a nie každá škola pristupuje k ich realizácii z viacerých dôvodov (napr. personálne možnosti). Ako vyplýva z praxe, základné a stredné školy nemajú záujem o organizovanie vzdelávania na získanie sekundárneho vzdelania.

Organizovať kurzy možno v dennej alebo externej forme štúdia. Ich organizácia je relevantná pre širší okruh osôb, a teda nielen pre absolventov špeciálnych základných škôl, z ktorých mnohé môžu byť už dlhodobo zárobkovo činné.⁹³ V bežnej životnej situácii a vzhľadom na možnosti školy preto pôjde skôr o preferovanie externej formy štúdia, na ktorú sa žiak musí pripravovať samoštúdiom, pričom u osôb vo vyššom veku môže byť také dodatočné vzdelávanie čiastočne dehonestujúce. V tejto súvislosti je záujemca o kurz často vystavený existenčným problémom. Absolvovanie chýbajúceho stupňa vzdelania v externej forme je spoplatnené a s ohľadom na dosiahnutý vek v čase absolvovania špeciálnej základnej školy môže byť absolvent nútený aktívne sa zapojiť na trhu práce a uchádzať sa o zamestnanie. Externá forma štúdia paralelne popri zamestnaní pritom vylučuje možnosť uplatnenia dávok

⁹⁰ Podľa ustanovenia § 30 ods. 5 školského zákona.

⁹¹ Podľa ustanovenia § 40 ods. 4 školského zákona.

⁹² Preukazuje sa tým splnenie výkonových štandardov stanovených pre sekundárne vzdelanie.

⁹³ Ide napríklad o osoby, ktoré ukončia základnú školu v nižšom ako deviatom ročníku alebo deviaty ročník ukončia neúspešne a tým nezískajú sekundárne vzdelanie.

sociálnej pomoci. V uchádzaní o zamestnanie je pritom uchádzač stále determinovaný dosiahnutým stupňom vzdelania.

ODPORÚČANIA

Stredisko odporúča MŠVVaŠ SR:

1. Zmapovať a navrhnúť optimalizáciu dostupných foriem podpory absolventov špeciálnych základných škôl, ktorí prejavia záujem o získanie nižšieho stredného vzdelania (sekundárne vzdelanie).
2. Vykonať prieskum súčasného reálneho stavu v oblasti organizovania vzdelávania na získanie nižšieho stredného vzdelania (sekundárne vzdelanie) základnými a strednými odbornými školami a v nadväznosti na to navrhnúť opatrenia na zvýšenie ich dostupnosti.
3. Vykonať prieskum súčasného reálneho stavu uskutočňovania rediagnostiky v špeciálnych základných školách pre žiakov s mentálnym postihnutím.
4. Umožniť individuálnu úpravu vzdelávacieho programu smerom k zvýšenej náročnosti vzdelávania v špeciálnej základnej škole pre deti s mentálnym postihnutím, ktoré vykazujú lepšie intelektuálne schopnosti ako sa predpokladalo na základe realizovanej diagnostiky, a to za účelom dosiahnutia nižšieho stredného vzdelania (sekundárne vzdelanie).
5. Preskúmať možnosti vytvorenia špeciálnych tried na stredných odborných školách pre vybrané odbory vzdelávania, kde ľahšia mentálna porucha nie je prekážkou v pokračovaní vo vzdelávaní.

6 NÁSILIE NA ŽENÁCH

Problematika násilia na ženách je neutíchajúcim problémom v spoločnosti. Násilie vo všeobecnosti možno definovať ako každú formu ubližovania, vyhrážania sa, prejavu nadvlády, fyzického, sexuálneho a psychického nátlaku či zneužívania moci. Násilie sa zväčša stotožňuje práve s fyzickým násilím, ale má aj viacero iných foriem.

Často sa stretávame aj s konkrétnejším vymedzením pojmu domáce násilie. Väčšina domáceho násilia je páchaná práve na osobách ženského pohlavia. Dôvodom je často práve fakt, že ženy sú spravidla fyzicky slabšie ako muži. Zákony však často obsahujú len rodovo neutrálne formulácie. V medzinárodných dohovoroch a dokumentoch sa často stretávame s užším vymedzením pojmu – násilie na ženách.⁹⁴ Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem násilia na ženách definuje násilie na ženách ako⁹⁵ „*akýkoľvek čin násilia založený na rodovej nerovnosti, ktorého dôsledkom je, alebo ktorý smeruje k fyzickému, sexuálnemu alebo psychickému poškodeniu trpiacej ženy, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akémukoľvek obmedzeniu slobody, či už vo verejnom, alebo súkromnom živote*“.

⁹⁴ HAMRANOVÁ, D. Násilie páchané na ženách z legislatívneho hľadiska (trestné činy so skutkovou podstatou vzťahujúce sa na násilie páchané na ženách). In: epi [online] 2016. [cit. 2017-03-08]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/nasilie-pachane-na-zenach-z-legislativneho-hladiska.htm>

⁹⁵ Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách

Stredisko sa aj v predchádzajúcich rokoch opakovane venovalo násiliu na ženách. Zaoberalo predovšetkým definovaním základných pojmov, objasnením termínov ako násilie na ženách či rodová ideológia, ale predovšetkým aktuálnymi problémami rezonujúcimi v danom roku.

Tento rok sa zameriame najmä na vnímanie rodovo-podmieneného násillia v SR, vyplývajúceho z aktuálnych výsledkov štatistického skúmania, aktuálnu situáciu ohľadom ratifikácie Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácemu násilliu a o boji proti nemu (ďalej v texte ako „Istanbulský dohovor“), ako aj na stav násillia na ženách a problémy, ktoré rezonovali v SR v roku 2016.

Z odporúčaní, ktoré uviedlo Stredisko vo svojej Správe o LP za rok 2015, boli niektoré priebežne naplňvané. Ide predovšetkým o odporúčania týkajúce sa zvyšovania počtu bezpečných domov pre týrané ženy, zabezpečovanie plynulosti fungovania národnej bezplatnej linky pre ženy zažívajúce násilie (ďalej v texte ako „národná linka“) a Koordinačno-metodického centra pre rodovo podmienené a domáce násilie (ďalej v texte ako „koordinačno-metodické centrum“).

Najzávažnejšie a najdôležitejšie odporúčanie týkajúce sa prijatia právnej úpravy zameranej na domáce násilie, ani odporúčanie pre SR urýchliť ratifikáciu Istanbulského dohovoru (prijatého Radou Európy ešte v roku 2011) však doposiaľ splnené neboli.

Za pozitívny fakt možno považovať to, že z dlhodobého hľadiska pozorujeme pokles násilnej kriminality v SR. Znížil sa aj počet vražd žien v partnerských vzťahoch.⁹⁶ Výrazný posun možno tiež sledovať v ohlasovaní trestných činov v oblasti partnerského a sexuálneho násillia, ktoré sa značne zvýšilo. Dôvodom môže byť väčšia dôvera v authority, ako aj väčšia odhodlanosť žien riešiť tento problém.

Stredisko preto naďalej zdôrazňuje potrebu zvyšovať dôveru týraných žien v authority, aby bolo čo najviac takýchto trestných činov nahlásených a objasnených. Tomu môže pomôcť aj vzdelávanie príslušníkov a príslušníčiek PZ SR a osôb, ktoré prichádzajú pri nahlásovaní trestných činov do kontaktu s obeťami násillia. Vedomosť príslušníkov a príslušníčiek PZ SR o problematike násillia na ženách a spôsoboch jeho riešenia, ako aj správna komunikácia s obeťou násillia môže veľmi pozitívne ovplyvniť riešenie situácie násillia na ženách v SR.

⁹⁶ Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené násilie, Štatistiky.
<http://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/informacie/vyskumy-a-statistiky/statistiky/>

Podľa odpovede MV SR, bolo na základe Evidenčno-štatistického systému kriminality, evidovaných 453 podaní pre podozrenie zo spáchania trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona. Najčastejšie bola obeťou tohto trestného činu osoba ženského pohlavia a páchatelom osoba mužského pohlavia.⁹⁷ Prevalu obetí násilia ženského pohlavia potvrdila aj riaditeľka Aliancie žien Slovenska, Katarína Farkašová, ktorá uviedla, že podľa jej skúseností je to 95 % k 5 % v prospech násilia na ženách.⁹⁸

Na poradenské centrum Občianske združenie (ďalej v texte ako „OZ“) Pomoc rodine sa v roku 2016 obrátilo 136 žien, z toho 49 žien sa na poradenské centrum obrátilo v danom roku prvýkrát. Najčastejšie bol násilníkom súčasný a/alebo bývalý partner. V podnetoch prevažovalo hlavne psychické násilie. Nasledovalo fyzické a ekonomické násilie, izolácia a prenasledovanie. Najmenej často sa jednalo o sexualizované násilie.⁹⁹

OZ Žena v tiesni zaznamenalo v roku 2016 nárast podnetov o 100, pričom špecializované poradenstvo poskytovali naďalej aj ženám z minulých rokov, v počte 97. Za najčastejšieho páchatel'a násilia označovali obeť rovnako partnera alebo manžela. Vzhľadom na typ násilia sa v podnetoch OZ Žena v tiesni vyskytovalo najčastejšie násilie psychické, ktoré bolo prítomné v 90 % prípadov. V 60 % podnetov bolo zaznamenané fyzické násilie, v 30 % ekonomické. Sexualizované násilie bolo spomenuté v 10 % prípadov.¹⁰⁰

Ďalšie oslovené organizácie poskytujúce pomoc týraným ženám nám odpoveď nedoručili.

6.1 Vnímanie rodovo-podmieneného násilia v Slovenskej republike

Obraz o tom, ako obyvatelia Slovenska vnímajú rodovo-podmienené násilie nám pri-niesli výsledky Eurobarometra, ktorý bol zrealizovaný v roku 2016. Výskum zasadzuje násilie na ženách do širšieho kontextu, poukazuje na chápanie tejto problematiky z rôznych hľadísk. Umožňuje tak pozorovať, aké je na Slovensku povedomie o tejto problematike, do akej miery je vnímaná za problematickú, a či ju sú ľudia schopní a ochotní ju riešiť.

⁹⁷ Z odpovede MV SR vo veci štatistiky evidovaných podaní pre podozrenie zo spáchania trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona [cit. 2017-03-02].

⁹⁸ MIHALÍK, M., SLÁDKOVÁ, E. Boj proti domácejmu násiliu. Televízna stanica Bratislava, Metro dnes o 18:00.

⁹⁹ Z odpovede OZ Pomoc rodine vo veci štatistiky prijatých podnetov ohľadom násilia na ženách [cit. 2017-02-28].

¹⁰⁰ Z odpovede OZ Žena v tiesni vo veci štatistiky prijatých podnetov ohľadom násilia na ženách [cit. 2017-03-01].

Približne 27 % opýtaných Slovákov si myslí, že v SR nie je násilie na ženách bežné, 3 % si dokonca myslia, že v SR nie je násilie na ženách vôbec rozšírené.¹⁰¹ Výskum zameraný na násilie na ženách, ktorý bol zrealizovaný European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) v roku 2014, však potvrdil, že v SR zažilo násilie od partnera alebo iného muža až 34 % žien vo veku od 15 rokov. Týmto výsledkom sa Slovensko zaradilo nad európsky priemer v počte žien, ktoré zažili násilie.¹⁰² Aj na základe týchto údajov je možné konštatovať, že medzi ľuďmi, žiaľ, nie je vedomie o tom, aká páľčivá je otázka násillia na ženách v našej krajine.

Respondenti a respondentky sa zhodli, že častejšie je domáce násilie namierené voči ženám ako voči mužom. 5 % Slovákov a Sloveniek považuje násilie na ženách za akceptovateľné v určitých situáciách a 23 % si myslí, že násilie na ženách síce nie je akceptovateľné, ale nie za každých okolností by malo byť právne postihnutelné. Dokonca až približne 19 % opýtaných sa domnieva, že pohlavný styk s partnerom bez jeho súhlasu síce nie je správny, ale možno ho považovať za ospravedlniteľný. Za úplne neakceptovateľné a vždy postihnutelné právom považuje násilie na ženách 67 % Slovákov a Sloveniek. Tým sa SR zaradila do hlbokého podpriemeru, keďže v priemere 84 % Európanov a Európaniek považuje násilie na ženách za úplne neakceptovateľné a postihnutelné za každých okolností.

Násilie na svojich známych, priateľoch či rodine (v prípade osôb ženského pohlavia), postrehlo 10 % opýtaných Slovákov a Sloveniek. Keď sa však jednalo o susedstvo a okolie, nie bezprostredných známych, údaj vzrástol na 19 %. Hoci mnohí z respondentov a respondentiek poznajú obeť domáceho násillia, až v 37 % prípadov sa rozhodli o prípade ďalej nehovoriť. Za najčastejší dôvod, prečo sa rozhodli mlčať uvádzali, že to nie je ich vec.

¹⁰¹ SpecialEurobarometer: Report: Gender- based violence, 2016. [cit. 2017-03-02]. <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2115>

¹⁰² FRA. Violence against women survey, 2014. [cit. 2017-03-02]. <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>

Domáce násilie by však nemalo byť považované len za vec páchatel'a a obeť.¹ Laxným prístupom sa situácia nevyrieši a obeť je často traumatizovaná a kvôli tomu neschopná situáciu riešiť. Pokiaľ má osoba vedomosť o páchanom násilí, môže podať trestné oznámenie.

Pokiaľ však má osoba vedomosť o týraní blízkej alebo zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona, a ak takýmto konaním dôjde k spôsobeniu ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti, alebo je na týranej osobe páchaný čin z osobitného motívu, je táto osoba povinná toto konanie ohlásiť.¹⁰³ Inak jej hrozí trest odňatia slobody až na tri roky.¹⁰⁴

Z výsledkov výskumu možno odvodiť nelichotivú skutočnosť, že obyvatelia SR nevnímajú násilie na ženách až tak intenzívne, akým tento problém v skutočnosti je. Neuvedomujú si jeho dôsledky, a aj keď poznajú prípady týraných žien, nemajú záujem tento fakt riešiť. Ak by sa tak aj rozhodli, nevedeli by, na koho sa obrátiť.

To znamená, že stále existuje veľmi nízke povedomie Slovákov a Sloveniek o zariadeniach a organizáciách, ktoré môžu obetiam poskytnúť pomoc. Z toho vyplýva potreba hovoriť o tomto probléme a ukázať ľuďom na koho sa obrátiť, nielen v prípade, že násilie zažívajú oni sami, ale aj blízka osoba v ich okolí.

Napriek tomu, že v roku 2015 vzniklo pod MPSVaR SR Koordinačno-metodické centrum a bola zriadená národná linka, medzi obyvateľmi SR stále nie je dostatočná vedomosť o ich existencii. Preto je potrebné neustále informovať obyvateľov SR o možnostiach pomoci obetiam domáceho násillia a zdôrazňovať závažnosť domáceho násillia a potrebu jeho riešenia.

6.1.1 Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené násilie a národná linka pre ženy zažívajúce násilie

V rámci Národného akčného plánu na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách na roky 2014 - 2019 (ďalej v texte ako „NAP“) bola MPSVaR SR uložená úloha zriadiť koordinačno-metodické centrum a zabezpečiť jeho trvalú udržateľnosť. Zriadenie koordinačno-metodického centra sa viaže na NAP, ako aj na odporúčania Výboru OSN pre odstránenie diskriminácie žien. Koordinačno-metodické centrum, spolu s národnou linkou je jednou z úloh stanovených v Istanbulskom dohovore. Koordinačno-metodické centrum funguje od mája 2015 a národná linka od 1. februára 2015.

¹⁰³ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

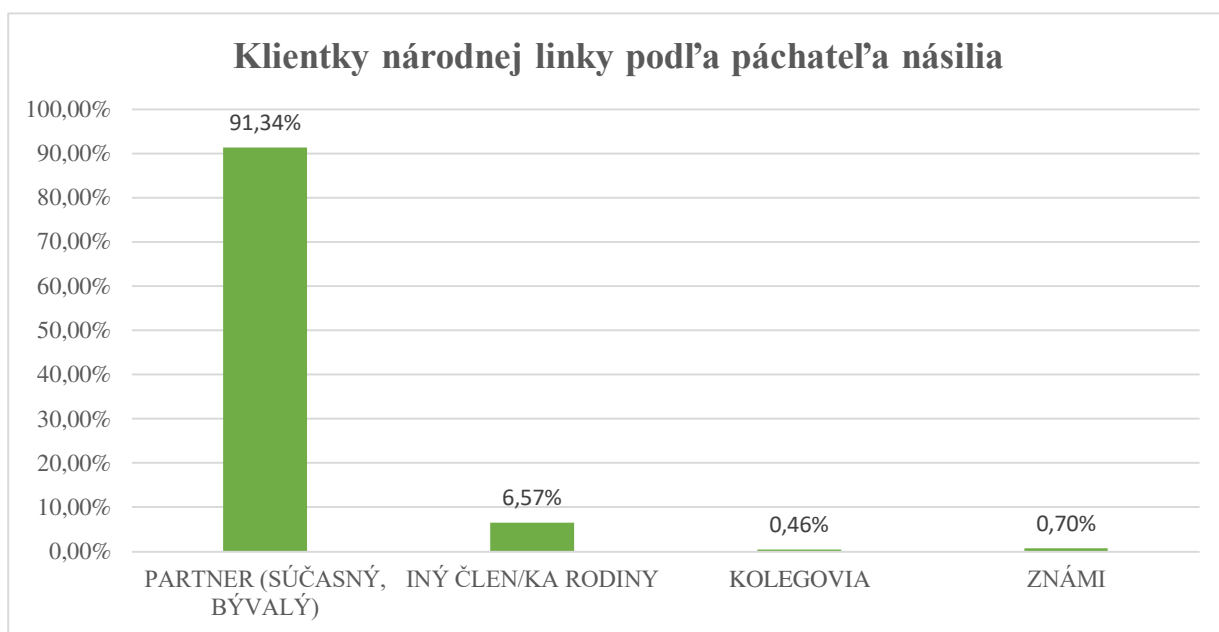
¹⁰⁴ Podľa § 340 ods. 1 Zákona č. 300/2005 Z.z. Trestného zákona „Kto sa hodnoverným spôsobom dozvie, že iný spáchal zločin, na ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou najmenej desať rokov, alebo niektorý z trestných činov korupcie uvedených v treťom diele ôsmej hlavy osobitnej časti, a taký zločin alebo trestný čin neoznámí bez odkladu orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru, alebo namiesto toho, ak ide o vojaka, svojmu nadriadenému alebo služobnému orgánu, a ak ide o osobu vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo výkone väzby príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.“

V Správe o LP za rok 2015 sme uviedli, že národná linka vybavila 6 073 telefonátov, z ktorých 2 829 predstavovali telefonáty od žien, ktoré zažívali násilie. Podľa odpovede MPSVaR SR, bolo v roku 2016 národnou linkou prijatých 3 654 hovorov. V uplynulom roku teda národná linka prijala približne o 40 % menej hovorov, ako tomu bolo v roku 2015. Možno predpokladať, že v roku 2015, kedy národná linka vznikla a bola okolo nej zorganizovaná informačná kampaň, bola viac v povedomí občanov SR, a preto v danom roku prijala viac hovorov.

Z celkového počtu prijatých hovorov však podľa odpovede MPSVaR SR „nie je možné určiť presný počet hovorov týkajúcich sa len násilia páchaného na ženách a jednotlivé kategórie podľa volajúcich, t. j. či linku kontaktovala priamo žena zažívajúca násilie alebo niekto z jej okolia. Navyše, niektoré klientky kontaktujú linku opakovane, čo tiež nie je možné rozlíšiť v rámci štatistického vykazovania.“

Podľa databázy klientok národnej linky, je najčastejším páchatelom súčasný alebo bývalý partner alebo manžel, a to vo viac ako 90 % prípadov.

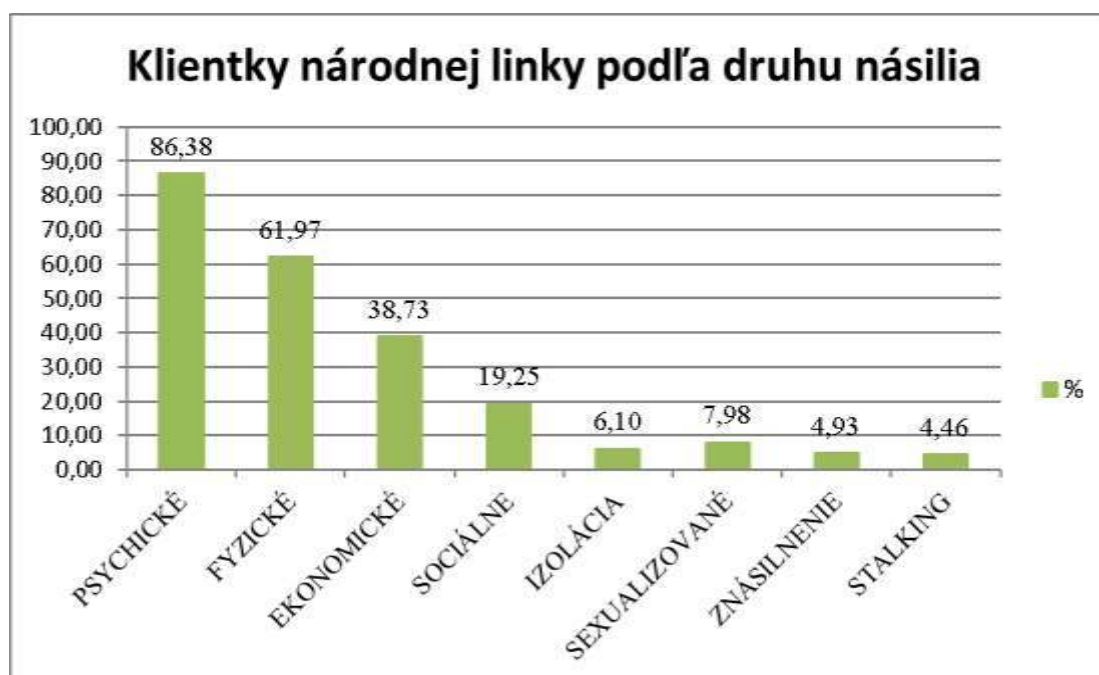
Graf 1- Percentuálny podiel páchatel'ov domáceho násilia na klientkách národnej linky (MPSVaR SR)

Najčastejší typ násilia, ktoré ženy zažívajú, je násilie psychické, nasleduje násilie fyzické a ekonomické.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Z odpovede MPSVaR SR ohľadom štatistiky prípadov národnej linky pre ženy zažívajúce násilie [cit. 2017-03-13].

Graf 2- Percentuálny podiel druhov násilia páchaného na klientkach národnej linky (MPSVaR SR)

Psychické násilie, nasledované fyzickým a ekonomickým malo rovnakú následnosť, akú vykazovali aj štatistiky podnetov iných oslovených organizácií. Preto možno skonštatovať, že ženy v SR, na ktorých je páchané násilie, pociťujú najčastejšie psychické násilie.

6.1.2 Bezpečné domy a poradenské služby pre týrané ženy

V SR stále nie je dostatok zariadení, ktoré by pomáhali týraným ženám. V piatej a šiestej periodickej správe SR k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (za obdobie rokov 2008 – 2013) je uvedený údaj z roku 2013, kedy bolo zistené, že na Slovensku je k dispozícii 52 zariadení poskytujúcich služby pre týrané ženy.¹⁰⁶

Podľa minimálnych štandardov Rady Európy by však malo byť na Slovensku približne 240 zariadení tohto typu. Riaditeľka odboru rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí MPSVaR SR, Ing. Oľga Pietruchová, M.A., tvrdí, že v roku 2017 by sa SR mala dostať na tri štvrtiny z tohto počtu.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Piata a šiestea periodickej správy Slovenskej republiky k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (za obdobie rokov 2008 – 2013). [cit. 2017-03-08].

¹⁰⁷ KUKELKA, M., BARBORÁK, J. Nové centrum pre týrané ženy. Rádio Slovensko, Rádiožurnál Slovenského rozhlasu 7. 2. 2016. o 18:00.

Aj keď snahu o zvyšovanie počtu takýchto zariadení, a to najmä v oblastiach, kde je počet týraných žien pomerne častý, možno hodnotiť pozitívne. Stredisko pripomína, že vzhľadom na pomerne vysoký počet žien zažívajúcich násilie je neustále potrebné túto sieť centier a bezpečných domovov pre ženy rozširovať.

Naviac, nie veľmi pozitívnu správou je, že napriek nízkemu počtu zariadení poskytujúcich služby pre obeť násilia, bolo jedno zrušené. Ide o centrum Maják nádeje, n.o., ktoré poskytovalo poradenské a ubytovacie služby pre obeť násilia. Zrušenie tohto centra si vyslúžilo veľkú mediálnu pozornosť, a to najmä vzhľadom na to, že v tomto centre dochádzalo k zanedbávaniu starostlivosti o deti a k netransparentnému hospodáreniu.¹⁰⁸ Najmä z dôvodu zanedbávania starostlivosti detí, však možno považovať odobranie akreditácie tomuto centru za správne rozhodnutie.

Za pozitívnu správu možno považovať fakt, že začiatkom roka 2016 bolo v Bratislave otvorené nové centrum pre týrané ženy. Centrum, ktoré prevádzkuje OZ Domov Dúha vzniklo na utajenom mieste v budove patriacej Bratislavskej župe.¹⁰⁹

Nové akreditované poradenské centrum pre obeť násilia na ženách a deťoch bolo otvorené v roku 2016 aj v Trenčíne. Zariadenie zriadila organizácia Aliancia žien - Cesta späť, o.z.. Dôvodom pre otvorenie takéhoto centra práve v Trenčianskom kraji bol aj fakt, že v tomto kraji je najviac žien, ktoré vyhľadávajú lekársku pomoc v súvislosti s psychickým alebo fyzickým násilím.¹¹⁰

Centrum pre obeť násilia bolo v roku 2016 otvorené aj v Liptovskom Mikuláši. V Žilinskom kraji sa jedná o jediné takúto poradňu, ktorú zriadil štát. V regióne Liptov ide o prvú takúto poradňu. Centrum sociálnych služieb Anima preto bude slúžiť aj ženám z okolitých okresov¹¹¹. Od svojho otvorenia približne v polovici roka 2016 do konca roka už tu vyhľadalo pomoc 35 klientok.¹¹²

¹⁰⁸ JÁNOŠÍKOVÁ, K., STANKAV, V. Maják nádeje môže prísť o akreditáciu. Televízna stanica STV 1, Správy RTVS 9. 10. 2016 o 19:00

¹⁰⁹ KUKELKA, M., BARBORÁK, J. Nové centrum pre týrané ženy. Rádio Slovensko, Rádiožurnál Slovenského rozhlasu 7. 2. 2016. o 18:00.[cit. 2017-02-12].

¹¹⁰ Sieť na pomoc týraným ženám sa rozrášťa. Obecné noviny, č. 19, právna poradňa, s. 21. [cit. 2017-02-12].

¹¹¹ VELECKÝ, M. KVAČKAJOVÁ, M. Otvorili centrum pre obeť násilia. Televízna stanica STV 2, Správy RTVS z regiónov o 17:45. [cit. 2017-02-12].

¹¹² Poradenské centrá pomohli už viac ako tisíce klientov. Obecné noviny, 49, sociálne veci, s. 24. [cit. 2017-02-12].

6.2 Legislatívne zmeny

Za pozitívny posun v oblasti legislatívnych zmien možno považovať novelizáciu zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „zákon o PZ“), ktorá bola zároveň úlohou vyplývajúcou z NAP na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 - 2019 pre MV SR. V rámci novely, ktorá vstúpila do platnosti dňa 1. 1. 2016, bola predĺžená 48-hodinová lehota na vykávanie násilnej osoby zo spoločného obydlija na dobu 10 dní. Táto doba by mala byť dostatočná na zabezpečenie účinnej ochrany obete. Pre ohrozené osoby sa tak vytvára dlhší časový priestor pre vyhľadanie pomoci a riešenie situácie.¹¹³

Od 1. januára 2016 vstúpila do platnosti aj novela zákona č. 372/1990 Z. z. o priestupkoch (ďalej v texte ako „zákon o priestupkoch“), v rámci ktorej bola pozmenená skupina priestupkov proti občianskemu spolunažívaniu. Tu bolo doplnené, že priestupku sa dopustí ten, kto: *„inému ublíži na cti tým, že ho urazí alebo vydá na posmech“* alebo *„úmyselne naruší občianske spolunažívanie vyhrážaním ujmu na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obvinením z priestupku, schválnosťami alebo iným hrubým správaním,“* na blízkej osobe.¹¹⁴

Hoci novely zákona o PZ a zákona o priestupkoch mali na problematiku násilia na ženách pozitívny vplyv, Stredisko upozorňuje, že na to, aby tieto zmeny boli čo najúčinnnejšie, je potrebné dohliadať na ich účinnú implementáciu.

Na Slovensku ale doposiaľ nebola prijatá špeciálna právna úprava týkajúca sa domáceho násilia a neustále sa zotrváva pri úprave obsiahnutej v trestnom práve. Domáce násilie, pokiaľ dosiahne intenzitu trestného činu, napĺňa skutkovú podstatu niektorého z trestných činov proti rodine a mládeži, proti životu a zdraviu, proti slobode a ľudskej dôstojnosti a iné.¹¹⁵

Stredisko by považovalo prijatie zákona o domácom násilí za vhodný krok, a to hlavne vzhľadom na potrebu legislatívneho ukotvenia pojmov ako rodovo-podmienené násilie či ná-

¹¹³ Zákon č. 171/1993 Z. z. Zákon NR SR o Policajnom zbore

¹¹⁴ Zákon č. 372/1990 Z. z. Zákon Slovenskej národnej rady o priestupkoch

¹¹⁵ MAGURSKÁ, Z. Legislatívne pozadie problematiky násilia páchaného na ženách a jeho aspekty v lekárskej praxi. Dostupné na: http://www.esfem.sk/subory/nasilie/legislativne_pozadie_problematiky_nasilia_pachaneho_na_zenach.pdf

silie páchané na ženách. Prijatie takéhoto zákona by umožnilo nielen lepšiu ochranu ženám, na ktorých je páchané násilie, ale umožnilo by aj urýchliť ratifikáciu Istanbulského dohovoru. Od minulého roka sa však neobjavila ani zmienka o zákone o domácom násilí, ktorý bol diskutovaný v roku 2015.

V spoločnosti už dlhší čas rezonuje aj potreba prijatia zákona o ochrane a podpore obetí trestných činov. Prijatie tohto zákona patrí aj medzi potrebné legislatívne opatrenia zabezpečujúce vykonávanie Istanbulského dohovoru. Ten však bude podľa MS SR „*primárne transpozíciou smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVĽ*“. V súčasnosti sa pripravuje paragrafové znenie zákona.¹¹⁶ V odpovedi MS SR sa ďalej uvádza, že „*realizáciou týchto úloh sa sleduje dôsledná ochrana všetkých obetí násilných trestných činov bez akejkoľvek diskriminácie s prihliadnutím na osobitné požiadavky ochrany obetí domáceho násillia a násillia na ženách*.“¹¹⁷

S domácim násillím úzko súvisí aj nová právna úprava neodkladných opatrení v zákone č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „CSP“) ako aj v zákone č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov, ktoré nahradili pojem predbežné opatrenia používané v predchádzajúcej právnej úprave. Súd môže pred, počas ale aj po skončení konania nariadiť neodkladné opatrenie. Pre problematiku násillia na ženách je dôležitá právna úprava vyplývajúca § 325 ods. 2 písm. e) až h) CSP. V rámci neho sú uvedené neodkladné opatrenia, ktoré môžu byť okrem iného uložené aj preto, aby páchatel' domáceho násillia alebo osoba dôvodne podozrivá z takéhoto skutku „*nevstupovala dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva osoba, vo vzťahu ku ktorej je dôvodne podozrivá z násillia,*“ alebo na miesto, kde sa osoba pravidelne zdržuje alebo býva. Neodkladné opatrenie môže byť uložené aj za účelom obmedzenia telefonickej a elektronickej komunikácie, či priblíženia k osobe, ktorá môže byť takýmto konaním ohrozená. V odôvodnených prípadoch má byť chránenej osobe poskytnutá efektívna a objektívna súdna ochrana.¹¹⁸

Napriek viacerým pozitívnym legislatívnym zmenám na zlepšenie situácie obetí domáceho násillia, Stredisko akcentuje, že by bolo vhodné tieto čiastkové zmeny podporiť oso-

¹¹⁶ Z odpovede MS SR ohľadom ratifikácie Istanbulského dohovoru a prípravy potrebnej legislatívy. [cit. 2017-03-1].

¹¹⁷ Z odpovede MS SR ohľadom ratifikácie Istanbulského dohovoru a prípravy potrebnej legislatívy. [cit. 2017-03-1].

¹¹⁸ § 325 zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

bitným komplexným zákonom, ktorý by implementoval dodržiavanie ustanovení Istanbulského dohovoru a definoval problematiku násilia páchaného na ženách.

6.3 Istanbulský dohovor

Istanbulský dohovor bol prijatý na pôde Rady Európy dňa 6. 4. 2011. V súlade s ratifikačným procesom vstúpil do platnosti dňa 1. 8. 2014. Istanbulský dohovor je právne záväzným nástrojom, ktorý ustanovuje štandardy predchádzania násiliu na ženách a dievčatách, ochrany obetí takéhoto násilia a trestania jeho páchatel'ov. Prierezovo Istanbulský dohovor upravuje všetky oblasti, ktoré môžu mať dopad na odstránenie násilia na ženách a pomoc jeho obetiam, t. j. otázky trestného práva hmotného aj procesného, medzinárodnú spoluprácu, monitorovací mechanizmus, zabezpečenia finančných prostriedkov na implementáciu dohovoru a následný boj proti rodovo podmienenému násiliu.¹¹⁹

SR síce podpísala Istanbulský dohovor ešte v roku 2011, ale ani do konca roka 2016 sa nepodarilo ukončiť jeho ratifikáciu. Avizovaný termín (30. 6. 2016) nebol dodržaný a MS SR požiadalo o odklad na predloženie návrhu ratifikácie Istanbulského dohovoru do konca júna roka 2017.

V októbri (14. 10.) 2016 avizovalo MS SR, prostredníctvom svojho hovorca, že ministerstvo má v pláne predložiť návrh do medzirezortného pripomienkového konania do konca roka 2016.¹²⁰ Do konca roka 2016 však nebol žiadny súvisiaci dokument do medzirezortného pripomienkového konania predložený. Dôvodom pre opätovný odklad ratifikácie Istanbulského dohovoru bola, údajne, čo najlepšia príprava slovenskej legislatívy pre ratifikáciu.

Vzhľadom na to, že z uznesenia vlády SR č. 297/2011 úlohy C.2., vyplýva ministerke spravodlivosti SR povinnosť *„predložiť na rokovanie vlády návrh na ratifikáciu dohovoru po vykonaní právnej analýzy a po prijatí potrebných legislatívnych opatrení zabezpečujúcich vykonávanie dohovoru“*, sme sa rozhodli kontaktovať MS SR pre získanie relevantných informácií. Podľa odpovede MS SR bol termín na základe vlastnej žiadosti predĺžený do 30. 6. 2017. V odpovedi je tiež uvedené, že *„predloženie návrhu na ratifikáciu Istanbulského dohovoru do riadneho pripomienkového konania možno očakávať v najbližších týždňoch.“*

¹¹⁹ PAVLÍČKOVÁ, Z., PÁNIKOVÁ, N. Sprievodca ľudskoprávnymi témami Slovenskej republiky voči Európskej Únii. 2016. Dostupné na:

http://www.snslp.sk/CCMS/files/Sprievodca_ludskopravnymi_temami_suvisiacimi_s_clenstvom_SR_v_EU.pdf

¹²⁰ MEČIAR, J., BARIOVÁ, E. Istanbulský dohovor opäť v hre, 2016. TV JOJ, Noviny o 16:00.

Stredisko preto očakáva, že v čo najkratšom čase bude návrh na ratifikáciu Istanbulského dohovoru do pripomienkového konania predložený.

Súčasne Stredisko opätovne apeluje na finalizáciu potrebnej legislatívy zabezpečujúcej vykonávanie Istanbulského dohovoru v čo najkratšom možnom čase, ktorá tak urýchli a umožní samotnú ratifikáciu.

6.3.1 Postoj občanov Slovenskej republiky k Istanbulskému dohovoru

Po znovuotvorení otázky ratifikácie Istanbulského dohovoru začali v spoločnosti rezonovať rozličné názory. Negatívne sa postavila k ratifikácii Istanbulskému dohovoru napríklad europoslankyňa Anna Záborská, Konferencia biskupov Slovenska, ako aj niektoré iné organizácie.

Veľmi negatívny postoj zaujala aj Aliancia za rodinu, ktorá v roku 2015 založila petíciu proti ratifikácii Istanbulského dohovoru. Stredisko o tejto skutočnosti informovalo aj v minuloročnej Správe o ĽP, v ktorej bolo uvedené, že počet podpisov podporujúcich spomenutú petíciu prekročil hranicu 5 000. Stredisko zároveň na základe tejto informácie sformulovalo odporúčanie občanom SR, aby si pred podpísaním podobných dokumentov naštudovali obsah ako aj problematiku s ním súvisiacu. Za rok 2016 však počet podpisov narástol viac ako o dvojnásobok (petícia získala podporu cca 13 600 osôb). Podľa informácií, uvedených na stránke Aliancie za rodinu bola petícia s počtom podpisov vyše 12 500 predložená dňa 29. 11. 2016 Úradu vlády SR.

Stredisko už v minuloročnej správe upozorňovalo na dezinformácie a mylné formulácie, ktoré petícia obsahuje a bližšie popísalo dôvody, prečo petícia zavádza občanov SR.

V kontexte mylných a nesprávnych interpretácií, ktoré poskytujú rôzne, hlavne kresťanské organizácie, je potreba šíriť pravdivé informácie veľmi intenzívne. Stredisko preto aj naďalej apeluje na občanov SR, aby si overovali informácie predtým, ako sa budú do podobných aktivít zapájať

ODPORÚČANIA

Stredisko odporúča:

1. SR ukončiť ratifikáciu Istanbulskeho dohovoru v stanovenom termíne.
2. MPSVaR SR, NR SR predložiť a prijať novú právnu úpravu v oblasti ochrany žien pred násilím.
3. MPSVaR SR, MV SR, mimovládneho sektoru a odbornej verejnosti zvyšovať povedomie spoločnosti o problematike násilia na ženách a šíriť povedomie o skutočnosti, že násilie na ženách je úplne neakceptovateľné a malo by byť právne postihnutelné.
4. MV SR a PZ SR vzdelávať príslušníkov a príslušníčky PZ SR, ktorí sa dostávajú do kontaktu s obeťami násilia, o problematike násilia na ženách a o práci a adekvátnej komunikácii s takýmito obeťami.
5. Samosprávnym krajom, mestám, obciam a mimovládneho sektoru zvyšovať počet domovov pre týrané ženy.

7 PRÁVA STARŠÍCH

Práva starších osôb sa stávajú čoraz častejšie skloňovanou problematikou tak na národnej, ako aj na medzinárodnej úrovni. Jedným z dôvodov je skutočnosť, že svetová populácia starne. Starnutie obyvateľstva sa ukazuje ako jeden z dlhodobých pretrvávajúcich problémov. Na Slovensku sa od roku 2005 priemerný vek mužov zvýšil z 35,8 na 38,5 roka a priemerný vek žien sa zvýšil z 39 na 41,7 roka.¹²¹

Starnutie obyvateľstva so sebou prináša otázky, ako sa vysporiadať s chudobou, ktorá často ohrozuje práve skupinu starších ľudí. Populácia celosvetovo starne a veľkým demografickým zmenám súvisiacim so starnúcim obyvateľstvom čelia chudobnejšie aj bohatšie krajiny sveta. V najbližších desaťročiach, sa populácia staršia ako 60 rokov v rozvinutých krajinách zdvojnásobí. V rozvojových krajinách sa dokonca predpokladá, že do roku 2050 sa populácia nad 60 rokov až strojnásobí. Tieto zmeny prinesú nové problémy týkajúce sa preroz-

¹²¹Slovenská republika v číslach. 2016. In: Štatistický úrad SR [online]. Bratislava, Ústredie štatistického úradu SR. ISBN 978-80-8121-466-0. [cit. 2017-01-25]. Dostupné na: <http://bit.ly/2evOLLi>

deľovania prostriedkov, účasti v politickom a spoločenskom živote, sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti.

Štáty tak budú čeliť výzvam spojeným s dodržiavaním ľudských práv v tomto novom demografickom prostredí.¹²² Stredná dĺžka života sa zvyšuje, z čoho vyplýva väčší záujem o aktívny život do vyššieho veku, ako to bolo v minulosti. Preto snaha búrať stereotypy a vytvárať lepšie podmienky na zamestnanie, vzdelávanie sa, či účasť na podujatiach by mala byť celospoločenskou snahou a výzvou.

V súvislosti s diskrimináciou starších osôb sa používa pojem „ageizmus“, ktorý môže byť definovaný ako forma diskriminácie a predsudkov voči starším ľuďom. Vo vyššom veku sa ľudia neustále stretávajú s odmietavým postojom v rôznych oblastiach ľudského života. Odmietaniu čelia starší ľudia najmä v pracovnej oblasti, kde zamestnávateľia uprednostňujú mladšie osoby. Jediným príjmom tak pre starších ľudí zostáva dôchodok, ktorého výška mnohokrát nedokáže pokryť ani základné životné potreby. Staršie osoby sa tak neraz ocitnú na okraji chudoby, čo ich v spojitosti ageizmom dostáva dokonca na okraj spoločnosti.

Absencia riešení zameraných na práva starších ľudí ich zanecháva v chudobe, neliečených chorobách, bez domova či v neadekvátnych obydlíach, násilí, nedostatku vzdelania, zamestnaniach s nízkym príjmom, neefektívnej právnej ochrane, zraniteľnosti, vylúčení či izolácii.¹²³

V takejto situácii dochádza k porušovaniu základných práv starších osôb, ako napríklad práva na ľudskú dôstojnosť, práva na nediskrimináciu a rovnosť, práva na adekvátny štandard života, práva na účasť a sociálnu inklúziu, práva na najvyšší možný štandard fyzického a duševného zdravia a pod. Preto je potrebné, predovšetkým v podmienkach inštitucionálnej starostlivosti o staršie osoby v zariadeniach sociálnych služieb klásť osobitný dôraz na rešpektovanie práva starších osôb na osobnú slobodu, práva na súkromie a rodinný život, práva na slobodu pohybu ako aj na zákaz mučenia a ponižujúceho alebo neľudského zaobchádzania. Osobitne je potrebné brať do úvahy potreby a poskytovať ochranu právam starších žien a starších osôb so zdravotným postihnutím.

¹²² Martin, C., D. Rodríguez-Pinzón a B. Brown. 2015. Human rights of Older People: Universal and Regional Legal Perspectives. Dordrecht: Springer. ISBN 978-94-017-7184-9.

¹²³ Martin, C., D. Rodríguez-Pinzón a B. Brown. 2015. Human rights of Older People: Universal and Regional Legal Perspectives. Dordrecht: Springer. ISBN 978-94-017-7184-9.

V globálnom kontexte bola na pôde OSN vytvorená pracovná skupina na posilnenie práv starších osôb (UN Open-Ended Group on Strengthening the Human Rights of Older Persons), ktorá nadviazala na správu Generálneho tajomníka OSN z roku 2010. Správa Generálneho tajomníka OSN upozornila práve na diskrimináciu starších osôb, ich chudobu, násilie voči nim, ako aj na nedostatok osobitných opatrení a služieb určených pre staršie osoby. Úlohou pracovnej skupiny¹²⁴ je posúdiť prípadný návrh medzinárodného dohovoru na ochranu a podporu práv a ľudskej dôstojnosti starších osôb.

SR v poslednom období prijala viacero koncepčných dokumentov formujúcich politiku zameranú na riešenie situácie starších osôb a starnutia populácie, ktorých cieľom je ochrana a posilnenie práv starších osôb a ich postavenia v spoločnosti. Zároveň bola táto problematika zahrnutá v materiáloch upravujúcich vo všeobecnosti zameranie politik v určitej oblasti s odkazom na staršie osoby ako na osobitne ohrozenú skupinu obyvateľstva.

V nadväznosti na projekt Stratégie aktívneho starnutia bol v roku 2014 prijatý Národný program aktívneho starnutia na roku 2014 – 2020¹²⁵, ktorý stavia na podpore ľudských práv starších osôb cestou ich aktivizácie prostredníctvom verejných podporných politik. Národný program aktívneho starnutia sa zameriava o. i. na podporu celoživotného vzdelávania, občianske a sociálne aktivity mimo formálneho trhu práce, podporu nezávislosti, dôstojnosti, ekonomickej a sociálnej bezpečnosti starších osôb, vrátane ochrany pred zlým zaobchádzaním v spoločenských sférach a vzťahoch.

V záujme podpory inklúzie osôb odkázaných na pomoc iných formou sociálnych služieb bol v roku 2016 prijatý Národný akčný plán prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v systéme sociálnych služieb na roky 2016 - 2020¹²⁶. Cieľom deinštitucionalizácie sociálnych služieb je vytvoriť a zabezpečiť podmienky pre nezávislý a slobodný život všetkých občanov odkázaných na pomoc spoločnosti v prirodzenom sociálnom prostredí komunity, t. j. zabrániť ich oddeľovaniu a odlučovaniu sa od spoločnosti umiestňovaním do rôznych typov inštitúcií. Deinštitucionalizácia vyžaduje dostupnosť kvalitných alternatívnych služieb vo verejnom záujme, ktoré umožnia dotknutým osobám, vrátane starších osôb, slobodný a nezávislý spôsob života s podporou komunity, odborníkov, členov rodiny a dobrovoľníkov.

¹²⁴Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 67/193 z 20. 12. 2012.

¹²⁵ Dostupná na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/rada-vlady-sr-prava-seniorov/npas-2014-2020.pdf>

¹²⁶ Dostupný na: <https://www.employment.gov.sk/files/rodina-soc-pomoc/soc-sluzby/narodny-akcny-plan-prechodu-z-institucionalnej-komunitnu-starostlivost-systeme-socialnych-sluzieb-roky-2016-2020.pdf>

Vzhľadom na to, že jedným z adresátov sociálnych služieb sú práve staršie osoby, má deinštitucionalizácia priamy dopad na situáciu starších osôb umiestnených v zariadeniach sociálnych služieb.

V kontexte sociálneho a ekonomického postavenia starších osôb je kľúčovým materiálom tiež Národná rámcová stratégia podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe z roku 2015, ktorá medzi skupinami osobitne ohrozenými chudobou uvádza aj starších ľudí. Tento materiál je strategickým dokumentom, ktorý systematizuje prístupy na riešenie chudoby a sociálneho vylúčenia na Slovensku.

V súvislosti s demografickým vývojom na Slovensku, spoločenskou a ekonomickou situáciou, ktorej čelia staršie osoby je potrebné, aby SR systematicky a koncepcne pristupovala k prijímaniu opatrení, ktoré povedú k ochrane a podpore práv starších osôb, podporovala ich aktívne zapájanie sa v rôznych oblastiach spoločenského života a tým bojovala proti sociálnemu vylúčeniu.

V Správe o LP za rok 2014 sa Stredisko venovalo právam starších osôb v kontexte novely zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon o sociálnych službách“)¹²⁷, ktorá zaviedla o. i. bodovanie kvality poskytovaných sociálnych služieb. Táto novela zakotvila povinnosť poskytovateľa sociálnej služby plniť podmienky kvality poskytovanej sociálnej služby na základe stanovených kritérií, štandardov a indikátorov kvality poskytovanej sociálnej služby rozčlenených do štyroch oblastí:

- dodržiavanie základných ľudských práv a slobôd,
- procedurálne podmienky,
- personálne podmienky,
- prevádzkové podmienky.

Budovanie kvality poskytovania sociálnych služieb sa malo spustiť od 1. 1. 2016. Následnou novelizáciou zákona o sociálnych službách však bolo upravené, že MPSVaR SR nebude hodnotiť podmienky kvality poskytovanej sociálnej služby až do 31. 12. 2017.¹²⁸

¹²⁷Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania a práv dieťaťa za rok 2014 sa Stredisko v kapitole 12 (Práva starších osôb) venovalo aj európskemu projektu Ľudské práva starších osôb v rámci dlhodobej starostlivosti, v ktorom participuje ako člen poradnej skupiny. Práce na projekte pokračovali aj v roku 2016, kedy prebehlo monitorovanie dodržiavania práv starších osôb v dlhodobej starostlivosti v pilotných krajinách projektu.

¹²⁸ Pozri ustanovenie § 110d zákona o sociálnych službách.

V kontexte skvalitňovania sociálnych služieb a dodržiavania práv starších osôb užívajúcich sociálne služby Stredisko zdôrazňuje, že je nevyhnutné, aby štát začal s výkonom efektívneho dohľadu nad kvalitou týchto služieb prostredníctvom hodnotenia podmienok kvality poskytovanej sociálnej služby bez ďalšieho odkladu.

7. 1 Výskum „Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb na Slovensku“

V roku 2016 Stredisko spolu s občianskym združením Fórum pre pomoc starším (ďalej len ako „Fórum“) nadviazali na spoluprácu z roku 2008 a zrealizovali výskum zameraný na situáciu starších osôb na Slovensku. Výskum Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb¹²⁹ zrealizovaný v roku 2008 sa zameriaval na problematiku chudoby a sociálneho vylúčenia starších osôb a priniesol mnohé zaujímavé výsledky.

Po 8 rokoch sa Stredisko a Fórum opätovne dohodli na spolupráci, s cieľom porovnať výsledky a posúdiť zmeny v monitorovaných oblastiach života starších ľudí. Výskum Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb na Slovensku¹³⁰ sa zameriaval na zistenie, či sa situácia starších osôb v rozličných aspektoch života vyvinula pozitívnym alebo negatívnym smerom. Pre zaujímavosť, v roku 2008 predstavovali z celkového počtu obyvateľstva SR ľudia v poproduktívnom veku 12,1 %. V roku 2016 už tento počet stúpol na 14,5 %.

Uvedený výskum bol realizovaný s pokrytím všetkých krajov Slovenska medzi staršími osobami od 53 rokov. Bol realizovaný dotazníkovou metódou, pričom dotazník s otázkami pripravilo Stredisko. Fórum zabezpečilo zber údajov od respondentov a respondentiek, ktoré Stredisko následne nahralo do elektronického systému a vyhodnotilo. Dokopy sa Fóru podarilo získať relevantné odpovede od 786 respondentov a respondentiek.

Výskum poukázal na to, že situácia starších ľudí na Slovensku nie je jednoduchá. Mesačné príjmy mnohých z nich sú veľmi nízke a mnohí sa ocitajú na hranici chudoby. Najväčšie obavy z chudoby im spôsobuje najmä nízky dôchodok, neočakávané výdavky a odkázanosť na iných. Bez pomoci detí či partnera by mnohí seniori a seniorky mali veľké problémy pokryť svoje mesačné náklady. Strach zo samoty či zhoršenia zdravotného stavu patria medzi každodenné obavy starších ľudí žijúcich na Slovensku.

Takmer 90 % respondentov a respondentiek tvrdilo, že nemá financie na najzákladnejšie potreby, alebo ich dokáže pokryť len čiastočne. Kým za ohrozené chudobou považuje staršie osoby 74,3 % respondentov a respondentiek, samých seba za ohrozených chudobou ozna-

¹²⁹ Pozri bližšie: Fórum pre pomoc starším, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Chudoba a sociálne vylúčenie starších občanov. Výsledky empirickej sondy. 2008. [cit. 2017-01-26]. Dostupné na: http://www.snslp.sk/files/chudoba_a_soc._vylucenie.pdf

¹³⁰ Pozri bližšie: Fórum pre pomoc starším, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb na Slovensku. 2016. [cit. 2017-01-26]. Dostupné na: http://www.snslp.sk/CCMS/files/Chudoba_socialne_vylucenie_starcich_osob_2016.pdf

čilo len takmer 60 %. Výraznejšie pociťujú ohrozenie chudobou ženy ako muži. Vzhľadom na typ bývania sa najviac chudoby boja tí respondenti a respondentky, ktorí žijú v sociálnych zariadeniach.

S rizikom chudoby súvisí aj výška príjmu človeka. Takmer 30 % respondentov/respondentiek nemá dost' finančných prostriedkov ani na najzákladnejšie potreby. Svoje mesačné výdavky nedokáže pokryť viac ako 46 % respondentov/respondentiek a viac ako 15 % seniorov/senioriek si musí požičiavať, aby dokázali vyžiť. Mesačné náklady seniora/seniorky vzrástli v porovnaní s rokom 2008 z 308,51 € na 375,64 €.

Tabuľka 1 - Do akej miery sú respondenti a respondentky schopní vyžiť zo svojho mesačného príjmu

Postačuje Váš príjem na pokrytie Vašich mesačných nákladov?			
	Počet respondentov /respondentiek	%	Kladné/záporné odpovede
áno, viem aj ušetriť	29	3,69 %	304 38,68 %
áno	275	34,99 %	
nie	363	46,18 %	482 61,32 %
nie, musím si požičiavať	119	15,14 %	

Zároveň je potrebné uviesť, že 50 % respondentov/respondentiek uviedlo, že ich mesačný príjem sa pohybuje v rozmedzí od 301 € do 400 € a až 27,86 % respondentov/respondentiek uviedlo, že ich mesačný príjem je 150 € až 300 €. Starší ľudia sa tak obávajú výskytu neočakávaných výdavkov, spojených napr. s opravou alebo výmenou domácich spotrebičov, chorobou alebo s nákladmi na pohreb.

Hoci ohrozenie starších ľudí chudobou vníma v súčasnosti menej respondentov a respondentiek ako v roku 2008, zdá sa, že v porovnaní s rokom 2008 sa negatívne vyvíja schopnosť starších osôb pokryť svoje základné potreby. Viac ohrozené chudobou sa cítia ženy ako muži. U žien ohrozenie chudobou pociťuje 61,78 %, u mužov o niečo menej, 57,74 % zo všetkých opýtaných.

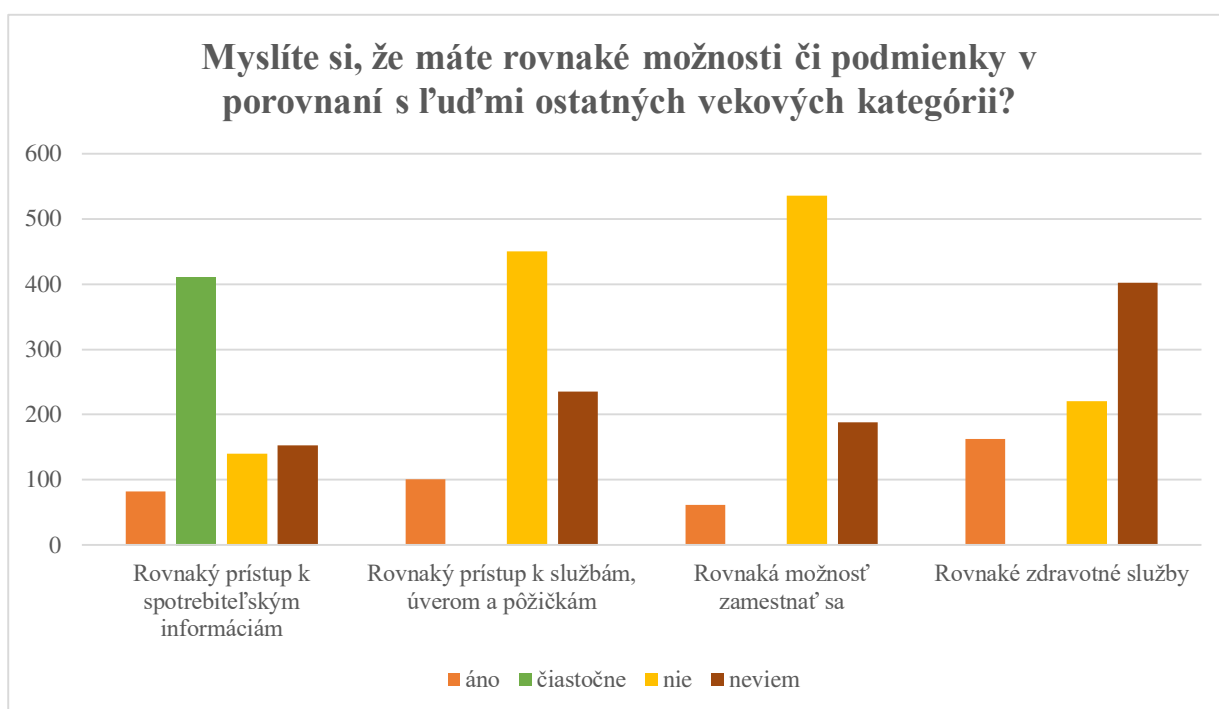

Obrázok 1 - Obrázkové rozloženie vnímania chudoby podľa pohlavia respondentov/respondentiek

V mnohých oblastiach však výskum poukázal na pozitívne trendy vývoja. Záujem seniorov a senioriek o aktívny život, zamestnanie, kultúru a vzdelávanie sa v porovnaní s výsledkami výskumu z roku 2008 zvýšil, čo je veľmi pozitívnou zmenou. Na to, aby sa staršie osoby mohli plnohodnotne zapájať do rôznych aktivít, však musia mať možnosť zapojiť sa.

Prístup k aktivitám im mnoho krát obmedzuje finančná situácia, ktorá často neumožňuje nič nad rámec základných potrieb. Problém je tiež neprispôsobenie sa spoločnosti potrebám starších osôb. Spoločnosť je často k starším ľuďom netolerantná, prevládajú stereotypy o starších osobách ako nekompetentných, nepotrebných či neschopných. Na základe stereotypov často dochádza k diskriminácii na základe veku, tzv. ageizmu. Tá sa môže prejaviť v oblasti zamestnania, ako aj pri zdravotnej starostlivosti a prístupe k rôznym formám vzdelávania. Výskum preukázal, že takmer každý druhý senior/seniorka sa cíti byť diskriminovaný.

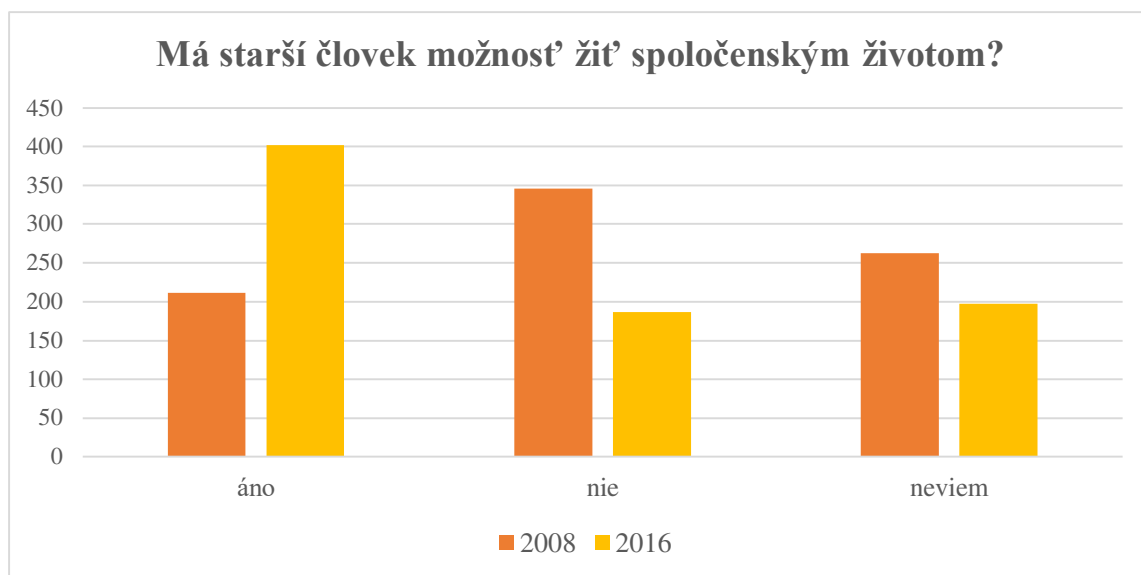
Graf 3 - Rovnaký prístup k seniorom/seniorkám v rozličných oblastiach života

Seniori/seniorčky prejavujú záujem o vzdelávanie sa, rovnako ako aj o zamestnanie. V prípade, ak by sa im naskytla možnosť, o prácu by malo záujem takmer 20 % seniorov a senioriek, o vzdelávanie sa necelých 30 %. Záujem seniorov a senioriek o zamestnanie či vzdelávanie ukazuje, že chcú byť plnohodnotnou súčasťou spoločnosti. Napriek tomu, že zo strany starších osôb je záujem o zamestnanie, takmer 70 % starších ľudí potvrdilo, že nemajú rovnakú možnosť zamestnať sa ako ľudia ostatných vekových skupín.

Takmer štvrtina všetkých opýtaných uviedla, že sa pravidelne zúčastňuje kultúrnych podujatí. Rovnako je to aj so stretnutiami s priateľmi - 41,86 % opýtaných uviedlo, že sa na pravidelnej báze stretáva s priateľmi. Seniori a seniorčky si tiež v súčasnosti viac uvedomujú možnosti spoločenského vyžitia, ktoré sa im ponúkajú.

Graf 4 - Možnosť žitia spoločenským životom

Výskum Chudoba a sociálne vylúčenie starších osôb na Slovensku realizovaný Strediskom a Fórom priniesol cenné informácie o situácii starších osôb na Slovensku. Tieto výsledky môžu byť podkladom pre návrh opatrení na zlepšenie tejto situácie tak, aby staršie osoby mohli plne užívať svoje ľudské práva, vrátane hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv a to bez akejkoľvek diskriminácie z dôvodu veku. Výsledky výskumu zároveň upriamujú pozornosť na problémy, ktorým čelia staršie osoby v našej spoločnosti a šíri osvetu o týchto problémoch.

Stredisko odporúča:

1. MPSVaR SR zabezpečiť efektívne a nezávislé hodnotenie podmienok kvality poskytovanej sociálnej služby a venovať náležitú pozornosť hodnoteniu naplňania kritéria dodržiavania ľudských práv a slobôd bez ďalšieho odkladu.
2. Kompetentným ministerstvám v rámci grantových schém podporovať projekty a aktivity zamerané na aktívne starnutie a celoživotné vzdelávanie obyvateľov SR.
3. Kompetentným ministerstvám a iným orgánom verejnej moci vytvárať a dôsledne a efektívne implementovať opatrenia zamerané na boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu ohrozených skupín, vrátane starších osôb.
4. Mestám, obciam a samosprávnym krajom organizovať a podporovať kultúrne, osvetové a vzdelávacie podujatia pre seniorov a seniorky s cieľom podporovať ich zapájanie sa do spoločenského života.

8 DOČASNÉ VYROVNÁVACIE OPATRENIA

Adresátmi dočasných vyrovnávacích opatrení (ďalej v texte ako „DVO“) sú skupiny osôb, ktoré sú v dnešnej spoločnosti nositeľmi určitých znevýhodnení, vyplývajúcich z dôvodu rasového alebo etnického pôvodu, príslušnosti k národnostnej menšine alebo etnickej skupine, rodu alebo pohlavia, veku alebo zdravotného postihnutia.

Stredisko sa vo svojich Správach o LP každoročne venuje hodnoteniu DVO. Zameriava sa predovšetkým na projekty DVO, prípadne na projekty s určitými znakmi DVO, nakoľko ide o nástroj, ktorý pri správnom nastavení, dokáže efektívne eliminovať alebo odstrániť znevýhodnenia vyplývajúce z určitých diskriminačných dôvodov. Konkrétnymi znakmi DVO a ich uchopením v legislatíve v SR sa Stredisko venovalo už vo svojich predchádzajúcich Správach o LP (najmä Správa o LP za rok 2014).

Stredisko aj tento rok oslovilo vybrané ústredné orgány štátnej správy, ako aj ďalšie relevantné subjekty s otázkami týkajúcimi sa prijímania a realizácie projektov DVO v roku 2016, alebo ich prípadnej spolupráce na takýchto projektoch. Cieľom Strediska je poskytnúť prehľad o realizovaných projektoch, pretože projekty DVO môžu byť efektívne a účinné jedine v prípade ich systematického uplatňovania.

Subjekty v zmysle § 8a ods. 1, ktoré prijali DVO, sú v zmysle § 8a ods. 4 ADZ povinné podávať o realizovaných DVO Stredisku správy. Stredisko konštatuje, že za rok 2016 mu nebola doručená žiadna správa o realizovanom projekte DVO z vlastnej iniciatívy povinného subjektu. Subjekty (najmä ústredné orgány štátnej správy) informujú o prijatých projektoch, ktoré vyhodnotili ako DVO prostredníctvom odpovedí na otázky každoročne zasielané Strediskom.

8.1 Projekty a programy s črtami dočasných vyrovnávacích opatrení realizované v roku 2016

Projekty, o ktorých Stredisko informovalo vo svojej Správe o ĽP za rok 2015 vo väčšine prípadov pokračovali obdobným spôsobom aj v roku 2016. Informácie o niektorých projektoch, ktorým sme pravidelne venovali priestor v tejto časti Správy o ĽP, sme sa tohto roku rozhodli nezaradiť, pretože informácie o nich možno nájsť už v Správach o ĽP za minulé roky. Okrem toho ide o projekty, ktoré podľa Strediska nevykazujú znaky DVO a do tejto časti bývali zaradené z dôvodu ich nesprávneho priradenia k DVO zo strany ich prijímateľa a z dôvodu existencie určitého spoločného znaku s DVO.

Stredisko tu neuvádza ani všetky projekty a programy, o ktorých mu oslovené subjekty poskytli informácie, ako o prijatých alebo realizovaných DVO v roku 2016, pretože viaceré vôbec nevykazovali znaky DVO.

Z uvedeného vyplýva, že kompetentné subjekty problematike DVO stále nerozumejú a napriek niekoľkoročnej legislatívnej úprave s ňou majú problémy.

Stredisku boli poskytnuté nasledovné informácie o projektoch realizovaných v roku 2016.

8.1.1 Projekt Zdravé komunity

Národný projekt (ďalej v texte len „NP“) Zdravé komunity pokračoval v realizácii aj v roku 2016. Hlavným cieľom projektu je zlepšiť prístup k zdravotnej starostlivosti

a verejnému zdraviu, vrátane preventívnej zdravotnej starostlivosti a zdravotníckej osvedy a znížiť rozdiel v zdravotnom stave medzi Rómami a väčšinovou populáciou.¹³¹

Projekt má aj sekundárne ciele. Napríklad zvýšiť zamestnanosť a kvalifikovanosť obyvateľov a príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít alebo zvýšiť pozitívne efekty na správanie obyvateľov marginalizovaných rómskych komunít.

Projekt sa realizuje prostredníctvom zdravotnej mediácie ako druhu komunitnej práce, ktorý angažuje a vzdeláva jednotlivcov-laikov z cieľových komunít.¹³² Projekt teda pokračuje naďalej tak, ako bol nadstavený, čo zodpovedá aj odporúčaniu Strediska uvedenému v Správe o LP za rok 2015 – teda zotrvať v realizácii projektu, nakoľko ide o potrebný projekt s dobre vytýčenými cieľmi a efektívnym spôsobom realizácie.

Projekt však so sebou prináša aj určité riziká, o ktorých sme už informovali aj v minuloročnej správe. Odporúčania ohľadom projektu preto zostávajú rovnaké, a to v realizácii projektu pokračovať, avšak dôsledne monitorovať činnosť asistentov osvedy zdravia a zabezpečiť ich ochranu pred ich možným zneužívaním nad rámec ich pracovnej činnosti.

Pozitívnou informáciou je, že je naplánované financovanie projektu aj po skončení čerpania prostriedkov z Európskeho sociálneho fondu, t. j. po roku 2023. Má to byť formou pokračovania v projekte v rámci príspevkovej organizácie Zdravé regióny, kedy by sa finančné prostriedky mali čerpať už zo štátneho rozpočtu. Udržateľnosť projektu je podľa nášho názoru veľmi dôležitá, napriek tomu, že znakom projektu DVO je jeho dočasnosť. Aby sa dosiahli dlhotrvajúce výsledky je potrebné dlhšie pôsobenie asistentov osvedy v marginalizovaných komunitách. Pri príliš skorom skončení projektu by mohlo dôjsť k zmareniu jeho výsledkov.

8.1.2 Projekty balíka Take away

ÚSV SR pre RK poskytol Stredisku informácie o Stratégii pre integráciu Rómov do roku 2020, o ktorej sa vyjadril, že predstavuje systém DVO. Jej súčasťou boli aj akčné plány, ktoré boli neskôr aktualizované. V roku 2015 a 2016 prebiehal proces prípravy nových akčných plánov, zameraných na integráciu Rómov do roku 2020, a to pre roky 2016 až 2018 pre

¹³¹ Správa o realizácii NP Zdravé komunity a jeho výsledkoch [online], In: Odpoveď MZ SR vo veciach týkajúcich sa DVO realizovaných v roku 2015 [cit. 2017-03-03]

¹³² Z odpovede organizácie Zdravé regióny na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-03]

oblasti vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie, bývanie a finančné začlenenie, pričom by mal vzniknúť ďalší akčný plán na roky 2019 - 2020.

ÚSV SR pre RK nadväzujúc na uvedenú dokumentáciu v roku 2016 pokračoval v prípravných aktivitách smerujúcich k spusteniu balíka Take away, ktorý spája viaceré NP zamerané na integráciu Rómov. Tieto NP bude môcť realizovať 150 obcí, ktoré boli do projektov zaradené na základe tzv. indexu podrozvinutosti. Vychádzalo sa pritom z Atlasu rómskych komunit na Slovensku 2013. Zaradené boli tie obce, v ktorých boli identifikované rómske komunity s najhoršou životnou úrovňou.

V rámci balíka sa bude konkrétne realizovať NP Terénna sociálna práca a terénna práca v obciach s prítomnosťou MRK I. Jeho cieľom je zvýšiť účasť najviac znevýhodnených a ohrozených osôb na živote v spoločnosti prostredníctvom systematickej podpory a podpory inovácií terénnej sociálnej práce. Špecifickým cieľom projektu je zvýšiť začlenenie marginalizovaných Rómov do všetkých sfér spoločnosti, vrátane uplatnenia sa na trhu práce.

Ďalším projektom v balíku je NP Komunitné centrá v mestách a obciach s prítomnosťou MRK I. Komunitné centrá budú poskytovať rómskym aj nerómskym obyvateľom obcí možnosti spoločných sociálnych aktivít vrátane neformálneho vzdelávania a trávenia voľného času pre deti, mládež a dospelých, podporu pri komunitnom organizovaní, riešení konfliktov a problémov spojených s bývaním, medziľudskými vzťahmi, ako aj osvetovú a preventívnu činnosť. Tieto aktivity prispievajú k zvyšovaniu uplatniteľnosti osôb na trhu práce, sociálnemu začleňovaniu, ako aj k prevencii a riešeniu interetnických sporov a napätia v obciach s MRK.

Ďalším projektom z tohoto balíka je NP Podpora predprimárneho vzdelávania detí z MRK I. Je zameraný na zvýšenie počtu detí z MRK navštevujúcich materskú školu a má prispieť k zlepšeniu predpokladov na ich úspešné zvládnutie vyšších stupňov vzdelania, ktoré v dlhodobom horizonte majú byť nápomocné pri ich začleňovaní sa na trhu práce.

V rámci týchto troch NP došlo v roku 2016 k prípravným činnostiam, pripravovali sa nové pracovné miesta pre terénnych a sociálnych pracovníkov, asistentov osvetu, odborných zamestnancov a odborných pracovníkov pre komunitné centrá.

Do balíka patrí aj NP Podpora vysporiadania pozemkov v MRK a NP Monitorovanie a hodnotenie politík zameraných na sociálne začleňovanie marginalizovanej rómskej populácie. V súvislosti s realizáciou týchto projektov pripravuje Sprostredkovateľský orgán pod MV SR výzvy.¹³³

¹³³ Z odpovede ÚSV SR pre RK na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-08]

Stredisko pozitívne hodnotí spojenie viacerých projektov do jedného balíka, čo by mohlo byť prínosom z hľadiska koordinovania efektívnej a systematickej práce s príslušníkmi a príslušníkmi MRK. Týmto spôsobom boli smerované aj odporúčania Strediska pre tvorbu a realizáciu opatrení zameraných na rómsku menšinu v SR.

Vzhľadom na to, že balík bol v roku 2016 iba vo fáze príprav, bolo by predčasné projekty hodnotiť. Už teraz však možno konštatovať, že projekty sú zamerané na tie oblasti a ciele, v rámci ktorých by bolo možné dosiahnuť elimináciu sociálneho vylúčenia MRK a postupne odstraňovať ich znevýhodnenie a diskrimináciu. Inými slovami zameriavajú sa na kľúčové oblasti, čo Stredisko hodnotí pozitívne.

ÚSV SR pre RK poskytol Stredisku aj konkrétne informácie o financovaní daných projektov. Z týchto informácií vyplýva, že balík Take away má k dispozícii značné množstvo finančných prostriedkov zo zdrojov EÚ a preto dúfame, že tieto prostriedky, ako aj práca ľudí na tomto projekte budú využité efektívne a prinesú želané výsledky. V tomto kontexte je však potrebné si uvedomiť, že práca s MRK si vyžaduje vytrvalú, systematickú a dlhodobú aktivitu, aby sa dosiahli trvalé pozitívne výsledky.

Balík Take away, ako aj podporná dokumentácia k nemu v podobe stratégie a akčných plánov zaberala pomerne rozsiahle časové obdobie a určite aj nemalé finančné prostriedky. Stredisko preto predpokladá, že čoskoro bude prípravná činnosť ukončená a dôjde k samotnej realizácii projektov.

Pozitívne hodnotíme, že súčasťou balíka je aj projekt zameraný na monitorovanie a hodnotenie projektov, ktorý môže predstavovať účinný nástroj zabezpečovania požadovanej efektivity daných projektov.

8.1.3 Ďalšie podporné projekty na integráciu rómskej menšiny

ÚSV SR pre RK vo svojej odpovedi informoval Stredisko aj o vyhlásení výzvy MV SR na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok so zameraním na podporu prístupu k pitnej vode v prostredí separovaných a segregovaných marginalizovaných rómskych komunít.

Dotáciami boli v roku 2016 podporené aj viaceré projekty zo strany ÚSV SR pre RK, ktoré sa týkali podpory prístupu MRK k pitnej a úžitkovej vode, podpory miestnych komunikácií, budovania systémov prestupného bývania, misijnej práce, zamestnanosti

a zamestnateľnosti a budovania partnerstiev a spolupráce pri riešení sociálnych a kultúrnych potrieb a riešenia mimoriadne nepriaznivých situácií rómskej komunity.

8.1.4 Vzdelávanie Rómov - Projekt Aj ty máš šancu! a iné projekty zamerané na vzdelávanie Rómov

O projekte DVO s názvom Aj ty máš šancu! sme informovali už v Správe o LP za rok 2015. Tento projekt pokračoval v realizácii aj v roku 2016. Podstata projektu spočíva v podpore rómskych stredoškolákov v podobe poskytnutia im bezplatných prípravných kurzov, zameraných na prijímacie skúšky na Ekonomickej univerzite v Bratislave (ďalej v texte ako „EUBA“). Uchádzači o štúdium však musia splniť všetky podmienky pre prijatie na štúdium. Úspešným rómskym uchádzačom o štúdium sa poskytne počas štúdia asistencia pri zorientovaní sa na škole a pomoc so štúdiom. Konečným cieľom projektu je, aby študenti úspešne doštudovali EUBA a po skončení štúdia si našli zamestnanie. Projekt je založený na osobnej podpore a asistencii. Projekt je organizovaný občianskym združením Centrum pre výskum etnicity a kultúry (ďalej v texte ako „CVEK“) v spolupráci s EUBA.

V akademickom roku 2015/2016 začali na EUBA študovať štyria rómsky študenti, ktorí dostali podporu cez tento projekt. Išlo o prvých úspešne prijatých študentov na EUBA, ktorí sa zapojili do projektu. Títo študenti naďalej pokračujú v štúdiu aj v akademickom roku 2016/2017. Na EUBA sa podľa vyjadrenia CVEK dobre uchytili a viacerí z nich si popri škole našli aj brigádu vo svojom odbore v účtovných firmách. Projekt študentom pomáha formou bezplatného doučovania matematiky, štatistiky a anglického jazyka.

V roku 2016 sa v rámci projektu začala príprava ďalších troch rómskych študentov z rómskeho gymnázia v Kremnici. Počas príprav sa jedna študentka rozhodla z dôvodu náročnosti prípravy nepokračovať. Z dvoch zvyšných študentov úspešne absolvovala prijímacie skúšky jedna študentka.

Prípravu študentov na prijímacie skúšky na EUBA organizuje CVEK, pričom sa vyjadriilo, že problémom je nízka kvalita predchádzajúceho štúdia rómskych detí, ktoré študovali na segregovaných základných a stredných školách, kde sa takmer vôbec nevenovali matematike. Súčasne uviedlo, že študenti sú schopní sa matematiku naučiť, pokiaľ je im vysvetlená. Problémom však je nedostatok času, čo sa prejavilo tak, že pre akademický rok 2016/2017 úspešne absolvovala prijímacie skúšky na EUBA len jedna študentka. Táto študentka však napriek znevýhodneniu dosiahla na prijímacích skúškach dobré výsledky.

Na jeseň roku 2016 bolo spustené aj ďalšie kolo vzdelávacích príprav pre rómskych študentov na prijímacie konanie pre akademický rok 2017/2018, do ktorého sa zapojili ďalší ôsmi rómski študenti.¹³⁴

K vzdelávaniu rómskej menšiny v SR sa Stredisku vyjadrili aj ďalšie oslovené subjekty.

ÚSV SR pre RK informoval Stredisko o podpore projektu s názvom Mentorská a tútorská podpora pre rómskych študentov stredných škôl, ktorý realizovala Nadácia Rómsky vzdelávací fond ako organizačná zložka zahraničnej nadácie Roma Education Fund. Stredisko však nedostalo informácie o tom, aké sú výsledky projektu, koľko študentov sa zapojilo a v čom spočívala podpora študentov. Preto nedokáže uvedený projekt zhodnotiť.

ÚSV SR pre RK ďalej informoval o tom, že akčný plán pre integráciu Rómov do roku 2020 pre roky 2016 – 2018 obsahoval aj opatrenia ohľadom vzdelávania Rómov.

Konkrétne ide o:

- opatrenia na podporu budovania infraštruktúry materských škôl a odstraňovania finančných bariér v predprimárnom vzdelávaní rómskych detí;
- opatrenia na podporu výchovy a vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia v celodennom výchovno-vzdelávacom systéme;
- opatrenia poskytujúce tzv. „druhú šancu“ tým mladým ľuďom, ktorí povinnú školskú dochádzku ukončia bez získania nižšieho stredného vzdelania;
- opatrenia smerujúce k podpore plynulého prechodu žiakov na stredoškolské štúdium, a to vďaka posilneniu personálnych a odborných kapacít výchovných a kariérových poradcov a podporou rovesníckych, mentorských a tútorských programov;
- zníženie finančných bariér spojených so štúdiom na stredných školách a motivovaním študentov na ďalšie štúdium poskytovaním prospechových štipendií;
- posilnenie odborného a materiálneho zázemia na vyučovanie rómskeho jazyka a literatúry a posilnenie škôl, ktoré tento vyučovací predmet realizujú;
- zabezpečenie kvalifikovaného a citlivého diagnostikovania rómskych žiakov a rozlišovania špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb vyplývajúcich zo sociálneho znevýhodnenia od tých, ktoré sú dôsledkom fyzického či mentálneho postihnutia;

¹³⁴ Z odpovede CVEK na otázku týkajúcu sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-03]

- vybudovanie inštitucionálneho, odborného a finančného zázemia na podporu inkluzívneho vzdelávania všetkých detí a žiakov v materských, základných a stredných školách na Slovensku.¹³⁵

Na programy so znakmi DVO realizovaných v oblasti vzdelávania sa Stredisko dopytovalo aj MŠVVaŠ SR, ktoré sa vyjadrilo, že v roku 2016 neprijalo žiadny projekt ani opatrenie, ktoré by malo znaky DVO.

Informovalo však o určitých aktivitách týkajúcich sa vzdelávania Rómov. Konkrétne išlo o výzvu pre NP Škola otvorená všetkým, t. j. o výzvu na podporu implementácie modelu inkluzívneho vzdelávania v prostredí materských škôl, podporu neformálneho vzdelávania detí z MRK a podporu implementácie pedagogického modelu inkluzívneho vzdelávania v základných školách. Oprávneným žiadateľom bolo Metodicko-pedagogické centrum (ďalej v texte ako „MPC“).

MŠVVaŠ SR vo svojej odpovedi ďalej uviedlo, že sa realizoval projekt zameraný na vzdelávanie pedagogických zamestnancov, pričom išlo o jednu z hlavných aktivít projektu Spolu s Rómami dosiahneme viac.¹³⁶

K vzdelávaniu Rómov sa vyjadrili aj iné ústredné orgány štátnej správy, a to MV SR a Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky (ďalej len ako „MPaRV SR“).

MV SR uviedlo, že v roku 2016 sa v oblasti predprimárneho vzdelávania detí z prostredia MRK realizovali aktivity v rámci prioritnej osy 5. Konkrétne išlo o prípravu NP zameraného na inkluzívne vzdelávanie detí v predškolskom veku (príprava pokračuje aj v roku 2017) a prípravu dopytovo-orientovaných projektov na poskytovanie mentoringu a tútoringu pre deti z MRK na základných školách a stredných školách a štipendií na stredných školách (príprava taktiež pokračuje aj v roku 2017). Do tejto skupiny MV SR zaradilo aj aktivity v rámci prioritnej osy 6, spočívajúce vo výzve na výstavbu/rekonštrukciu materských škôl.¹³⁷

Podpora predprimárneho vzdelávania rómskych detí je aj súčasťou balíka Take away, (pozri vyššie 8.1.2 Projekty balíka Take away).

MPaRV SR uviedlo, že ako riadiaci orgán pre Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020 participovalo na opatrení na vzdelávanie rómskych detí v roku 2016 vyhlásením výziev, s cieľom podporiť realizáciu projektov pre skvalitnenie a zefektívnenie dostup-

¹³⁵ Z odpovede ÚSV SR pre RK na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-08]

¹³⁶ Z odpovede MŠVVaŠ SR na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-06]

¹³⁷ Z odpovede MV SR na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-06]

nosti vzdelania aj pre deti z marginalizovaných rómskych komunít. Išlo pritom o výzvy na predkladanie projektových zámerov na zvýšenie počtu žiakov stredných odborných škôl na praktickom vyučovaní, na budovanie a zlepšenie technického vybavenia jazykových učební, školských knižníc, odborných učební rôzneho druhu v základných školách a na zvýšenie kapacít infraštruktúry materských škôl.¹³⁸ Stredisko však nemá informácie o tom, akým spôsobom sa tento cieľ naplňal alebo naplnil a ani o tom, aké konkrétne projekty boli cez tento program podporené.

Vzdelávanie je jednou z kľúčových oblastí v rámci integrácie rómskej menšiny. Pozitívne je, že sa projekty zameriavajú už na predprimárne vzdelávanie rómskych detí žijúcich v MRK, nakoľko takéto deti nemajú často ani potrebné sociálne návyky a ich nástup do školy býva problematický. To ovplyvňuje ich celkové pôsobenie vo vzdelávacích inštitúciách. Vzdelanie pritom ovplyvňuje aj ďalšie uplatnenie sa jednotlivca v spoločnosti a taktiež aj jeho zamestnateľnosť.

Stredisko by však privítalo viac projektov podľa vzoru projektu Aj ty máš šancu!, ktoré by však boli zamerané aj na nižšie stupne vzdelávania než je vysokoškolské štúdium.

8.1.5 Ďalšie projekty v oblasti vzdelávania

MŠVVaŠ SR poskytlo aj informácie o projekte Podpora výchovy a vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Cez tento projekt bolo možné podávať na základe výzvy žiadosti o financovanie rozvojových projektov. Stredisku však neboli poskytnuté bližšie informácie o podporených projektoch ani o ich cieľoch, prípadných výsledkoch.

MŠVVaŠ SR ďalej informovalo o výzvach vyhlásených v roku 2016 na tému inkluzívneho vzdelávania. Išlo o projekt V základnej škole úspešnejší, v ktorom mohli na základe výzvy žiadať základné školy o nenávratný finančný príspevok na vytvorenie pracovných miest pre asistentov učiteľa, pedagogických asistentov či inkluzívny tím.

Ďalším projektom bol projekt NedisKVALIFIKUJ SA!, v ktorom na základe výzvy mohli oprávnené subjekty žiadať o nenávratný finančný príspevok v oblasti celoživotného

¹³⁸ Z odpovede MŠVVaŠ SR na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-06]

vzdelávania. Prioritou projektu je zlepšenie rovnakého prístupu k celoživotnému vzdelávaniu pre všetky vekové skupiny.¹³⁹

8.1.6 Dotačný program Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva

V rámci odpovede na otázky Strediska týkajúce sa DVO informuje Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MK SR“) Stredisko pravidelne o dotačnom programe Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva. Predmetný dotačný program finančne podporuje projekty zamerané na rozvoj kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva, pričom tento program vytvára priestor pre implementáciu DVO.

Cieľovou skupinou dotačného programu sú:

- ľudia so zdravotným postihnutím (telesné, mentálne, zrakové, sluchové postihnutie vrátane ochrany duševného zdravia – v zmysle Dohovoru ZP);
- deti a mládež – najmä deti z detských domovov, deti žijúce v MRK, deti utečencov, detské obeť násilia;
- ženy (podpora projektov v oblasti kultúry prispievajúcich k implementácii rodovej rovnosti), napr. nediskriminácia žien po 45 roku života, osamelé matky, obeť násilia, ženy žijúce v MRK, ženy ohrozené chudobou;
- seniori, najmä seniori ohrození chudobou a podpora projektov v oblasti kultúry zameraných na podporu aktívneho starnutia; migranti (podpora projektov zameraných na podporu kultúrnej integrácie);
- ľudia ohrození chudobou a sociálnym vylúčením, napr. ľudia bez práce, ľudia bez domova, ľudia zo sociálne vylúčených spoločenstiev, LGBTI ľudia, obeť obchodovania s ľuďmi.¹⁴⁰

Stredisko síce dostalo informácie o počte podporených projektov a sumách pre konkrétnu cieľovú skupinu, ale ani za rok 2016 nemá žiadne konkrétne informácie o jednotlivých projektoch a o tom, ktoré z nich vykazujú konkrétne znaky DVO.

Preto nedokáže vyhodnotiť, aký vplyv by mohli mať realizované projekty na odstraňovanie diskriminácie znevýhodnených skupín obyvateľstva. Podporené subjekty realizujúce

¹³⁹ Z odpovede MŠVV a Š SR na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-06]

¹⁴⁰ Z odpovede MK SR na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-02-28]

dané projekty nezaslali ani v roku 2016 Stredisku žiadnu správu o prijatom DVO v zmysle svojej povinnosti, vyplývajúcej z ADZ, pokiaľ by projekt bol realizovaný ako DVO.

8.1.7 Projekty zamerané na rodovú rovnosť, rovnosť príležitostí mužov a žien a zosúladenie rodinného a pracovného života

O projektoch zameraných na elimináciu znevýhodnení vyplývajúcich z pohlavia a rodu, vrátane materstva a rodičovstva bolo Stredisko informované zo strany MPSVaR SR.

V Správe o LP za rok 2015 sme informovali o NP Rodina a práca. Na základe vyhodnotenia projektov končiaceho sa Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia, pristúpilo MPSVaR SR v roku 2016 v rámci programového obdobia 2014 – 2020 k príprave pokračovania projektu s rovnakým zameraním. Na rozdiel od predchádzajúceho programového obdobia bude podpora zabezpečená formou dopytovo-orientovaných projektov, a nie formou národného projektu. Podporovanými DVO, resp. aktivitami projektu, budú podpora flexibilných foriem starostlivosti o deti s cieľom zosúladenia rodinného a pracovného života a vytváranie efektívnych nástrojov pre začleňovanie matiek/rodičov s malými deťmi na trh práce najmä po návrate z rodičovskej dovolenky podporou flexibilných pracovných miest.

Novinkou oproti pôvodnému národnému projektu bude podpora inovatívnych foriem starostlivosti o deti so zdravotným znevýhodnením, a to tak, že flexibilná starostlivosť o deti bude môcť byť podporená aj v Bratislavskom samosprávnom kraji (ďalej v texte ako „BSK“).

Dopytovo-orientovaná výzva bola v roku 2016 v prípravnom procese. Predpokladaný termín vyhlásenia výzvy je marec 2017. V rámci oprávnenej aktivity č. 1 Podpora flexibilných foriem starostlivosti o deti s cieľom zosúladenia rodinného a pracovného života je do výzvy zahrnutý aj BSK.

MPSVaR SR v roku 2016 realizovalo aj podporné aktivity smerujúce k vyváženému zastúpeniu mužov a žien vo vedúcich pozíciách v organizáciách verejnej a súkromnej sféry. Projekt Podpora vyváženého zastúpenia žien a mužov vo vedúcich pozíciách v organizáciách verejnej a súkromnej sféry je projektom z dotačnej schémy Európskej komisie Progress. Podpora sa realizovala formou organizovania troch konferencií a súťaže pre zamestnávateľov. Jedným z výstupov projektu je aj metodologická príručka pre zamestnávateľské organizácie

vypracovaná Inštitútom pre výskum práce a rodiny. MPSVaR SR ďalej organizovalo aj konferenciu zosúladienie pracovného a súkromného života v meniacej sa spoločnosti.¹⁴¹

MPSVaR SR v otázkach týkajúcich sa projektov DVO za rok 2015 informovalo o pripravách na NP Rodina a práca II., do ktorého mal byť zapojený aj BSK. Zapojenie BSK do projektov na podporu rodovej rovnosti Stredisko odporúčalo, vzhľadom na to, že problém skĺbenia pracovného života s rodinným životom žien sa netýka len regiónov s nižšou zamestnanosťou. Nízke zastúpenie žien vo vedúcich pozíciách je v SR dlhodobým problémom a práve v BSK majú ženy potenciál na budovanie kariéry a možnosti obsadiť aj vyššie a lepšie pracovné pozície.

Z odpovede MPSVaR SR na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 vyplýva, že prípravy NP Rodina a práca II boli ukončené a namiesto toho došlo k príprave dopytovo-orientovanej výzve s podobným zameraním. Z tohto vyplýva, že NP Rodina a práca v roku 2016 realizovaný nebol. Realizované boli len prípravné činnosti k výzvam. Z odpovede nie je celkom jasné do akej miery sa bude môcť zapájať do podporených aktivít aj BSK a či sa podpora bude týkať len rodičov detí so zdravotným znevýhodnením alebo aj rodičov po ukončení čerpania rodičovskej dovolenky.

Potrebné informácie sme nenašli ani na webovom sídle MPSVaR SR. MPSVaR SR sa nevyjadriло ani k výsledkom pôvodného projektu Rodina a práca. Ďalšie podporné aktivity MPSVaR SR nemajú znaky DVO. Stredisko však pozitívne hodnotí dialóg so zamestnávateľmi ohľadom podpory rodovej rovnosti, nakoľko práve zamestnávatelia zohrávajú v tejto oblasti kľúčovú úlohu. K presadeniu rodovej rovnosti v praxi v pracovnoprávnej oblasti však môže dôjsť len vtedy, keď zamestnávatelia pochopia potrebu uplatňovania princípov rodovej rovnosti na pracovisku a podporia ju aj určitými benefitmi.

Na dosiahnutie reálnych výsledkov v tejto oblasti by však bolo potrebné zaviesť viac projektov a aktivít, pričom negatívom v tomto prípade je, že všetky tieto aktivity sú financované výhradne zo zdrojov EÚ.

Aj keď zhodnotenie jednotlivých projektov je vždy uvedené v rámci popisu konkrétneho projektu, všeobecne treba konštatovať, že v podmienkach SR sú DVO potrebným a vhodným inštitútom najmä pre integráciu rómskej menšiny. Je preto pozitívne, že v tomto smere sa rozbieha viacero aktivít. Veľkým pozitívom je projekt/balík NP Take away, ktorý je však v súčasnosti len v štádiu príprav.

¹⁴¹ Z odpovede MPSVaR SR na otázky týkajúce sa DVO realizovaných v roku 2016 [cit. 2017-03-10]

Potrebu prijímania DVO vidíme, okrem rómskej menšiny, aj v súvislosti s inými adresátmi, resp. adresátkami DVO, ktorými sú ženy. V tomto smere sa realizuje minimum projektov, ktoré by smerovali k dlhodobým výsledkom. Minulý rok došlo iba k určitým podporným a prípravným aktivitám zo strany MPSVaR SR.

V súvislosti s prijímaním a realizáciou DVO je negatívom, že v drvivej väčšine sú všetky projekty financované výhradne zo zdrojov EÚ. Projekty DVO by bolo potrebné smerovať aj v rámci podpory žien v technických smeroch, vyšších a riadiacich pozíciách a podobne. Preto je dôležité do projektov zahŕňať aj BSK, čo bolo v minulosti problémom pri financovaní projektov zo zdrojov EÚ. Otázna je aj udržateľnosť a trvalosť výsledkov daných projektov.

Čo sa týka ďalších adresátov DVO, t. j. osôb znevýhodnených z dôvodu ich veku (najmä seniori, mládež, absolventi) a osôb so zdravotným postihnutím, pre tieto skupiny sú vhodnejšie najmä opatrenia trvalého charakteru. Vo vzťahu k týmto skupinám by mohli byť užitočné DVO vo vzťahu k mladým ľuďom, absolventom v pracovnoprávnej oblasti, nakoľko sa často stretávajú s problémami pri hľadaní zamestnania. Stredisko považuje za potrebné upozorniť aj na to, že sa nestretlo ani s jedným projektom, ktorý by bol zameraný na inú ako rómsku menšinu.

Stredisko zdôrazňuje, že pri zavádzaní DVO je veľmi dôležité, aby sa projekty zavádzali v nadväznosti na predchádzajúce projekty. Aby sa tak vždy využili získané skúsenosti, či už pozitívne alebo negatívne a aby existovala súvislosť medzi projektmi zameranými na rovnakého adresáta DVO. Len takýmto spôsobom sa dá docieľiť, aby DVO boli opatreniami, ktorých potreba časom pominie, čo je pojmovým znakom ako aj významom týchto opatrení.

8.2 Výskum na zistenie poznania a využívania DVO orgánmi územnej samosprávy

V roku 2016 Stredisko realizovalo druhú fázu výskumu zameraného na využívanie DVO jednotkami územnej samosprávy. Táto iniciatíva vznikla ako reakcia na novelu ADZ z roku 2013, ktorá umožnila prijímať DVO všetkým právnickým osobám. Stredisko vidí potenciál v prijímaní DVO na úrovni jednotiek územnej samosprávy, a to ho viedlo k realizácii tohto výskumu.

Druhá fáza výskumu sa týkala práve tých respondentov, ktorí sa v prvej časti výskumu označili za prijímateľov DVO. Hlavným cieľom tejto časti bolo získať viac informácií o prijatých alebo aktuálne prijímaných DVO, o ich obsahu, trvaní a účinnosti.

Prvá aj druhá časť výskumu a ich výsledky sú spracované v publikácii Strediska s názvom Monitorovanie a vyhodnocovanie účinnosti DVO v podmienkach SR, vydané v roku 2016,¹⁴² ktorá je k dispozícii na webovom sídle Strediska.

Druhé kolo výskumu bolo realizované necelý rok po realizácii prvej časti. V rámci druhého kola výskumu Stredisko kontaktovalo len respondentov, ktorí v prvej časti výskumu potvrdili, že DVO prijali. Stredisko chcelo zhromaždiť detailnejšie údaje o zrealizovaných DVO, keďže priamo od subjektov, napriek ich zákonnej povinnosti, žiadnu správu nedostalo. Cieľom výskumu bola aj snaha nadviazať užšiu spoluprácu so subjektmi prijímajúcimi DVO.

Elektronický dotazník bol zaslaný všetkým 107 respondentom, ktorí sa v prvej fáze výskumu označili za prijímateľov DVO. Odpoveď sme však nezískali ani od štvrtiny respondentov. Spätnú väzbu sme dostali od 24,30 % respondentov. Celkom sa teda do druhej fázy výskumu zapojilo 26 respondentov, z ktorých jeden neuviedol názov obce, za ktorú dotazník vyplňal. Zo vyšných 25 respondentov bolo 13 obcí, 9 miest a 3 mestské časti. Najväčší počet respondentov pochádzal zo stredného Slovenska.

Dotazník obsahoval 10 otázok slúžiacich na získanie detailnejšieho prehľadu o realizovaných projektoch. Zisťoval napríklad dĺžku trvania DVO, znevýhodnenú skupinu, na ktorú bol projekt zameraný či spokojnosť respondenta so samotnou realizáciou projektu a jeho výsledkami.

Respondenti si zväčša neuvedomovali, že projekt, ktorý ich mesto, mestská časť či obec realizovala je DVO a zistili to až po detailnejšom oboznámení sa s problematikou. Takto odpovedalo vyše 75 % respondentov.

Polovica opýtaných potvrdila, že DVO bolo realizované v rámci určitého projektu. Takmer polovica (46,15 %) realizovala DVO samostatne a jeden respondent sa k otázke nevyjadril. Najčastejšie boli DVO realizované prostredníctvom NP Terénna sociálna práca a Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia. Najčastejším zámerom projektu bola snaha o integráciu znevýhodnených skupín obyvateľov, vytvorenie pracovných miest, či vytvorenie lepších podmienok pre seniorov a zdravotne ťažko postihnutých ľudí.

¹⁴² JURÁKOVÁ, Natália. 2016. *Monitorovanie a vyhodnocovanie účinnosti dočasných vyrovnávacích opatrení v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2016. 90 s. ISBN 978-80-89016-86-0.

Respondenti hodnotia prijatie DVO za dobré rozhodnutie. Spokojnosť s realizáciou DVO potvrdilo 88,46 %, naopak nespokojnosť vyjadrilo iba 3,85 %.

Zaujímavé údaje priniesla časť dotazníka, ktorá zisťovala časové trvanie projektov a skutočnosť, či projekty ešte prebiehajú alebo už boli ukončené. Viac ako 70 % respondentov potvrdilo, že projekt sa ešte realizuje. Na otázku, ako dlho trvajú DVO, 2 respondenti tvrdili, že DVO realizujú trvale.

Súčasťou dotazníka bola aj otázka zisťujúca záujem respondentov o účasť na prípadnom workshope, ktorý by realizovalo Stredisko za účelom vzdelávania a prehlbovania spolupráce v oblasti prijímania DVO. Pozitívnym faktom je, že len 7,69 %, čiže 2 respondenti neprejavili záujem o takýto workshop. Zvyšní respondenti buď záujem potvrdili - 30,77 %, t. j. 8 respondenti, alebo sa zatiaľ nevedeli vyjadriť - 61,54 %, t. j. 16 respondentov.

Pozoruhodná je aj skutočnosť, že viacerí respondenti vlastne popierali svoje tvrdenia, a to tak, že hoci v niektorej z otvorených otázok napísali o DVO bližšie informácie, v ďalšej sa vyslovili, že ich obec/mesto/mestská časť žiadne DVO neprijali.

To, že mnohé obce/mestá/mestské časti zahmlievajú skutočnosti o prijatých DVO, prípadne odmietajú spolupracovať, môže prameniť z nevedomosti, alebo strachu z prípadných problémov či sankcií. Aj preto je dôležitá ďalšia diskusia o tejto téme a široká informovanosť o nej. Pomohlo by to lepšie pochopiť pojem DVO, prehĺbiť záujem o realizáciu takýchto projektov a v neposlednom rade aj nadviazať hlbšiu spoluprácu a zjednodušiť komunikáciu medzi obcami/mestami/mestskými časťami a Strediskom.

Na základe vyššie uvedených informácií Stredisko odporúča:

1. Ministerstvu financií Slovenskej republiky a NR SR vyhradiť finančné prostriedky na podporu rodovej rovnosti vo forme dočasných vyrovnávacích opatrení zo štátneho rozpočtu.
2. MPSVaR SR participovať na viacerých projektoch DVO zameraných na rovnosť príležitostí v praxi pre ženy na pracovnom trhu, vrátane ich výraznejšej participácii vo vedúcich a riadiacich pozíciách, v technických smeroch a zahrnúť do aktivít aj BSK.
3. Ministerstvu zdravotníctva SR a organizácii Zdravé komunity pokračovať v projekte Zdravé komunity a zároveň dôsledne dbať na to, aby sa asistenti osvedy zdravia nezneužívali nad rámec ich pracovnej činnosti.
4. MŠVVaŠ SR a iným kompetentným subjektom podporovať a realizovať projekty DVO na úseku všetkých stupňov vzdelávania, zamerané na rómsku menšinu.
5. ÚSV SR pre RK spustiť balík Take away a dbať na čo najvyššiu mieru efektivity vynaložených finančných prostriedkov.
6. Všetkým subjektom prijímajúcim DVO pri tvorbe nových DVO nadväzovať na už prebehnuté alebo prebiehajúce DVO zamerané na totožných adresátov DVO.
7. Všetkým subjektom prijímajúcim DVO plniť si svoju zákonnú notifikačnú povinnosť voči Stredisku a podávať mu správy o prijatých DVO v zmysle ADZ.

9 DÔSLEDKY ŠIKANY

Stredisko v rámci svojho mandátu vykonáva kontrolu nad dodržiavaním ľudských práv v SR a tiež poskytuje právnu pomoc osobám, ktoré sa stali obeťami diskriminácie. Práve negatívne pracovné podmienky a vytváranie stresu a neprimeraného pracovného zaťaženia vedúceho k možnému psychosociálnemu ochoreniu je v niektorých prípadoch diskrimináciou. Za posledné obdobie Stredisko, v rámci poskytovania právnej pomoci, sleduje nárast šikanózneho správania sa zo strany nadriadeného (bossing), kolegu (mobbing), či iných prejavov šikany.

Preto sa Stredisko rozhodlo poukázať na danú problematiku aj v rámci Správy o ĽP za rok 2016.

9.1 Psychosociálne ochorenia a ich vplyv na pracovnú činnosť

Problematika psychosociálnych ochorení je negatívne sa vyvíjajúci jav v dôsledku narastajúcich šikanózných prejavov na pracoviskách.

Psychosociálne ochorenie je psychologickým znevýhodnením, ktoré v interakcii s inými bariérami vytvára priestor pre zdravotné postihnutie.¹ Psychosociálne ochorenie môže byť priamo podmienené vplyvom pracovného prostredia a jeho rôznymi prejavmi. Pre Stredisko sú dôležité tie prejavy, ktoré naplňajú skutkovú podstatu diskriminácie na pracovisku a šikanózneho správania zo strany nadriadených, resp. kolegov a vedie k ochoreniu na základe psychosociálnych záťaží.

Práca a celkové pracovné prostredie pracujúceho človeka výrazne dennodenne ovplyvňuje. Niekedy je pracovné zaradenie a podmienky pre výkon povolania veľmi stresujúce a pracujúci môže v práci vyslovene trpieť. Zlé pracovné podmienky oslabujú psychiku človeka a narúšajú jeho mentálnu rovnováhu. V podmienkach ktorejkoľvek krajiny na svete sa objavujú určité typy ochorení, ktoré priamo vplyvajú na niektoré aspekty ľudskej psychiky. Negatívne životné situácie priamo vedú k zníženým hodnotám viacerých výkonností, či už zdravotnej, mentálnej, fyzickej alebo psychickej. To sa môže prejaviť formou búšenia srdca, nesústredenosti a straty vedomia k povinnostiam súvisiacich s prácou. Súhrnom týchto negatívnych faktorov ovplyvňujúcich ľudskú psychiku je priamo ovplyvnený aj pracovný výkon.

9.2 Psychosociálne ochorenia – pojem a problematika

Prípady, kedy sa bežné správanie uchýli k narušeniu fungovania osobnosti v sociálnej oblasti sa nazýva psychosociálnym ochorením. V prvom rade vznikajú vplyvom prostredia tzv. psychosociálne riziká, ktoré predchádzajú konkrétnemu psychosociálnemu ochoreniu.

Takýmito druhmi rizík sú:

- vysoké pracovné zaťaženie,
- monotónna práca,
- nejasné očakávania ohľadom pracovnej výkonnosti,
- riziko násilia a pod.

Veda, ktorá sa zaoberá poruchami spojenými s prispôsobovaním sa sociálnemu prostrediu, rešpektovaniu autorít, prijímaniu pravidiel spolužitia a pod. sa nazýva etiopédia.

Prípady, kedy je porušené vnímanie reality v interakcii s inými bariérami vznikajú poruchy ako depresia, úzkosť, fóbie, zlé stravovacie návyky a pod. Na pracujúcich jedincoch sa môžu prejaviť formy agresivity, šikanovania, patologických závislostí, sexuálnych dysfunkcií, samovražedných konaní a pod. Ide o narušenie psychickej a sociálnej integrity, ktoré ho ovplyvňuje v správaní. Jednotlivec sa správa maladaptívne (toto správanie vedie k určitému cieľu, ale cez rozličné odchýlky, ktoré si sám prispôsobuje a často vedú k viacerým konfliktom prostredníctvom agresie alebo fluktuácie). Jednoducho povedané, takémuto jednotlivcovi chýba sociálne vnímanie.¹⁴³

¹⁴³ čl. 1 Dohodovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím

Psychosociálne poruchy môžu vzniknúť v dôsledku zlého plánovania, organizácie a riadenia práce a tiež zlého sociálneho pracovného kontextu. Tieto poruchy sa prejavujú ako patologické zmeny osobnosti, resp. psychické poruchy a ochorenia, mentálne poruchy alebo ako hyperaktivita. Etiologické faktory porúch správania sú napríklad predisponujúce (dedičnosť, pohlavie, disocálne poruchy osobnosti, ľahká mentálna retardácia), preformujúce (vplyv rodiny, školy, vrstových skupín) a provokujúce (kríza, vekové obdobie).

Ľudia trpiaci psychosociálnymi ochoreniami sa veľmi často dostávajú prostredníctvom vplyvu pracovného prostredia k psychickým, či fyzickým ochoreniam, ktoré im znemožňujú vykonávať svoju prácu bezproblémovo a bez rušivých elementov. Negatívne faktory často až šikanózneho charakteru nenapomáhajú psychickej pohode a dokážu narušiť každodenný pracovný život zamestnaných.

Stredisko vyjadruje podporu pri odstraňovaní bariér medzi pracujúcimi a napomáha odstraňovať škodlivé faktory v intenciách svojho mandátu. SR má viacero právnych prostriedkov ochrany proti rizikám, ktoré by mohli viesť k psychologickým ochoreniam. Najväčším nedostatkom však je to, že tento typ ochorenia nie je zatiaľ presne zadefinovaný.

9.3 Právne aspekty psychosociálnych rizík

Národná legislatíva

Ústava SR definuje v čl. 38 špecifickú podporu a ochranu osôb so zdravotným postihnutím, pretože im priznáva zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky. Z hľadiska antidiskriminačnej legislatívy sa ľudom, ktorí trpia zdravotným postihnutím musí poskytovať právo na rovnaké zaobchádzanie a je nutné k nim pristupovať rovnako v súvislosti so základnými ľudskými právami a slobodami.

Rovné postavenie priznáva aj ADZ, a to tak, že dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania je nadradené zákazu diskriminácie. ADZ poskytuje ochranu pri pracovnoprávných vzťahoch, sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti, poskytovaní tovarov a služieb a tiež pri vzdelávaní.

Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MZ SR“) č. 542/2007 (§ 2, ods. 1, písm. f)) o podrobnostiach o ochrane zdravia pred fyzickou

záťažou pri práci, psychickou pracovnou záťažou a senzorickou záťažou pri práci ustanovuje, že psychosociálna záťaž je faktor pôsobiaci zaťažujúco na organizmus a vyžadujúci psychickú aktivitu, psychické spracúvanie a vyrovňovanie sa s požiadavkami a vplyvmi životného prostredia, ktoré vyplývajú najmä zo sociálnych procesov a spoločenských väzieb, z interakcií medzi jednotlivcami v skupine, v dave a podobne.

Aj zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „Zákonník práce“) v čl. 8 pamätá na starostlivosť zamestnávateľa o zamestnanca: *„Zamestnávateľia sú povinní robiť opatrenia v záujme ochrany života a zdravia zamestnancov pri práci a zodpovedajú podľa tohto zákona za škody spôsobené zamestnancom pracovným úrazom alebo chorobou z povolania. Zamestnanci majú právo na hmotné zabezpečenie pri neschopnosti na prácu, v starobe a v súvislosti s tehotenstvom a rodičovstvom na základe predpisov o sociálnom zabezpečení. Zamestnancom so zdravotným postihnutím zamestnávateľ zabezpečuje pracovné podmienky umožňujúce im uplatniť a rozvíjať ich schopnosti na prácu s ohľadom na ich zdravotný stav. Pracovnoprávne vzťahy sú v čase neschopnosti zamestnancov na prácu z dôvodov choroby, úrazu, tehotenstva alebo materstva a rodičovstva vo zvýšenej miere chránené zákonom.“*

Európska a medzinárodná legislatíva

Dohovor ZP v písm. e) preambuly uvádza: *„uznávajúc, že zdravotné postihnutie je pojem, ktorý sa vyvíja, a že zdravotné postihnutie je výsledkom vzájomného pôsobenia medzi osobami so zhoršeným zdravím a medzi bariérami v postojoch a v prostredí, ktoré im bránia plne a účinne sa zúčastňovať na živote spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými“*. Dohovor ZP a Opčný protokol k nemu prijatý hovoria, že ktorákoľvek osoba s akýmkoľvek typom zdravotného postihnutia má mať zaručené rovnaké užívanie ľudských práv a základných slobôd.

Rámcová smernica EÚ 89/391/EH o zlepšovaní bezpečnosti a ochrany zdravia pracovníkov na pracovisku, ktorá je referenčnou legislatívou pre členské štáty EÚ sa priamo týka psychosociálnych otázok. Táto smernica a právne predpisy, ktoré sa vyžadujú na úrovni členských štátov, rozhodne kladú pracovný stres do právneho rámca bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci.

9.4 Fakty o pracovných podmienkach

Európska únia vychádza zo štatistík, ktoré nemajú veľmi lichotivú bilanciu pozitívnych pracovných podmienok pre zamestnancov. Každý štvrtý zamestnanec trpí pracovným stresom vplyvujúcim na jeho psychiku. Častokrát sa v rámci pracovného prostredia uplatňujú nové technológie, materiály a pracovné procesy. Tieto inštrumenty menia kvalitu práce a zaužívané pracovné návyky. Konkrétne formy, ktoré sa prostredníctvom nových oblastí dostávajú do pracovného života priamo vplyvávajú na zamestnancov. Sú to určité formy nátlaku, či už fyzického alebo psychického, z ktorého vyplývajú zlé vzťahy s kolegami alebo nadriadenými, konflikty medzi povinnosťami v práci a mimo nej. Všetky spomenuté konkrétne prípady vplyvu na pracovnom mieste sú psychosociálnymi rizikami. Pri strese je nutné pripomenúť jeho časovú stránku. Rizikom sa stáva až vtedy, ak má dlhodobý charakter.

9.4.1 Šikana ako prostriedok deformácie ľudskej psychiky na pracovisku

Šikana je jednou z foriem zneužitia práva v oblasti pracovnoprávných vzťahov. Zákoník práce však nepopisuje vymedzenie tohto pojmu. Vo všeobecnosti môžeme hovoriť o ujme (najmä psychickej) pri vykonávaní práva, aby sa inému týmto správaním spôsobila škoda. Jej následkom je teda spôsobenie hmotnej, resp. nehmotnej ujmy. Formy, ktoré šikana môže mať sa označujú anglickou terminológiou zaužívanou aj v podmienkach SR - bossing a mobbing. Rozdiel spočíva v tom, či je šikanujúcim nadriadený (bossing) alebo kolega, ktorý nemá postavenie nadriadeného (mobbing).

V prípade bossingu ide o systematické útočenie a zastrašovanie zo strany nadriadeného s cieľom znížiť dôstojnosť zamestnanca, vynútiť si poslušnosť, rešpekt a prispôbenie sa, a to aj za cenu fyzického, duševného alebo sociálneho ublíženia. Nadriadený v takýchto prípadoch koná za účelom akcentovania svojho hierarchického postavenia. Bossing sa vyznačuje svojou systematickosťou, t. j. dlhším časovým obdobím, počas ktorého sa konanie nadriadeného vyznačuje uvedenou charakteristikou.

Ak sa správanie niektorých zamestnávateľov, resp. kolegov v pracovnom prostredí zamerá na škodlivé pracovné podmienky ovplyvňujúce iného zamestnanca, tiež dochádza k šikanóznemu správaniu.

9.5 Výskum prezentovaný na právnom seminári v Bruseli (25.11.2016) a jeho výsledky

Výskum realizovaný a prezentovaný profesormi Markom Bellom a z University of Dublin a Lisou Waddington z University of Maastricht hovorí o jednotlivých krajinách EÚ a ich prístupe k týmto ochoreniam.

SR poskytovala v roku 2010 približne 3 % z HDP ako prostriedky pre liečbu a starostlivosť o ľudí s psychosociálnymi chorobami. Eurobarometer z roku 2014 ukázal, že 27 % zdravotných problémov spôsobuje stres, depresie a úzkosť. Slovenská legislatíva presne nedefinuje poruchu, ktorú by sme mohli zahrnúť k psychosociálnym ochoreniam, a preto SR s ďalšími 12 krajinami EÚ tento pojem nepozná.

Krajinami, ktoré sa snažia definovať psychosociálne ochorenie, resp. „znevýhodnenie“ sú Rakúsko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Estónsko, Nemecko, Írsko, Malta, Portugalsko, Španielsko, Švédsko a Veľká Británia.

Česká republika definuje tento pojem ako psychologickú poruchu, nie psychosociálnu. Rakúsko napríklad definuje túto problematiku ako psychologickú podmienku, Cyprus ako psychologické znevýhodnenie, Estónsko hovorí o abnormálnej forme mentálnych štruktúr. Napriek rôznemu pomenovaniu u spomenutých dvanástich krajín EÚ môžeme hovoriť o rovnakom pojme – psychosociálna porucha.

Profesor Mark Bell poznamenal, že najmä stigmatické správanie v pracovnom prostredí je v súčasnosti nebezpečným faktorom pre pracovnú „pohodu“ na pracovisku. Prostredníctvom takéhoto správania dochádza k označovaniu, segregácii a diskriminácii pracujúcich a tým k vzniku psychosociálnych ochorení. Celkovo sa v EÚ vyskytujú zlé podmienky pre prácu vplyvom psychosociálnych porúch u 22 % žien a 19 % mužov. Proti stigme sa po celom svete aktívnymi kampaňami zapojilo 14 krajín.¹⁴⁴

Prednášajúci profesori taktiež spomenuli, že psychosociálna porucha (choroba) bola konkretizovaná ESLP. Judikatúra členských štátov EÚ však poskytuje veľmi málo príkladových opisov skutočností týkajúcich sa tematiky psychosociálnych porúch. Jeden z najznámejších prípadov je dánsky spor Ring and Skouboe Werge.¹⁴⁵

¹⁴⁴ <http://www.1decada4.es/course/view.php?id=13>

¹⁴⁵

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5933637db927e47bab4b9fde682a4d0be.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyKc3r0?text=&docid=136161&pageIndex=0&doclang=sk&mode=lst&dir=&oc c=first&part=1&cid=217320>

Stredisko odporúča:

1. MZ SR, v spolupráci so Slovenskou lekárskou komorou, vypracovať presné označenie pojmu „psychosociálne ochorenie“ podľa vzoru 12 šátov EÚ, ktoré toto pomenovanie už poznajú na základe medicínskych poznatkov.
2. MS SR legislatívne zakotviť pojem psychosociálne ochorenie v rámci § 9 ods. 1 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a o doplnení niektorých zákonov v nasledujúcom znení: „*Občan so zdravotným postihnutím na účely tohto zákona je občan uznaný za invalidného podľa osobitného predpisu a občan so psychosociálnym ochorením podľa osobitného predpisu*“. Osobitným právnym predpisom je Vyhláška MZ SR č. 542/2007 (§ 2, ods. 1, písm. f)).
3. MPSVaR SR a MZ SR zabezpečovať pravidelný monitoring a aktívne vyhľadávanie diskriminujúceho a šikanózneho správania na pracoviskách a šírenie osvedy pre podnety týkajúce sa vplyvov prostredia na psychosociálnu záťaž.

Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania
v Slovenskej republike za rok 2016

Vydalo Slovenské národné stredisko pre ľudské práva v Bratislava roku 2017

ISBN 978-80-89016-90-7

Slovenské
národné stredisko
pre ľudské práva

2017

